

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Andra kammaren.

Nr 34.

Tisdagen den 30 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, bevillningsutskottets betänkanden nr 34—36, sammansatt bevillnings- och jordbruksutskotts utlåtanden nr 2 och 3, andra lagutskottets utlåtanden nr 33—35, jordbruksutskottets utlåtanden nr 75—82 samt andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

§ 2.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr **Anderson** i Norrköping, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista skola uppföras i följande ordning, nämligen först sammansatt bevillnings- och jordbruksutskotts utlåtanden nr 2 och 3, därefter jordbruksutskottets utlåtanden nr 71—82, därefter statsutskottets utlåtanden nr 204, 205 och 207—212, därefter andra lagutskottets utlåtande nr 35, därefter bevillningsutskottets betänkanden nr 32 och 33, därefter andra lagutskottets utlåtanden nr 31 och 32, därefter konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, därefter andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, därefter bevillningsutskottets betänkanden nr 34—36 och slutligen andra lagutskottets utlåtanden nr 33 och 34.

Denna hemställan bifölls.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till enskilda vägar jämte motioner;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av vissa fastigheter i kvarteret Jericho i Stockholm samt uppförande av en ny radiostation å västkusten;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående exploatering av Johanneshov och Kvarnängen m. fl. markområden i Stockholm m. m.;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anslag till låneunderstöd för vissa regummeringsföretag;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

Andra kammarens protokoll 1939. Nr 34.

- nr 218, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40;
 nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1939/40;
 nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till skolhusbyggnad i Tännäs skoldistrikt;
 nr 221, i anledning av väckta motioner angående främjande av undervisningen per korrespondens m. m.;
 nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna;
 nr 223, i fråga om statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m.;
 nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig krigsförsäkring;
 nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till statlig lagerhållning;
 nr 226, i anledning av väckt motion om flyttningsersättning åt fanjunkaren E. C. A. Johnsson;
 nr 227, i anledning av väckt motion angående maskinisten vid Göta artilleriregemente Hj. Winqvists löneklassplacering;
 nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förberedande åtgärder för inrättande av en hovrätt för Västra Sverige m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och
 nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag till Högsta domstolen m. m.: Avlöningar till befattningshavare vid nedre justitierrevisjonen m. m.;

sammansatt bevillnings- och andra lagutskotts utlåtanden:

- nr 4, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 225, såvitt angår förslag till förordning om ändring i vissa delar av motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561) samt till förordning om ändring i vissa delar av vägtrafikstadgan den 23 oktober 1936 (nr 562), dels ock en inom riksdagen väckt motion, i vad avser nämnda författningsförslag;
 nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 225, såvitt angår förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, dels ock en inom riksdagen väckt motion, i vad avser nämnda författningsförslag; och
 nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av 1 § andra stycket lagen den 7 juni 1934 (nr 247) om straff för vissa brott vid förande av motorfordon;

bankoutskottets utlåtanden:

- nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionering av vissa befattningshavare vid skyddshemmet åkerbrukskolonien Hall m. m.; och
 nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag);

första lagutskottets utlåtanden:

- nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 30 juni 1916 (nr 312) angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;
 nr 34, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om skyldighet för advokater m. fl. yrkesidkare att ställa säkerhet för fullgörande av förbindelse, som uppkommit i deras rörelse; och
 nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig dom, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 37, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen den 17 juni 1938 om semester.

§ 4.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 316, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor.

§ 5.

Justerades ett protokollsutdrag.

§ 6.

Herr *Hagberg* i Luleå avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 513, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 305, med förslag till beräkning av vissa inkomster å riksstaten för budgetåret 1939/40 m. m. och, nr 309, med ändrat förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker.

Denna motion bordlades.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgörömalen beviljades herr *Magnusson* i Tumhult under 2 dagar fr. o. m. den 31 maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.17 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 31 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 24 och den 26 innevarande maj.

§ 2.

*Svar på
fråga.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**, som anförde: Herr talman! Herr Bagge har frågat mig om anledningen till att förslaget till ändrad lagstiftning om spioneri m. m., »som avsåge ett behov av den art att ett uppskov kunde lända riket till men», ännu icke förelagts årets riksdag. Som bekant har inom justitiedepartementet upptagits frågan om ändrad lagstiftning rörande spioneri samt om utvidgning av tvångsmedelslagstiftningen. Det gäller härvid att utforma bestämmelser, som mera än de nuvarande giva myndigheterna tillfälle att uppdaga och straffa spioner, medan samtidigt iakttagas, att gränserna för myndigheternas verksamhet i sådant syfte uppdragas på det sätt, att den laglydiga allmänheten skyddas i den säkerhet mot godtyckligt intrång i privatlivet, som med rätta skattas högt av vårt folk.

Det har varit naturligt att i denna ömtåliga lagstiftningsfråga olika meningar kommit till uttryck bland hörda myndigheter och i den offentliga diskussionen. I departementet utarbetades ett förslag under hänsynstagande till de beaktansvärda synpunkter, vilka framförts, och det remitterades till lagrådet. I sitt yttrande den 17 maj förordade lagrådet skärpning och omformulering av det remitterade förslagets bestämmelse om spioneri. Att taga ställning till lagrådets synpunkter har krävt en kortare tids överläggning.

Uteslutande av hänsyn till önskvärdheten att icke ytterligare öka riksdagens arbetsbörda vid en så sen tidpunkt har regeringen beslutit att icke framlägga proposition i ämnet för den nu samlade riksdagen.

Ärendet är emellertid så förberett, att proposition kan framläggas omedelbart vid nästa riksdags sammanträdande. Lagen kan, om den antages, genast träda i kraft.

Härefter yttrande:

Herr **Bagge**: Herr talman! Justitieministern hänvisade uteslutande till önskvärdheten av att icke fördröja riksdagens arbete. Hänsyn härtill skulle vara den enda anledningen till, att propositionen i ärendet icke framlagts. Jag ber att få framhålla, att denna proposition är av samma natur som propositionerna rörande beredskapslagar av olika slag, mot vilkas försenade framläggande ingen har gjort några invändningar. Det gäller här i själva verket i högsta grad en beredskapslagstiftning, icke minst i det totala krigets dagar. Och det är en beredskapslagstiftning, som det till yttermera visso är ännu viktigare än andra att få till stånd så tidigt som möjligt, eftersom den verksamhet, mot vilken den riktar sig, icke dröjer, till dess att kriget brutit ut ute i

Svar på fråga. (Forts.)

världen, utan pågår för närvarande med full fart, för att sedermera vid kritiska tillfällen visa sina ödesdigra verkningar. Mot denna verksamhet är vårt land för närvarande praktiskt taget värnlöst. För att karakterisera vad det är fråga om kan jag citera en artikel i tidningen Social-Demokraten av den 21 april i år, i vilken jag helt och hållet kan instämma. Det heter där bland annat: »Ingen betvivlar att icke i vårt land bedrivs ett omfattande spionage, riktat dels emot Sverige men också emot andra nationer, och det på ett sätt, som ej är förenligt med vår neutralitet.» Tidningen lämnar därefter en hel del drastiska exempel på hur de svenska myndigheterna ha stått maktlösa mot denna trafik och på hur spionerna ha haft fritt fält i vårt land. Social-Demokraten fortsätter: »Det säger sig självt att om kriget släppes löst inom våra gränser, alla åtgärder som äro nödvändiga för att skydda Sveriges vitala intressen måste vidtagas, trots att de medföra en avsevärd beskäring av den enskilde medborgarens privilegier. — Men om denna skyddsåtgärd först då vidtages, kan den komma för sent för att verksamt bidra till förhindrande av att kännedomen om våra medel för tryggheten av vår säkerhet kommer i orätta händer.» Jag tror att detta är alldeles riktigt. Här är det verkligen fara i dröjsmål på grund av den verksamhet, som bedrivs här i landet och som bland annat har till syfte att bygga upp nät av spionage och spioner, som kunna träda i verksamhet på ett sätt, som i stor utsträckning kan fördärva våra försvarsmöjligheter. Jag vill också påpeka, att man i andra länder, med helt andra skyddsmedel än vi ha mot spionage, på sista tiden kraftigt skärpt lagstiftningen mot spioneri. Jag skall bara erinra om den nyligen skedd skärpningen av den danska lagstiftningen och den tidigare åstadkomna skärpningen av den schweiziska lagstiftningen. Att en skärpning av spionerilagstiftningen är av behovet påkallad, har framhållits av de myndigheter, som yttrat sig i detta ärende. Faktiskt ha alla myndigheter varit eniga om att åtgärder böra vidtagas så fort som möjligt. Lagrådet har ju tillstyrkt detta, och processlagberedningen, som visserligen framställt vissa allmänna invändningar, har ansett det vara av vikt, att förslag i ärendet framläggas omedelbart, och därför föreslagit antagande av en provisorisk lagstiftning. Tillförordnade kriminalpolisintendenten i Stockholm har framhållit, att de erfarenheter, som Stockholms kriminalpolis haft rörande förekomsten av utländsk kunskapareverksamhet, utvisade såväl att dylik verksamhet förekommer i betydande omfattning här i landet som ock, att den numera uppträder i former, vilka icke kunna bli föremål för bestraffning enligt för närvarande gällande straffbestämmelser. Chefen för försvarsstaben framhöll, att det med hänsyn till rikets säkerhet överhuvud taget föreläge ett stort behov av att medel skapades, vilka vore ägnade att på ett effektivt sätt hindra främmande agentverksamhet i riket. Förhållandena syntes enligt honom giva vid handen, att en snar revidering i skärpande riktning av gällande lagstiftning på området vore starkt påkallad. Processlagberedningen talar om »de behov, som i nuvarande läge framträtt med särskild styrka och därför påkallade ett skyndsamt ingripande». I det förslag till proposition, som remitterats till lagrådet, har ju departementschefen också understrukt detta. Departementschefen har därför förordat antagande av en provisorisk lagstiftning, som skulle upphöra att gälla automatiskt, jag tror det var den 1 april nästa år. Allt detta visar ju, att vi här stå inför något, som alla anse vara av den allra största vikt för landets trygghet. Icke minst viktigt är att åtgärder vidtagas så fort som möjligt.

Jag kan icke annat än förvåna mig över den behandling, som förslaget har fått, speciellt när jag tänker på det förslag, mot vars framläggande jag riktat mig, nämligen förslaget med ändrade bestämmelser om resningsförfarandet. Vad man än har för mening om lämpligheten av att framlägga sistnäm-

Svar på fråga. (Forts.)

da förslag, så kan väl ingen påstå, att frågan om ändrade bestämmelser angående resning är av samma brådskande beskaffenhet som nu förevarande fråga. Lagförslaget om resningsförfarandet har i lagrådet fått behandlas *före* förslaget om ny spionerilagstiftning. För min del anser jag en effektiv spionerilagstiftning utgöra en så viktig del av Sveriges försvarsberedskap, att riksdagen får taga konsekvenserna av justitieministerns handlingssätt och hellre låta detta fördröja riksdagens avslutande än vänta med genomförandet av en ny spionerilagstiftning till nästa års riksdag. Skulle så vara, att man av andra anledningar bleve tvungen att uppskjuta tidpunkten för riksdagens avslutande eller nödgas inkalla en urtima riksdag, vill jag i varje fall uttrycka den bestämda förhoppningen, att detta lagförslag kommer att då framläggas.

Herr Bergquist: Herr talman! Jag kan icke underlåta att uttrycka mitt beklagande av att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet icke funnit tiden tillåta att framlägga det bebådade förslaget om ändrad spionerilagstiftning. På många håll bland landets polismyndigheter och även bland andra myndigheter råder allvarlig oro över att nuvarande lagstiftning icke bereder tillräckliga möjligheter att uppdaga och beivra företeelser, som ingalunda äro till gagn för landet utan tvärtom allvarligt kunna skada det. Den rådande internationella situationen har även på detta område försatt oss i ett läge, som den nuvarande lagstiftningen icke har förutsett och som kräver vidtagande av särskilda åtgärder. En ändring av spionerilagstiftningen skulle få samma karaktär som andra lagstiftningsåtgärder, vilka vidtagas i syfte att öka landets beredskap. Enligt min mening skulle riksdagen icke kunnat rikta någon befogad anmärkning mot Kungl. Maj:t, även om ett lagförslag i ämnet kommit mycket sent, och jag är övertygad om att det utskott, som skulle fått att behandla ett sådant lagförslag, med hänsyn till ärendets brådskande natur icke skulle ha undandragit sig en saklig prövning därav, även om förslaget hade kommit i riksdagens elfte timme.

Hans excellens herr statsministern Hansson: Herr talman! Situationen är ju ganska egendomlig. Här har regeringen vid olika tillfällen mottagit klander för att riksdagen har belastats med propositioner så sent, ett klander som, det skall jag gärna medgiva, på vissa punkter varit berättigat. Nu klandras vi för att vi icke framlagt ännu flera propositioner för riksdagen.

Man kan ju, som redan har skett, motivera detta med att här gäller det en särskild beredskapslagstiftning, och utav justitieministerns anförande framgår ju, att även regeringen anser, att en skärpning av bestämmelserna på detta område är motiverad. Man bör emellertid icke betrakta saken så som om vi, därest denna lagstiftning icke kommer till stånd, stå alldeles handfallna gentemot den verksamhet, som man här vill stävja. Jag skulle tro, att skärpningen av straffbestämmelserna mot spioneri är av mindre betydelse i detta sammanhang och att det är bestämmelserna om myndigheternas rättighet att ingripa för att undersöka förhållandena, som man sätter större värde på. Vi äro ju heller icke där alldeles stängda under nu gällande lagstiftning. Kungl. Maj:t har befogenhet att giva myndigheter möjlighet att undersöka brev och kontrollera telefonsamtal, och jag skulle tro, att, om förhållandena visa sig motivera detta, så kommer också regeringen att bliva mindre restriktiv, än den hittills har varit i detta avseende. Om man anlitar den utvägen, så kan man mycket väl i stor utsträckning vinna det man skulle vinna med den nya lagstiftningen. Jag har därför icke kunnat anse, att den var så trängande nödvändig att efter den belastning, riksdagen redan fått vidkännas

Svar på fråga. (Forts.)

och det klander, som riktats mot regeringen, det skulle vara motiverat, att regeringen framlagt propositionen.

Det har av herr Bagge till mig under hand framställts förfrågan, vad regeringen hade för avsikter i detta avseende, och herr Bagge visste, innan herr Bagge framställde sin fråga till justitieministern, att regeringen icke hade för avsikt att framlägga förslaget till årets riksdag. Emellertid tog jag herr Bagges fråga till utgångspunkt för en sondering för att utröna, om det fanns en allmän önskan, att förslag i ärendet skulle framläggas, och jag fick närmast det intrycket, att en sådan allmän önskan icke förelåg i riksdagen.

Jag vill ännu en gång understryka, att vi, ehuru detta förslag icke framlagts, ej sakna möjligheter att åtkomma den verksamhet, som förslaget avser att åtkomma. Jag måste här förklara, att sedan nu ytterligare tid har gått, så anser jag icke någon anledning föreligga att ändra det ståndpunktstagande, regeringen fattat i fråga om uppskov med förslagets framläggande.

Herr Bagge: Herr talman! Med anledning av vad statsministern här har yttrat om att vi icke skulle stå alldeles handfallna ifråga om skyddet mot spionage, så vill jag bara framställa ett par erinringar om hur det verkligen förhåller sig för närvarande. En främling, som bedriver spionage här i landet, kan icke för närvarande straffas. Det enda han riskerar är att bli utvisad, d. v. s. att få resa hem på svenska statens bekostnad. Fältet ligger därför fritt för främlingar, som här bedriva spioneriverksamhet. Vidare saknas bestämmelser om straff för spionage rörande andra än rent militära saker. Vi veta att i det totala krigets dagar är det även andra ting, som äro minst lika viktiga. Slutligen finns det icke några bestämmelser om straff för spionage, som från ett annat främmande lands sida bedrives mot ett tredje land. Icke heller finns det möjlighet att annat än slumpvis använda tvångsmedel i form av övervakning av post och telefonsamtal till misstänkta personer. För polisen finns ingen möjlighet att på ett systematiskt sätt övervaka folk, som misstänkes för spioneri här i landet. Jag måste därför vidhålla den uppfattning, som uttrycktes i den artikel i Social-Demokraten, som jag citerade, nämligen att landet f. n. ligger skäligen värlöst mot spionage.

Vidare sade statsministern, att jag genom förfrågan hos honom visste, att regeringen icke var hågad att lägga fram denna proposition. Det är mycket riktigt, men vad jag frågade om, det var vad detta kunde bero på. Vad statsministern fått för uppgifter angående en allmän önskan i riksdagen, det vet jag icke. Jag har emellertid icke velat utsätta mig för att på grund av den kritik, som jag tidigare riktat mot en helt annan sak, helt oskyldig få ansvaret för att förslaget till spionerilagstiftning ej framlagts. Vi ha också kunnat konstatera, att man på folkpartihåll inom första lagutskottet hyser en liknande uppfattning som den, jag gjort mig till tolk för. Herr statsminister! Jag finner icke alls situationen egendomlig. Den framstår tvärtom som fullt klar, om man beaktar skillnaden mellan å ena sidan beredskapslagstiftning och å andra sidan sådan lagstiftning som den angående resningsförfarandet. Min ställning är fullkomligt klar, men regeringens ställning är onekligen egendomlig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Forslund**, som nu på begäran erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Herr Tengström har till mig framställt

*Svar på
fråga.*

Svar på fråga. (Forts.)

följande fråga: »Ämnar regeringen för nästa års riksdag framlägga förslag rörande förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän?»

Den av herr Tengström framställda frågan ber jag att få besvara med ja.

Härpå anförde

Herr **Tengström**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för detta korta, innehållsrika och löftesgivande svar.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Hagbergs* i Luleå *m. fl.* på bordet liggande motion nr 513.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 206 och 213—229, sammansatt bevillnings- och andra lagutskotts utlåtanden nr 4—6, bankoutskottets utlåtanden nr 56 och 57, första lagutskottets utlåtanden nr 33—35 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 36 och 37.

§ 6.

Föredrogs sammansatt bevillnings- och jordbruksutskotts utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner med mera.

Enligt överenskommelse mellan bevillningsutskottet och jordbruksutskottet hade till behandling i sammansatt bevillnings- och jordbruksutskott hänskjutits dels Kungl. Maj:ts den 24 mars 1939 dagtecknade, till jordbruksutskottet hänvisade proposition, nr 230, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner, dels Kungl. Maj:ts den 24 mars 1939 dagtecknade, till bevillningsutskottet hänvisade proposition, nr 231, med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror m. m. jämte i ämnet väckta motioner, dels ock vissa av det sammansatta utskottet i dess utlåtande angivna, under motionstiden vid riksdagens början väckta till utskotten överlämnade motioner i ämnen, som berördes av propositionerna eller avhandlade därmed närstående spörsmål.

I motionen I: 332 av herr *Näslund m. fl.*, likalydande med II: 483 av herr *Sandberg m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 230 måtte besluta, bl. a.,

att bidrag till anläggande eller ombyggnad av andelsmejerier i lappmarken och därmed jämförliga trakter av landet finge utgå med 40 procent av anläggningskostnaden, Kungl. Maj:t dock obetaget att därest vederbörande hushållningssällskap på grund av särskilda förhållanden funne sig böra tillstyrka högre bidrag än 40 procent besluta i enlighet därmed, och

att kungörelsen den 30 juni 1937 (nr 650) angående statsbidrag för sändningar av vissa fodermedel till Västerbottens eller Norrbottens län måtte ändras i enlighet med vad i dessa motioner angivits.

I motionen II: 490 av herr *Hagberg* i Luleå hade hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 230 för sin del måtte besluta, att

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
mjölkproducent, som levererade avgiftspliktig mjölk, högst 1,200 kg. per månad, i restitution skulle erhålla den mjölkskatt, som utbetalts för 250 kg. mjölk, samt att mjölkproducent som levererade högst 1,000 kg. avgiftspliktig mjölk per månad i restitution skulle erhålla den mjölkskatt, som utbetalts för 450 kg. mjölk.

I motionen II:491 av herr *Hagberg* i Luleå, hade hemställts, att jordbrukare med högst 2,000 kronors taxerad årsinkomst vid inköp av högst 900 kg. kraftfoder, oljekakor, majs eller hönsfodermjöl skulle erhålla en rabatt av 7 kronor per deciton samt att jordbrukare med högst 1,700 kronors taxerad årsinkomst skulle erhålla en rabatt av 7 kronor per deciton vid inköp av högst 1,200 kilogram kraftfoder.

I motionen II:492 av herr *Hagberg* i Luleå, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att förutom tidigare anslag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk anslå ytterligare 2 miljoner kronor till stöd åt det norrländska jordbruket.

I motionen II:493 av herr *Hagberg* i Luleå, hade hemställts, att riksdagen måtte till utsädeshjälp — särskilt sättpotatis — åt norrländska småjordbrukare anvisa en miljon kronor.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, i anledning av propositionen nr 230,

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 26 juni 1933 (nr 391) angående mjölkavgift;

2) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 7 juni 1935 (nr 279) angående slaktdjursavgift;

3) förordning angående ändrad lydelse av 11 § förordningen den 14 juni 1933 (nr 329) om skatt å oljekakor och vissa slag av fodermjöl;

4) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 11 juni 1937 (nr 369) angående utförselbevis för råg och vete,

dels ock

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 30 juni 1940 av införseln till riket av mjölk och mejeriprodukter samt kasein i enlighet med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer;

2) medgiva, att Kungl. Maj:t finge, om så befundes nödigt för stödjande av priset å smör, vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 30 juni 1940 av införseln till riket av margarin, konstister och fettemulsion samt av råvaror för margarinindustrien och ämnen, varav dessa framställdes, i enlighet med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer;

3) medgiva, att Kungl. Maj:t finge vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 30 juni 1940 av införseln till riket av slaktdjur samt kött och fläsk i enlighet med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer;

4) medgiva, att Kungl. Maj:t finge vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 30 juni 1940 av införseln till riket av ägg m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande bestämmelser;

5) medgiva, att Kungl. Maj:t finge vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 31 augusti 1940 av införseln till riket av malt i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer;

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

6) medgiva, att Kungl. Maj:t finge vidtaga åtgärder för reglering för tiden till och med den 31 augusti 1940 i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande bestämmelser av införseln till riket av vete och råg samt därav framställda produkter;

7) medgiva, att Kungl. Maj:t finge, då särskilda skäl därtill föranledde, för tiden till och med den 31 augusti 1940 bestämna, att restitution av tull enligt 4 § förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution (*kvarnindustrirestitution*) ej finge åtnjutas eller finge åtnjutas allenast i mindre omfattning än i nämnda paragraf sägs;

8) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal med svenska spannmålsaktiebolaget för tiden från och med den 1 september 1939 till och med den 31 augusti 1940 i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna grunder;

9) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att efter beslut av Kungl. Maj:t i mån av behov tillhandahålla svenska spannmålsaktiebolaget svenska statens fyra procent obligationer, uppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av 25,000,000 kronor för att av bolaget pantförskrivas såsom säkerhet för lån i riksbanken;

10) godkänna i § 10 av avtal den 26 augusti 1938 mellan statens potatismjölsnämnd och Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a. av nämnden gjord utfästelse;

11) besluta, att av de avgifter för täckande av förluster å spannmålsregleringen, vilka efter avdrag av restitutioner inflöte under budgetåret 1939/40, skulle till fonden för mötande av sådana förluster överföras det belopp, som överstege 2,000,000 kronor;

12) anvisa för budgetåret 1939/40:

a) till Beredskapslagring av fodersäd ett förslagsanslag av 300,000 kronor;

b) till Avsättning till jordbrukets prisregleringsfond ett förslagsanslag av 55,000,000 kronor;

c) till Avsättning till fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen ett förslagsanslag av 6,000,000 kronor;

B) att riksdagen måtte, i anledning av propositionen nr 231,

1) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror,

2) besluta att, i den mån förordnande om uttagande av accis enligt förordningen om accis å margarin och vissa andra fettvaror av Kungl. Maj:t meddelades, Kungl. Maj:t skulle äga att för tid, varunder sådan accis utginge, förordna, att med accisförordnandet avsedd vara skulle beläggas med tull, som motsvarade den för densamma bestämda accisen, eller, därest tull å varan redan utginge, en med accisbeloppet förhöjd tull; dock att från sådan tull eller tullförhöjning skulle undantagas vara, som infördes uteslutande för tillverkning i och för försäljning av annan accisbelagd vara;

C) att följande motioner, nämligen

I: 15 och II: 17, likalydande, I: 219 och II: 318, likalydande, I: 220 och II: 141, likalydande, I: 221 och II: 342, likalydande, I: 222 och II: 338, likalydande, I: 313 och II: 463, likalydande, I: 314 och II: 461, likalydande, I: 315, I: 316, I: 324 och II: 497, likalydande, I: 328 och II: 489, likalydande, I: 329 och II: 487, likalydande, I: 330, I: 331 och II: 482, likalydande, I: 332 och II: 483, likalydande, II: 444, II: 462, II: 484, II: 485, II: 486, II: 488, II: 490, II: 491, II: 492, II: 493, II: 494, II: 495 ävensom II: 496,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
 måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i sin motivering anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I sin motivering hade utskottet i fråga om fodermedelsregleringen (å sid. 37 och 38 i det tryckta utlåtandet) gjort vissa uttalanden.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Bengtsson, Lundell, Mannerskantz* och *Liedberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava viss, i reservationen angiven lydelse (i fråga om fodermedelsregleringen intagen å sid. 46 i det tryckta utlåtandet) samt att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte, i anledning av propositionen nr 230 samt med bifall till motionerna I: 328 och II: 489,

dels antaga — — — (lika med utskottet) — — — av 6,000,000 kronor;

B) att riksdagen måtte, i anledning av propositionen nr 231 samt med bifall till motionerna I: 324 och II: 497,

1) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror,

2) antaga i reservationen intaget förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror,

3) besluta att, i den mån förordnande om uttagande av accis enligt förordningen om accis å margarin och vissa andra fettvaror av Kungl. Maj:t meddelades, Kungl. Maj:t skulle äga att för tid, varunder sådan accis utginge, förordna, att med accisförordnandet avsedd vara skulle beläggas med tull, som motsvarade den för densamma bestämda accisen, eller, därest tull å varan redan utginge, en med accisbeloppet förhöjd tull; dock att från sådan tull eller tullförhöjning skulle undantagas vara, som infördes uteslutande för tillverkning i och för försäljning av annan accisbelagd vara;

C) att följande motioner, nämligen

I: 15 och II: 17, likalydande, I: 219 och II: 318, likalydande, I: 220 och II: 141, likalydande, I: 221 och II: 342, likalydande, I: 222 och II: 338, likalydande, I: 313 och II: 463, likalydande, I: 314 och II: 461, likalydande, I: 315, I: 316, I: 329 och II: 487, likalydande, I: 330, I: 331 och II: 482, likalydande, I: 332 och II: 483, likalydande, II: 444, II: 462, II: 484, II: 485, II: 486, II: 488, II: 490, II: 491, II: 492, II: 493, II: 494, II: 495 ävensom II: 496,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna i sin motivering anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

2) av herrar *Elon Andersson, Björnsson* och *Carlström*, vilka ansett, att utskottets motivering, i vad den avsåge fodermedelsregleringen, bort hava viss, å sid. 49 i det tryckta utlåtandet angiven lydelse.

3) av herr *Lövgren*, vilken ansett, att utskottet i anledning av motionerna I: 332 och II: 483, likalydande, bort tillstyrka följande ändringar av kungörelsen den 30 juni 1937, (nr 650) angående statsbidrag för sändningar av vissa fodermedel till Västerbottens och Norrbottens län: Statsbidrag för sändning av oljekakor och sådant fodermjöl, vara skatt utgår, samt av majs till ort inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län från ort utom dessa län skall utgå med det belopp för kilogram, varmed skatt eller införselavgift å varan utgår; dock att bidraget icke må överstiga, då varan sändes till Västernorrlands eller Jämtlands län 2 öre, då den sändes till Väs-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
 terbottens län 3 öre samt då den sändes till Norrbottens län 5 öre för kilogram av sändningens verkliga vikt.

Statsbidrag för sändning från ort inom Västernorrlands eller Jämtlands län till ort inom Västerbottens eller Norrbottens län skall utgå med det belopp för kilogram, varmed för varan utgående skatt eller avgift överstiger 2 öre, dock för sändning till Västerbottens län högst med 1 öre samt för sändning till Norrbottens län högst med 3 öre för kilogram av sändningens verkliga vikt.

Statsbidrag för sändning från ort inom Västerbottens län till ort inom Norrbottens län skall utgå med det belopp för kilogram, varmed för varan utgående skatt eller avgift överstiger 3 öre, dock högst med 2 öre för kilogram av sändningens verkliga vikt.

- 4) av herr *Carlström*, i vad avsåge stödköp av brödsäd.
- 5) av herr *Johansson* i Björnlunda, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Liedberg**: Herr talman! Liksom i fjol har högern nödgats att reservationsledes frambära de synpunkter och yrkanden, som av oss framförts utan att vinna stöd och bifall av utskottets majoritet. Det kan kanske förefalla hopplöst att mot en kompakt majoritet, som har haft ledningen i utskottet och väl får den i kammaren också, hävda och vidhålla en avvikande mening.

Det som emellertid länder oss till en viss tröst är bland annat det förhållandet, att tyngden i ett argument, riktigheten i en uppfattning har en viss benägenhet att göra sig gällande åtminstone på lång sikt. Vi få väl därför hoppas, att vad vi tilläventyrs icke uppnå i dag, kan komma i morgon — i likhet med vad som skett år efter år.

Men det förhållandet skall ej hindra oss att erkännamt notera de i årets proposition vidtagna förbättringarna, som jag för övrigt får anledning att återkomma till längre fram.

Som kammaren möjligen torde erinra sig, har det alltsedan arbetstidslagsstiftningen och den i samband därmed utlovade s. k. compensationen rätt en viss meningsskiljaktighet angående den allmänna prisnivå, som regeringen avsåg att åstadkomma. D. v. s., inte om prisnivån i och för sig. Därvidlag accepterade man så småningom efter de vanliga dröjsmålen prisnivån under åren 1925—1929 icke bara såsom riktpunkt utan också såsom i och för sig önskvärd och skälig. Tvisten, meningsskiljaktigheten har rört sig om sättet att använda prisregleringsapparaten för att uppnå eller vidmakthålla denna prisnivå.

Vi ha för vår del såväl i fjol som i år — och vi ha därvid stött oss på alla de faktorer av skilda slag, som stegrat jordbrukets omkostnader — hävdad, att jordbrukets läge numera är sådant, att ett annat än tillfälligt underskridande av denna allmänna prisnivå icke kan bäras utan att prisregleringens syfte alldeles förfelas.

Utskottet säger självt, att utskottet icke har något att erinra mot motionens syfte, vilket utskottet gärna ser förverkligat. Men mera får ej sägas ut, ty det finner utskottet varken påkallat eller lämpligt!

Det är faktiskt ganska skönt ibland att höra till oppositionen och därmed åtminstone ha sin fria talan.

I nästa andedrag varnar utskottet för att sätta målet för högt med åtföljande produktionsstegring. Resonemanget är så till vida obegripligt, att utskottet strax dessförinnan sagt sig gilla motionens syfte. Antingen äro vi överens

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
om målet, riktpunkten, och då rör sig meningsskiljaktigheten om medlen och deras användning, eller också äro vi icke överens om målet, och då är utskottets sympatyttring föga värd.

Utskottets varning kan vara befogad endast om det rör sig om att i prishänseende gynna en produktionsgren på en annans bekostnad, men den är det icke, om det gäller den allmänna prisnivån. Ty om utskottet menat det senare, alltså den allmänna prisnivån, så borde utskottet ha sagt rent ut, att utskottet varnade för den åsyftade prisnivån. Om utskottet har menat det förra, en prisstegring på en enskild produktionsgren, som icke rimmar med prisläget över huvud, då har utskottet missuppfattat såväl propositionen som vårt yrkande och därtill — förefaller det mig — glömt sin egen sympatyttring strax förut.

Nu torde väl tvisten icke gälla prisnivån i och för sig utan frågan, när de olika regleringsanordningar, som Kungl. Maj:t har i sin hand, få sättas in. I fjol yrkade vi, att de skulle få användas, då den allmänna produktprisnivån tenderade att annat än tillfälligt nedgå under 1925—1929 års nivå. I år ha vi för att påvisa, att detta icke är någon verklighetsfrämmande utopi, hänfört samma yrkande till årsskiftet 1938—1939.

Majoriteten gjorde i fjol, som kanske kammaren erinrar sig, ett ganska stort nummer av att direktiven då i så hög grad förbättrades därigenom, att Kungl. Maj:t skulle äga vidtaga nödiga åtgärder redan då prisnivån ginge *ned emot* 85 procent. Nu har man tyst och stilla återgått till den tidigare ordalydelsen *ned under* och visar ändå samma glada tacksamhet. Det är väl ändå skönt, skulle jag tro, herr statsråd, att ha en så foglig majoritet bakom sig!

Vi tro, att det varken är möjligt eller lämpligt att låsa prisnivån vare sig generellt eller för det ena eller andra produktionsområdet. Men både i det ena och det andra fallet förmena vi, att åtgärderna böra få tillgripas, *innan* man nått katastrofens rand. Och det får väl var och en medgiva, att en prisnivå av under 85 procent skulle innebära detta. Eljest blir ju propositionens och riksdagens uttalanden i realiteten blott det, att man söker gardera att prisnivån icke går under 85 procent av 1925—1929 års nivå. Vill den gå högre så ger man sin välsignelse. Men man betager sig möjligheterna att positivt ingripa, om och när så behöves för att nå det egentliga målet.

Jag har, herr talman, uppehållit mig ganska länge vid detta, ty det kommer väl ändå framför allt an på, vad man syftar till och att man också *får* främja detta syfte!

De särskilda fullmakterna till regleringsåtgärder för de skilda produktionsgrenarna få ju endast därigenom verkligt värde, att de icke blott finnas utan också få användas. Vi dela departementschefens och utskottets uppfattning, att den pågående jordbruksutredningens resultat böra föreligga, innan grunderna för jordbruksregleringen bli föremål för omprövning av statsmakterna, förutsatt att utredningen avsätter positiva och givande resultat inom sådan tid, att frågan kan tagas upp nästa år.

Smöravsättningsproblemet och därmed hela fettförsörjningsfrågan för vårt lands vidkommande tränger framför allt annat till sin lösning. Vi kunna för vår del icke dela utskottsmajoritetens trygga påstående, att de nuvarande avsättningsförhållandena för smör inom och utom landet icke påkalla ingripande från statens sida i syfte att tränga tillbaka försäljningen av margarin. Smöravsättningsförhållandena påkalla tvärtom efter vår uppfattning den största uppmärksamhet, och endast den pågående utredningen kan motivera ett uppskov med åtgärder.

Om vi måste reservera oss beträffande margarinaccisens maximihöjd, så innebär detta på intet sätt, att vi icke skulle erkänna den mest betydande förbättringen i årets kungl. proposition, den, varigenom sammankopplingen: höjt

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.) smörpris—sänkt mjölkavgift frångåtts, samtidigt som Kungl. Maj:ts förslag syftar till högre smörpris. Detta innebär tvärtom ett uppfyllande av vårt flera år gamla önskemål.

Men nu är det ju så, att smörpriset höjts gång efter annan med 10, 20, 25 öre i taget, från 2:30 till 2:50, från 2:50 till 2:75 och nu, som man får hoppas, från 2:75 till 3 kronor, allt i parti. Samtidigt har margarinaccisen med i regel 15 öres tillägg åt gången kommit upp i 45 öre. Det är ofrånkomligt, herr talman, att såväl den absoluta som den relativa prisspanningen mellan dessa båda fettfödoämnen därmed ökats och kommer att ytterligare ökas. Å andra sidan torde redan det pris margarinet nu betingar ligga högt i förhållande till produktionskostnaden, att döma av det uttalande, som gjorts av Kooperativa förbundets förvaltningsråd och styrelse i skrivelse till jordbruksdepartementet av den 25 februari i år. Där säger man sig nämligen under en lång tid ha haft för avsikt att sänka margarinpriset — utan att därmed ämna förlora pengar, får man väl antaga — men man har tydligen hållits tillbaka av hänsyn till att icke öka konkurrensen med smöret.

Vi befinna oss alltså i en mycket absurd situation. En ökad margarinaccis kan efter allt att döma helt eller åtminstone delvis bäras av margarinindustrien utan höjning av margarinets detaljpris. Samtidigt avser man att höja smörpriset med mer än margarinaccisen. Om denna höjning är i och för sig ingenting annat än gott att säga. Men den gäller 25 öre på smöret mot endast 15 öre på margarinet. Margarinindustrien ser sig troligen — såvitt man kan förstå — i stånd att icke höja för att icke öka trycket mot smöret med därav befarade framtida olägenheter för margarinindustrien. Denna industri förtjänar mera än den vill eller åtminstone borde förtjäna, utan att vare sig konsumenterna eller smörproducenterna ha någon glädje av det hela. Att det sedan i stor utsträckning lär vara utländskt kapital, som skär breda remmar, gör ju ej förhållandet försvarligare. Det blir ännu mera avvita, om margarinets råvaror skulle sjunka ytterligare. Kammaren torde benäget tänka den tanken till botten!

Vad har man nu att göra för att möta en sådan situation? Såvitt vi förstå är det ingenting annat än att sätta margarinaccisens maximihöjd vid en sådan nivå, att denna industri å ena sidan tvingas att höja priset för att ej förlora pengar och å andra sidan, för att hävda sin omsättning och icke duka under, tvingas att begränsa höjningen till det med hänsyn till tillverkningskostnaderna, inklusive skälig förräntning, nödvändiga. Det är omöjligt att säga, hur mycket av en accishöjningsfullmakt, som kan komma att av Kungl. Maj:t behöva tagas i anspråk. Det beror på margarinets råvarupriser, på konsumtionens utveckling med mera.

Men det kan nog sägas, att en *fullmakt* upp till 75 öre ligger snarare i underän i överkanten. Vi ha yrkat på den gränsen att uttagas vid behov. Samma gräns har yrkats i motionen nr II:141, som är likalydande med motionen nr I:220, och, under hänvisning till dessa motioner, i motioner nr I:329 och II:487. Herrarna från bondeförbundet, som i så stort antal stå bakom dessa motioner, ha tydligen sedermera kommit på andra tankar. Vi beklaga bara, att vi ej fått del av herrarnas motiv härför.

Det är ingen, som ej förstår, att en margarinfördyring, en smörfördyring, en kött- och fläskfördyring och allt vad man vill räkna upp är en allvarlig sak för ekonomiskt svagt ställda hushåll. Men här gäller det något mera än så. Det gäller, om jordbrukstredjedelen av vår befolkning skall få sin lön för sitt arbete efter tillnärmelsevis samma måttstock, varefter andra nyttiga arbetare i vårt samhälle få sin.

Inkomststandarden har veterligen stigit proportionsvis mera än livsmedlen

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
fördyrats. En genomsnittslöntagare t. ex. har i dag mera över på lönen, sedan livsmedlen äro betalade, än han hade för tio år sedan. Härtill kommer, att hela vårt konjunkurläge i så hög grad vilar på att jordbrukets folk kan köpa industriens och hantverkets alster och icke blott konsumenterna i gemen köpa jordbrukets.

Det är därför, herr talman, som vi reserverar fasta så stort avseende vid att margarinaccisen maximeras därhän, att något så när goda garantier skapas för att smörpriset icke bara får lov utan också verkligen kan höjas till 3 kronor i parti utan att margarinet tränger ytterligare in på smörets redan trängda marknad. Propositionens betydelsefullaste förslag kan i annat fall bli ett vackert löfte, som ej kan infrias.

Vår reservation berör också några andra betydelsefulla avsnitt av regleringsapparaten, även om meningsskiljaktigheterna i dessa punkter äro mindre djupgående. Vår syn på hela regleringsproblemet präglas av det oupplösliga sambandet mellan den ena produktionsgrenen och den andra, mellan den ena åtgärden och den andra. Likaså väl som respektive produktionsgrenars volymer givetvis påverkas av de inbördes prisrelationerna, likaså väl bli ingrepp på ett område sällan eller aldrig utan inverkan även på andra. Målet måste väl vara att — vilken generell prisnivå man än laborerar med — söka avväga de inbördes priserna så, att jämvikt ernås mellan olika produktionsgrenars stödverksamhet, samtidigt som mellan produktions- och avsättningsmöjligheterna.

För att exemplifiera detta vill jag säga, att priset på animalier således måste stå i en viss normalrelation till priset på de råvaror, ur vilka dessa förädlade produkter framställas, eljest blir överproduktion på animalier mycket snabbt följd. Eller, vice versa, om vi tänka oss höga spannmålspriser och låga animaliepriser. Lika litet går det i längden väl att lämna prisbildningen å fodersäd åt sitt öde, medan man stödjer brödsäden. Må så vara att man icke omedelbart och i ett sammanhang kan komma ifrån följderna av fjolårets rekordimport av fodervaror. 555,000 ton, när vi samtidigt välsignades med stor gröda. Spannmåls- och fodermarknaden är nu en gång ett sammanhängande helt; all säd går att använda som foder, även om det icke går att göra bröd av allt foder. Därför mena vi, att den fullmakt, som Kungl. Maj:t begär för att kunna vid särskilt behov exportera fodersäd, är för knapp. Det kan faktiskt inträffa, att det är lättare och fördelaktigare att sälja t. ex. bryggerikorn eller havre på världsmarknaden än vete eller råg. Om man nu är beredd att vid behov göra det senare, d. v. s. exportera vete eller råg, då bör man efter vår uppfattning icke betaga sig möjlighet att också kunna göra det förra, d. v. s. exportera lämplig fodersäd. Effekten kan nämligen under vissa förhållanden bli lika gynnsam för det hela. Vi säga icke att så absolut bör ske, men att möjlighet bör finnas öppen. Om ingen majs kommer in, och bäst vore väl det, har Kungl. Maj:t inga medel till förfogande för finansiering av en fodersädesexport, såvida icke riksdagen härvidlag vill följa vår reservation. Om majsen kostar 16 å 17 kr. per deciton i parti, då får man hoppas, att den inhemska fodersädesprisnivån kommer upp i motsvarande läge, eljest få vi svåra rubbningar de olika produktionsgrenarna emellan.

För min del tror jag, som nyss nämndes, att det vore lyckligast om ingen majs kommer in så länge vi ligga med tyngande fodersädeslagar, i alla händelser icke innan man fått en överblick över den växande grödans utfall. Det kan också starkt ifrågasättas, om vi i längden kunna importera oljekakor på sätt nu sker. Givetvis böra dock de äggvitefattigaste importfodermedlen vika först, detta av rena både produktions- och nationalekonomiska skäl.

Återstår då, herr talman, att beröra frågan om brödsädesstödet. Med nyss-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
 nämnda fodersädesprisnivå, majsprisnivå, innebär Kungl. Maj:ts förslag närmast att brödsädespriserna stödjas för vete vid och för råg snarast under majspriset. Vi påstå icke, att det med säkerhet blir möjligt att stödja till högre priser, i synnerhet när det gäller obegränsade kvantiteter, men vi påstå, att ett höjt pris vore skäligt och därom tror jag icke, att det råder någon meningsskiljaktighet. Vi påstå också att en naturlig prisrelation mellan prima vete och vanlig fodersäd pekar mot högre pris för brödsäden och vi mena också att skördens storlek och världsmarknadsprisläget etc. kunna bli sådana, att förhållandena både påkalla och medgiva ett högre stödpris. Har Kungl. Maj:t med de direktiv, som gälla under nu löpande regleringsår, kunnat i höstas rekommendera spannmålsbolaget att stödköpa vete till 18 kr. per ton — visserligen icke till en mängd av 104,000 ton som statsrådet förmenade i remissdebatten men väl till en mängd av först c:a 35,000 ton och sedan ytterligare cirka 50,000 ton — då finnes det väl intet skäl, varför Kungl. Maj:t icke skulle ha den formella rätten därtill ett kommande år!

Beträffande prisrelationen mellan vete och råg förmena vi att arealinventeringen tyder på att förhållandena kunna bli sådana, att vi icke få något större rågöverskott att dragas med och skulle detta eller annan gynnsam omständighet inträffa på rågmarknadens område, anse vi att Kungl. Maj:t bör äga befogenhet att stödja rågpriset upp till samma nivå som vetepriset. De trakter av landet, som skulle profitera av detta, äro sannerligen icke bortskämda i allmänhet och väl värda ett handtag.

Slutligen, herr talman, yrka vi att beredskapslagret till en mängd av förslagsvis 200,000 ton måtte finansieras som all annan beredskapslagring, ty det är dock en hela folkets angelägenhet och icke bara en jordbrukets.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som av herr Bengtsson m. fl. avgivits till sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, såväl beträffande motiveringen som beträffande klämman.

I detta anförande instämde herrar *Skoglund, Thorell, Persson* i Falla, *Persson* i Grytterud och *Staxäng*.

Herr Sandberg: Herr talman! Det vore nog åtskilligt att säga på en del punkter rörande de prisstödjande åtgärderna för jordbruket och om jordbruksregleringen i allmänhet, men det är ju så att hela frågan f. n. ligger under utredning, och jag skall därför för min del inskränka mig till att beröra en del frågor, som särskilt intressera den landsända, som jag representerar. Då vi emellertid i den landsändan ha ett jordbruk, som helt och hållet karakteriseras av att småbruket är den förhärskande formen, ber jag att i detta sammanhang få passa på att understryka de i motionerna betonade önskemålen, att man så långt det är möjligt vid den pågående utredningen rörande åtgärder till jordbrukets stödjande måtte kunna komma fram till förslag om åtgärder som ge ett bättre resultat för småbrukets vidkommande.

Nu vill jag emellertid särskilt uppehålla mig en stund vid de åtgärder, som vidtagits och som föreslås för främjande av jordbruket i Norrland. Det är ju så, att man under ett par års tid anslagit ett betydande belopp ur jordbrukets prisregleringsfond bl. a. till produktionsfrämjande åtgärder i Norrland. För nästkommande budgetår föreslår departementschefen en summa av 800,000 kronor, av vilket belopp 100,000 kronor skola gå till slakteriorganisationens stödjande. Vi ha i motioner särskilt från norrlandshåll yrkat på en höjning av anslagsbeloppet, 800,000 kronor, till 1 miljon kronor. De motiv, som förelegat härför, ha framför allt varit — vad departementschefen också tacknämligt

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
nog upptagit och tillstyrkt — nödvändigheten av en rationalisering av mejerihanteringen i lappmarken och därmed jämförliga trakter i vårt land. Med tillfredsställelse och tacksamhet vill jag konstatera, att utskottet tillstyrker bifall till vad i motionerna från olika håll yrkats angående höjningen av anslaget från 800,000 kronor till 1 miljon kronor. Vad som närmast motiverar denna anslagshöjning är naturligtvis — och detta är en mycket viktig sak — behovet av förbättring av lappmarkernas försörjningsmöjligheter. Vi förmäna att ett organiserande av mejerihanteringen på ett rationellt sätt är en mycket viktig hävstång för upphjälpanDET av jordbruket i dessa trakter. Det är nämligen på detta jordbruk, som man i högre grad än för närvarande måste falla tillbaka, då inkomstmöjligheterna i olika avseenden framförallt från skogen börja begränsas.

Inom Västerbottens län är frågan om mejerihanteringsordnande i lappmarken ganska grundligt utredd genom Umeå mejeribolag och Skellefteåortens mejeriförening u. p. a. Man har genom denna utredning kommit till det resultatet, att det i det nämnda länets lappmark skulle behöva nyanläggas 6 mejerier och ombyggas 5 mejerier. Den totala kostnaden skulle gå till 1,720,000 kronor och planen avses att genomföras på tio år. Av anläggningskostnaden beräknas emellertid genom andelsteckning endast komma att inflyta 492,000 kronor, varför alltså 1,228,000 kronor måste anskaffas i annan ordning. Anskaffningen av detta stora belopp kan icke ske på annat sätt än genom att det allmänna träder in med ett kraftigt bidrag. Det hela måste givetvis ändå leda till åtskillig skuldsättning.

Jag vill fästa uppmärksamheten på storleken av detta bidrag. Med allt erkännande åt att själva saken upptagits och beaktats i propositionen måste jag dock säga att storleken av det bidragsbelopp, som departementschefen föreslår, nämligen 20 procent av kostnaden eller detsamma som brukar utgå för byggande av andelsslakterier, är ett alltför lågt bidrag. Det är icke möjligt för den ekonomiskt svaga befolkningen i dessa trakter att på ett tillfredsställande sätt ordna sin mejerifråga, om icke ett större bidrag lämnas från det allmännas sida. Nu heter det i departementschefens yttrande, att därest vederbörande hushållningssällskap på grund av särskilda förhållanden finner sig böra tillstyrka högre bidrag än 20 procent, bör Kungl. Maj:t givetvis vara oförhindrad att besluta i enlighet därmed. Där finnes det sålunda en viss möjlighet till ökning av bidraget. Vi ha emellertid ansett detta vara alltför ringa och yrka att bidrag må utgå med 40 procent och med bibehållande av samma nyssnämnda möjlighet för Kungl. Maj:t att efter framställning av vederbörande hushållningssällskap gå ännu något högre. Då jag måste tillmäta frågan om förbättring av lappmarkens försörjningsmöjligheter genom rationalisering av mejerihanteringen en mycket stor vikt, måste jag, herr talman, be att få yrka bifall till det yrkande på denna punkt, som framställts i motionerna nr I:332 och II:483 nämligen »att bidrag till anläggande eller ombyggnad av andelsmejerier i lappmarken och därmed jämförliga trakter av landet må utgå med 40 procent av anläggningskostnaden, Kungl. Maj:t dock obetaget att därest vederbörande hushållningssällskap på grund av särskilda förhållanden finner sig böra tillstyrka högre bidrag än 40 procent besluta i enlighet därmed». Skulle emellertid icke detta yrkande vinna bifall, vill jag understryka vad departementschefen i sitt yrkande sagt och rikta till honom en hjärtlig vädjan, att han må använda den möjlighet, som jag förmodar sannolikt kommer att öppnas genom riksdagens beslut att i särskilda fall gå utöver av honom föreslagna 20 procent av kostnaden för anläggandet av mejerierna.

Jag vill emellertid yttra ett par ord även beträffande en annan punkt. Det

Andra kammarens protokoll 1939. Nr 34.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
gäller frågan om bidrag till förbilligande av anskaffandet av oljekakor i Norrland. För närvarande råder som bekant den ordningen, att man, då dessa fodermedel införs till Västerbotten och Norrbotten, kan erhålla bidrag med 1 öre per kg. vid införsel till Västerbotten och med 2 öre per kg. vid införsel till Norrbotten. Vi ha i nämnda motioner föreslagit en viss utvidgning av denna anordning, så att den skulle komma att omfatta även Jämtlands och Västernorrlands län. Dessutom bör, anse vi, maximibidraget exempelvis bestämmas så att bidraget icke må överstiga, då varan sändes till Jämtlands eller Västernorrlands län 2 öre, till Västerbottens län 3 öre och till Norrbottens län 5 öre för kilogram av varans verkliga vikt.

Jag nämnde inledningsvis att i Norrland är småbruk den allt förhärskande formen för jordbruk och att frågan om stödjan det av dessa småbruk är aktuell. Vad som i det avseendet föreslagits i den kungl. propositionen och som också utskottet tillstyrkt, nämligen att man för en viss kvantitet av all till mejerierna levererad mjölk skall erhålla bidrag motsvarande mjölkavgiften, är mycket bra så långt det räcker. Det förslag vi här gjort och som avser ett förbilligande av kraftfodret för Norrland är ett led i denna strävan att hjälpa småbruket, fastän vi äro väl medvetna om att åtgärden blott komme att gagna en del av landets småbrukare. Vi ha dock menat att de särskilda förhållandena i Norrland motivera särskilda åtgärder och ett något högre bidrag än f. n. För genomförande av detta ha vi icke behövt sätta i gång med några nya anordningar, utan man har endast att fortsätta på den väg man börjat slå in på. I fråga om vissa andra förslag till småbrukets stödjande som framkommit gäller ju, att man, måst slå in på oprövade vägar. Här föreligger icke den nackdelen, utan det går mycket väl för sig att röra en smula på den här regleringsskruven som redan finns. Därigenom får man fram ett något bättre resultat för småbrukarna i de norrländska bygderna.

I övre Norrland ha vi som bekant icke möjlighet att producera äggviterika fodermedel i samma utsträckning som söderut. Härav följer ju, att oljekakor måste inköpas i den mån man måste ersätta den brist på äggviteämnen i exempelvis kornas foderstat, som eljest uppkommer under högmjölkningsstiden. En höjning av ifrågavarande bidrag vore en kompensation i någon mån för den höjda kraftfoderskatten. Jag ber att på denna punkt, herr talman, få yrka bifall till den av herr Lövgren vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Det är emellertid, herr talman, ytterligare en sak, som jag har på hjärtat. Det gäller frågan om disponerandet av det nu ifrågavarande anslaget på 1 miljon kronor. I detta avseende säger utskottet: »Då i propositionen förutsetts att i fråga om medlens fördelning och förvaltning skola gälla i huvudsak samma grunder som för närvarande, saknar utskottet anledning tillstyrka bifall till motionerna I: 313 och II: 463.» I dessa motioner ha vi nämligen gjort ett yrkande, att det här ifrågavarande anslaget må användas så, att sedan Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott fördelat medlen, dessa av resp. förvaltningsutskott handhavas och användas för ovan angivna ändamål på i huvudsak samma sätt som hittills. Anledningen till att vi gjort ett sådant yrkande är, att i departementschefens uttalande förekommer ett tillstyrkande från hans sida av vissa förslag, som framlagts av lantbruksstyrelsen. Det förslag, som lantbruksstyrelsen i det här avseendet framlagt, avser bl. a. fodermedelsanalyser, undersökning rörande kreatursbeståndens beskaffenhet, demonstrationsjordbruk m. m. Jag tillåter mig för korthetens skull återgiva något av vad vi om detta anföra i våra motioner. Lantbruksstyrelsen synes ifrågasätta, att vissa medel skulle permanent bindas för en viss forskningsverksamhet. Denna må i och för sig vara hur betydelsefull som helst. Den torde dock icke vara vad som i förstone

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
bör vidtagas för höjande av jordbrukets lönsamhet i Norrland. De möjligheter, som hittillsvarande forskning och försöksverksamhet påvisat som lämpliga, äro så många och så betydelsefulla, att det är mindre bristen på kännedom om vad som bör göras än bristen på allmän anpassning till dessa forskningsrön, som bära övervinnas. Det väsentliga bör följaktligen bli att hushållningssällskapen så snart som möjligt få till stånd en allmän tillämpning av de åtgärder, som redan befunnits produktionsfrämjande under norrländska förhållanden.

Vi ha ju gjort den erfarenheten att de medel, som anslagits till produktionsfrämjande åtgärder i Norrland, visat sig knappa, ja, alltför knappa, och vi frukta för resultatet, om man nu skall giva sig in på en utvidgad och experimentellt betonad verksamhet sådan som lantbruksstyrelsen föreslagit. Dessutom föreslår ju också lantbruksstyrelsen att man skall ändra på organisationen och skapa lokala nämnder och en för hela Norrland central nämnd. Vi ha inom hushållningssällskapen, åtminstone inom hushållningssällskapet i Västerbottens län, ansett en sådan omändring av organisationen vara onödig och mindre lämplig. Det är därför, vi ha velat betona, att vi tro, att man får det bästa resultatet, om man fortsätter med produktionsfrämjande åtgärder av olika slag i huvudsak enligt de grunder, som hittills gällt, utan att man behöver giva sig in på någon försöksverksamhet, som i och för sig kan vara bra, men till vilka dessa medel icke räcka. Man bör icke heller onödigtvis utbygga förvaltningsapparaten på ett sätt som gör den tungrodd.

Jag föreställer mig, att det icke tjänar till något att på denna punkt framställa yrkande om bifall till motionernas kläm. Jag tror, att man kanske vinner det bästa resultatet, om vi kunna tolka det uttalande, som jag nyss citerade — och det tror jag att man har rätt till — så att utskottet menar att i fråga om medlens fördelning och förvaltning skola gälla i huvudsak samma grunder som för närvarande. Jag vill tro, att utskottet menar, att det icke skall bli någon större revolution på nu ifrågavarande område. Det är till största nytta för saken, om det hela får fortgå på i huvudsak samma sätt som hittills.

Ja, herr talman, med detta har jag velat beröra en del av problemen i fråga om stödandet av det norrländska jordbruket. Det vore väl mycket mer att ytterligare tillägga, men jag vill begränsa mig till det sagda. Jag har alltså dels yrkat bifall till motionerna I: 332 och II: 483 om högre bidragsprocent för organiserandet av mejerihanteringen i lappmarken, dels yrkat bifall till herr Lövgrens reservation.

Herr Nilsson i Norrlångträsk instämde häruti.

Herr Lövgren: Herr Liedberg yttrade i sitt anförande, att det här var fråga om att åt jordbrukstredjedelen av vår befolkning ge en rimlig andel av nationalinkomsten.

Herr talman! Under behandlingen av jordbruksregleringarna i år har det vilat en sådan stilla frid över utskottet som aldrig förr, och jag tolkar detta som ett bevis för att »jordbrukstredjedelen» av vår befolkning känner sig tämligen nöjd och tillfredsställd. Jag fäster uppmärksamheten vid att ett bifall till herr Liedbergs och hans partivänners reservation skulle innebära, att man rubbade på en jämvikt som man så småningom har uppnått. En höjning av margarinaccisen i enlighet med det förslag som framlägges i reservationen är inte odelat angenäm för småbrukarna i vårt land, och ännu mindre är detta fallet med reservanternas förslag att höja spannmålspriset från 16:50, respektive 15:50 till 18 kronor. Ett bifall till högerreservationen skulle i stället

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
innehåra en rubning av den tämligen goda jämvikt som nu råder. Huruvida det är en fullkomlig jämvikt skall jag inte uttala mig om, men den omständigheten, att så ringa opposition förelegat på olika punkter, måste jag tolka som ett uttryck för att man i olika landsdelar är ganska tillfredsställd. Det är ju möjligt att man velat vila på hanen i år, emedan det pågår en jordbruksutredning, vars resultat man hoppas få se i form av förslag från regeringen under kommande riksdag och att detta kan vara en bidragande orsak till att man inte river och sliter i de olika regleringsanordningarna så mycket som eljest skulle ha varit fallet.

I vad gäller margarinet vill jag fästa uppmärksamheten på att här på sätt och vis stå tvenne på import vilande produktionsgrenar emot varandra. Att vi ha ett så stort smöröverskott som måste exporteras beror i mycket hög grad på den starka importen av oljekakor och andra fodermedel. Jag måste säga att det ligger åtskilligt i det krav, som framföres från annat håll, nämligen att man bör basera animalieproduktionen här i landet på svenska fodermedel och icke på importerade fodermedel. Jag skall inte gå djupare in i denna fråga utan bara säga, att jag under behandlingen av ärendet i det sammansatta utskottet varit med om ett bifall till departementschefens förslag men att jag ändå är ganska tveksam i fråga om margarinaccisen, när den kommit upp i det höjdläge som nu föreligger.

I övrigt, herr talman, skall jag överlåta debatten åt andra av utskottets och kammarens ledamöter och inskränka mig till att dels yrka bifall till utskottets hemställan men dels, under punkten C) yrka bifall till min reservation, som innebär att man skulle kompensera övre Norrlands jordbrukare för den höjning av fodermedelsacciserna som skett under de senaste åren. Jag tror att det är en rättvis anordning som föreslås i den reservationen. Efter det anförande herr Sandberg nyss höll, vari han redogjorde för synpunkterna på mejerihanteringen i lappmarken och andra frågor som beröra Norrland, behöver jag inte vara ordrik här utan nöjer mig som sagt med att under punkten C) yrka bifall till min reservation och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**:
Herr talman! Jag kan börja med att uttala min tillfredsställelse med den behandling propositionen rönt i utskottet och således även med det utlåtande som föreligger från utskottets sida.

Underlaget för innevarande års proposition utgör i huvudsak det av jordbruksutredningen framlagda förslaget. Om jag då börjar med mjölkregleringen — mjölken anses ju som en av de viktigaste av jordbrukets produkter då det gäller landet i dess helhet — vill jag redan nu säga, att jag själv är mycket tveksam i fråga om differentieringen av priserna på såväl produkter som framställas inom landet och säljas som på inköpta förnödenheter, vilka behövas vid produktionen. Jag hade redan 1937 på hösten och 1938 på våren låtit verkställa en utredning rörande verkningarna av en differentiering av mjölkpriset ungefär i den stil som jordbruksutredningen föreslog. När nu jordbruksutredningen, som hemställde om denna utredning, framlägger detta förslag och det dessutom råder en allmän uppfattning, att man bör försöka, inom de gränser som regleringen avsåg, göra det bästa möjliga för att tillgodose det mindre jordbrukets intressen, så har detta föranlett mig framlägga ifrågavarande differentiering beträffande mjölkpriset.

Jag vill här understryka att det pris, som det mindre jordbruket erhåller för sina produkter, vilka beröras av regleringen, visst inte är lägre än under den tidsperiod vi bruka resonera om utan tvärtom något högre. Det förhåller sig som bekant på det sättet, att den allmänna inkomstnivån i landet ökat vä-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.) sentligt hos olika befolkningsgrupper. Detta har medfört ökade omkostnader, och följaktligen är det rimligt och skäligt att man gör vad som är möjligt för att med statsmakternas hjälp åstadkomma en förbättring för jordbruket. Det var ju allmänt känt, att jordbruksutredningen föreslog 2 öres prisförbättring för en kvantitet om 450 kilogram mjölk i månaden. Jag fann emellertid vissa brister i jordbruksutredningens förslag i så måtto, att förbättringen av mjölkpriset måste anknyta sig till mjölkavgiften. Man kan inte med en mjölkavgift på 1 öre medge ett pristillägg eller en rabatt på mer än 1 öre. Följaktligen innebar jordbruksutredningens förslag, att vid ett smörpris av 2.85 per kilogram skulle denna prisförbättring för kvantiteter om minst 450 kilogram mjölk inskränka sig till endast 1 öre per kilogram. Av den anledningen föreslog jag i propositionen, att mjölkavgiften skulle utgå med 2 öre per kilogram ända upp till ett smörpris av 3 kronor per kilogram.

Enligt mitt sätt att se skulle landets småbrukare många gånger ställa sig frågande inför reformen, om prisskillnaden, sedan smörpriset stigit till 2 kronor 85 öre per kilogram, hade inskränkt sig till 1 öre — trots att man, som det så vackert heter, lovat dem 2 öre mera. Förslaget om den fasta mjölkavgiften och smörpriset på 3 kronor var alltså dikterat av en önskan att, då man säger att man skall genomföra en förbättring, verkligen också försöka att med tillgängliga medel åstadkomma denna förbättring.

Då smörpriset har höjts ha vi höjt margarinaccisen, icke för att ytterligare belasta en del konsumenter i landet — som jag mycket väl förstår tyvärr leva i sådana ekonomiska omständigheter att de nödgas använda margarin, därest inte fettkonsumtionen skall minska — utan emedan det system vi tillämpat hittills nödvändiggjort denna åtgärd, som avser att öka försäljningen eller åtminstone motverka en minskad försäljning av smör. Av denna anledning föreslås i propositionen, att margarinaccisen skall ökas till 60 öre eller med 15 öre per kilogram.

Detta har nu kritiserats och man har bl. a. invänt, att det föreligger risk för att smörkonsumtionen skall minska, om margarinaccisen inte ökas med mer än 15 öre, då smörpriset ökas med 25 öre, därest de ekonomiska organisationerna taga ut det smörpris som är bestämt; herr Liedberg yttrade sig ungefär på det sättet. Det är väl då på sin plats att jag här tydligt och klart påpekar, att den styrelse herr Liedberg själv sitter i nu har avgörandet i sin hand. Herr Liedberg yttrade vidare, att vi förvänta att smörpriset skall kunna bli 3 kronor. Här har inte stuckits under stol med någonting. Tidigare har det diskuterats: Skall mjölkavgiften sänkas eller inte? Men här är klart och tydligt utsagt, att mjölkavgiften skall vara så hög även om smörpriset höjes mera. Margarinaccisen har ökats med 15 öre, då smörpriset ökats med 25 öre.

Någon minskning av smörkonsumtionen efter den senaste ökningen av smörpriset från 2:50 till 2:75 har inte förmärkts. Snarare kan man glädjande nog konstatera en ökad konsumtion, glädjande nog, emedan detta säkerligen beror på en tillfredsställande levnadsstandard hos stora grupper av vårt folk, som inte sakna sysselsättning. Vi måste komma ihåg att vi här ha att räkna med två grupper: arbetsföra som inte kunna få någon sysselsättning, numera kanske inte så många dess bättre, och sådana människor som inte kunna få någon sysselsättning på grund av att de uppnått den ålder, att de praktiskt taget inte kunna utföra något arbete. Den ökade smörkonsumtionen får man nog därför tillskriva den omständigheten, att de som äro arbetsföra ha en relativt jämn sysselsättning och god inkomst. Därför uppvisa också januari- och februarisiffrorna för smörkonsumtionen t. o. m. en ökning i stället för den på sina håll befarade minskningen, sedan smörpriset stigit till 2:75 per kilo.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr Liedberg sade att högern även i år nödgats reservera sig, för att eventuellt på det sättet vinna beaktande för vissa synpunkter, om inte nu så framdeles. Ja, jag har mycket noga tagit del av reservationen och får säga, att om jag i början av mitt anförande kunde uttala min tillfredsställelse över utskottets behandling av propositionen, så kan jag nu nästan uttala min tillfredsställelse med högerreservationen också. Ty den andas en sådan välvilja att jag läser den på det sättet, att man menat: Reservera oss måste vi, vi kunna knappast undgå det, även om vi överhuvud taget äro belättna med det hela. Det är ju glädjande att vi nu närma oss en punkt då vi börja förstå, att detta är relativt ömtåliga saker. Det är också närmast av den anledningen vi böra tänka ut det bästa möjliga systemet, varmed vi alla kunna försöka hjälpas åt att med hänsyn till förhandenvarande läge för olika befolkningsgrupper räkna mera med realiteter. Det har från vissa håll gjorts gällande, att den pågående jordbruksutredningen borde ha kunnat framlägga flera resultat redan vid innevarande års riksdag. Den saken kan jag inte bedöma, men jag skulle i detta sammanhang vilja betona, att det alltid är lätt att stå utanför och kritisera, men det är inte alltid så lätt att själv handha en sådan utredning. Såväl ur min egen som riksdagens synpunkt är det önskvärt att så genomgripande undersökningar göras, som det överhuvud taget är möjligt att genomföra. Om jag ser tillbaka på den jordbruksutredning som jag själv en gång tillhört, inledde den sitt arbete 1927, men 1929, då jag själv kom med i densamma, hade den ännu icke framlagt något förslag; dess första förslag framkom först 8 till 9 månader senare. 1930 års mejeriutredning pågick i 3 år, innan den framkom med något positivt förslag. Det är alltså i detta sammanhang flerfaldiga olika omständigheter man måste ta hänsyn till. Jag har ingen anledning försvara jordbruksutredningen och inte heller att kritisera densamma. Jag har endast med vad jag nu yttrat velat återföra diskussionen till det plan, på vilket den egentligen bör föras. Det är bättre att få förhållandena undersökta på ett tillfredsställande sätt än att man rusar i väg och framlägger förslag, som äro mindre väl övertänkta.

Om smörpriset ytterligare höjes, är det självfallet mycket ovisst, vilken utveckling konsumtionen av smör och margarin kommer att få. Det är önskvärt och eftersträvanvärt — det står i jordbruksutredningens direktiv — att man söker få avsättning för det svenska jordbrukets produkter i så stor utsträckning som möjligt och att man därvid även beaktar, att man skall söka uppnå en sådan prisnivå, att jordbruksnäringens utövare kunna upprätthålla en i förhållande till övriga befolkningsgrupper skälig levnadsstandard. Ha inte herrarna någon gång reflekterat över att det kan vara riktigt att man under den undersökningstid, som förflyter innan jordbruksutredningen framlägger sitt slutgiltiga förslag, försöker skaffa sig så stor klarhet och erfarenhet om hithörande frågor som möjligt? Om det nu mot förmodan inte skulle bli någon nedgång i smörkonsumtionen och eventuellt en uppgång i margarinkonsumtionen, vet då inte jordbruksutredningen och nästa års riksdag litet mera om utvecklingen? Det har gjorts vissa undersökningar och utredningar så väl om prisutvecklingen på vissa förnödenheter i vårt land som i andra länder, elasticitetsundersökningar, som t. ex. visa, att en högre prisnivå på margarin visst inte behöver medföra, att den minskning av margarinkonsumtionen, som genom prisstegringen åstadkommes, motsvaras av en ökning av smörkonsumtionen, utan att ökningen av smörkonsumtionen är mycket minimal i förhållande till minskningen av margarinkonsumtionen. En sådan utveckling kan ur jordbrukets synpunkt inte vara eftersträvanvärd. Jag anser alltså, att om spänningen mellan de båda fettvaruprodukterna blir större än den varit tidigare, ger detta oss en viss erfarenhet om hur konsumtionen reagerar och följ-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
aktligen kan man med något större säkerhet ta ståndpunkt, då det definitiva förslaget förelägges statsmakterna till prövning.

Den i propositionen föreslagna ökningen av margarinaccisen är emellertid nödvändig för att kunna effektuera den förbättring av mjölkpriset, som är avsedd att komma de mindre jordbrukarna till godo. De jordbrukare som avyttra 450 kg. mjölk i månaden erhålla 2 öres prisförbättring, för 900 kg. per månad blir förbättringen 1 öre och för 1,800 kg $\frac{1}{2}$ öre per kg. Bidraget sjunker i samma mån som mjölkproduktionen ökar. Av propositionen framgår vad utanordnandet av dessa bidrag kommer att kosta. Begränsar man sig endast till dem som producera den lägsta kvantiteten, 450 kg., stannar merkostnaden vid omkring 3 miljoner kronor om året. Men man kan icke räkna på det sättet. Skulle man stanna vid en kvantitet av 450 kg., skulle det innebära, att en jordbrukare, som producerar 900 kg. mjölk i månaden och alltså börjar närma sig en storleksgrupp av jordbrukare, som någorlunda kunna klara sig på sin näring, inte kan erhålla någon förbättring. Jag har följaktligen inte kunnat gå den väg, som rekommenderats i vissa yttranden rörande jordbruksutredningens förslag. Medelpriset på margarin under perioden 1925—1929 var kronor 1:53 — det var något högre 1925 och sjönk fram emot 1929. Det smörpris på 3 kronor, som nu är föreslaget, kommer ungefär att motsvara det pris, som rådde under perioden 1925—1929. Är det nödvändigt för margarinindustrin att höja priset med ett belopp, som svarar mot den högre accisen, skulle vi komma upp till ett margarinpris av 1:75 pr kg. Om det nu rådande goda ekonomiska läget såsom vi hoppas får äga bestånd, anser jag för min del att man inte behöver befara några större förändringar i konsumtionen. Jag har följaktligen vågat ta detta steg. Jag ansåg inte att det skulle ur jordbrukets egen synpunkt vara lyckligt, att man innan man har ett väl genomtänkt förslag börjar riva upp meningsskiljaktigheter alldeles i onödan om hur ett system skall utformas, som vi dock ha en viss erfarenhet av, då man inom detta system kan vidtaga vissa förbättringar.

Beträffande regleringen av den animala produktionen i övrigt föreslås inga förändringar. Herr Liedberg sade, att det skrivsätt, som i år använts, inte tydde på samma effektivitet i stödåtgärderna, som skrivsättet förra året angav. Ja, när man vill tolka någonting till det sämsta kan man alltid göra det. Jag vill här muntligen förklara, att det är min avsikt, vilket jag även uttryckt i propositionen, att man skall göra stödet åt jordbruket så effektivt som det överhuvud taget är möjligt. Jag vill samtidigt erinra om att det beträffande fläsket — vilket är den enda produkt beträffande vilken man kan företaga extraordinära åtgärder — redan framhållits att dylika åtgärder böra företagas för den händelse priset sjunker eller stiger 10 procent i förhållande till prisnivån 1925—1929.

Beträffande mjölken äro riktlinjerna uppdragna. Det skulle endast gälla en förhindrad försäljning på utlandsmarknaden, och i det avseendet har Kungl. Maj:t redan fullmakt på grund av tidigare riksdagsbeslut.

Beträffande övriga slag av produkter äro ju även linjerna uppdragna. De kunna inte inverka på det allmänna prisläget, som vi diskutera i detta sammanhang.

Jag har heller ingen anledning uppehålla mig vid potatisregleringen, och utskottet har i detta avseende icke gjort någon erinran utan tillstyrker i korthet densamma.

Beträffande brödspannmålen ha högerreservanterna ansett ett stödköpspris av 18 kronor pr 100 kg. önskvärt. Man blir ju något förvånad över detta, när de i propositionen framställda förslagen — såvitt jag kunnat finna — i flera detaljer äro effektivare än de förslag, som framlagts från jordbruksutred-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ningens sida. De äro effektivare beträffande mjölkregleringen, de äro effektivare beträffande spannmålsregleringen i så måtto, att de gå ut på att man skall stödköpa det spannmålsöverskott som finnes. Jordbruksutredningen har begränsat sitt förslag till stödköpsförfarande på samma sätt som tidigare skett, d. v. s. till 150,000 ton. Det är ju inte alls förvånande, att det finns reservanter från högern, men jag kan inte underlåta att ge uttryck för den förvåning jag kände, när jag såg högermotionerna. En av dessa motioner frambars av en man, om suttit i jordbruksutredningen och varit med om att föra fram alla dess förslag och mig veterligt under den tid han suttit där inte gjort andra yrkanden än vad jordbruksutredningen framkommit med. Man måste ju under sådana förhållanden ställa sig frågande, huruvida det verkligen menas allvar med de olika motionerna, eller om man har lagt fram dem för att kunna påpeka, att man har velat det och det och föreslagit det och det. Det är klart, att detta står fritt för var och en, men jag kan dock inte underlåta att uttala min förvåning över att man inte redan på det förberedande stadiet försökt föra fram dessa synpunkter.

Nu förefaller det som om reservationen om högre stödköpspris närmast var föranledd av att Kungl. Maj:t har befullmäktigat spannmålsnämnden att köpa spannmål till ett högre stödköpspris under hösten 1938 än vad som nu är föreslaget. Jag har anslutit mig till det av jordbruksutredningen föreslagna priset 16:50, med rätt för Kungl. Maj:t att gå upp till 17 kronor. Det torde väl vara bekant för riksdagen, att spannmålsbolaget inte har gått högre än till 17 kronor. Det har inte gått till den prisnivå, som Kungl. Maj:t medgivit. Spannmålsbolaget har förmodligen handlat riktigt, därför att det har fått offert till det pris det erbjudit. Men då Kungl. Maj:t fattade ståndpunkt, visste man inte, hur läget på världsmarknaden komme att bli. Hela förfarandet bygger på möjligheterna att exportera ett visst överskott. Priset på världsmarknaden var sådant, att det inte var möjligt exportera vid början av förra hösten. Man hade trott, att icke minst den politiska oron i världen skulle stimulerat intresset för att köpa och att priserna därför skulle stiga, men det blev tvärtom fallande priser.

Se vi sedan på uppgifterna på den lagrade spannmålen och den insådda arealen för det senaste året, finna vi, att trots att spannmålsbolaget inte stödköpt till det pris av 18 kronor, som Kungl. Maj:t bemyndigat det till, har vetearealen ökats med ungefär lika mycket som rågarealen har minskat. Då säga högerreservanterna, att man av denna anledning bör gå in för att stödköpa råg till samma pris som vete. Jag har övervägt även denna fråga, och jag anser att den fått en riktig behandling. Tycka inte både damerna och herrarna, att det skulle vara önskvärt — minst lika önskvärt som att staten skall garantera allting — att utvecklingen går dithän, att det blir en utjämning, så kanske rågpriset av sig självt utan stödköp går upp till samma nivå som stödköpspriset för vete och kanske över denna nivå. Med hänsyn till den rågkvantitet, som skördades förra året, och den minskning av insådd areal, som enligt föreliggande uppgifter har skett 1938, så behöver rågpriset inte försämrans innevarande år utan snarare tvärtom. Rågskörden torde inte bli större än att prisnivån kanske kommer att stiga över veteprisets nivå. Detta har då skett till följd av en naturlig utveckling utan att statsmakerna ha behövt lyfta upp prisnivån. I min egenskap av gammal föreningsman tycker jag att detta skulle vara den bästa utvecklingen. Jag vill vidare beträffande bröds�pannmålsregleringen i dess helhet och beträffande övrig spannmål säga, att jag förväntar, att de ekonomiska organisationerna på detta område — ensamma, om de kunna, eller i förtroendefull samverkan med spannmålshandeln i övrigt — böra söka åstadkomma någonting, som är ägnat att få rätsida på hela detta problem. Enligt min mening måste

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
något göras från detta håll, såvitt inte staten skall ta aktivare del i dessa angelägenheter än vad man hittills har ansett att staten bör göra.

I propositionen har ju även begärts ett visst belopp för stödjan­de av exporten av foderspannmål. Nu gör man gällande, att detta anslag är för litet, och det är mycket möjligt. Men vi veta, att den vanliga foderspannmålskvantiteten i marknaden begränsas till ungefär 50,000 ton. Förra året var produktionen av foderspannmål omkring 400,000 ton mera än under normala år. Men det är väl ingen som vill göra gällande, att det av denna anledning är 400,000 ton mera ute i marknaden, utan det innebär, att många på grund av den ökade produktionen kunna tillgodose sina egna behov i större utsträckning än förut. Följaktligen bli inköpen av behövliga fodermedel väsentligt mindre än skördeökningen. Under sådana förhållanden anser jag, att 2 millioner böra räcka ganska långt för att vidtaga regleringsåtgärder i den mån sådana äro möjliga att vidtaga. Riksdagen har tidigare i år ställt 2 millioner kronor till förfogande för att avlyfta överskottet från föregående år. Kungl. Maj:t har beslutat att tilldela dem, som kunna exportera, ett belopp av 4:50 pr 100 kg. för att stödja exporten, och detta pris ansågs tillfredsställande av de olika organisationerna. Såvitt jag har mig bekant är det endast en mindre kvantitet, som har kunnat exporteras, och detta av den anledningen att världsmarknadspriset på havre och foderspannmål i övrigt ligger mellan 6 och 7 kronor pr kg. Av denna anledning har ett anlåtande av detta anslag för export ännu inte varit möjligt vare sig från den enskilda köpenskapens eller de ekonomiska organisationernas sida. Det råder ju ganska skilda meningar om systemet för regleringen av foderspannmålen, och då nu jordbruksutredningen även har detta spörsmål sig förelagt, så förefaller det mig, som om det vore mindre välbetänkt att riva upp en strid mellan olika åsiktsriktningar bland jordbrukarna i stället för att avvakta de resultat, som jordbruksutredningen kan komma till.

Beträffande anslagen för främjandet av jordbruket i Norrland har jag redan från början haft det syftet, att man med hjälp av de lokala myndigheterna skulle söka utnyttja dessa anslag på bästa möjliga sätt för det norrländska jordbruket. Jag har den uppfattningen att man skall söka använda dessa pengar för att i största möjliga utsträckning komma jordbrukarna direkt till hjälp. Jag har svårt att bedöma huruvida så i första rummet har skett. Jag överlade i höstas med mejeriföretag i Västerbotten och Norrbotten om en sanering av mejerierna i lappmarken, en sanering, som är byggd på verkligt hållbara ekonomiska principer, inte ett utbyggande och restaurerande till vilka kostnader som helst, så att omkostnaderna för dessa mejerier bli för höga och innehavarna få satsa alldeles för stor del av sina intäkter för att driva sin mjölkförädlingsverksamhet. Vid dessa samtal lade producent-sammanslutningarna i Norrbotten och Västerbotten själva fram sin syn på saken och förklarade sig beredda att ta hand om denna verksamhet. Det gällde att få till stånd ett tillfredsställande system för det norrländska jordbruket, där förhållandena t. ex. inom lappmarken voro annorlunda än på slättlandet. Jag erfor vidare, att dessa organisationer utfäst sig att lämna även ekonomisk hjälp till ordnandet av mejerihanteringen i lappmarken. Det är klart, att en koncentration av mejerihanteringen kommer att medföra, att verksamheten i dess helhet giver större nettointkomst än tidigare. De av staten lämnade bidragen till anläggande eller ombyggnad av andelsmejerierna i lappmarken måste säkerligen anses som väl använda pengar, i synnerhet om dessa bidrag giva mejerierorganisationerna anledning att själva lämna ekonomisk hjälp för åstadkommande av en förbättring på mejerihanteringsens område. Bland annat med hänsyn till mejerierorganisationernas löfte om sådan hjälp har jag ansett det tillräckligt att 100,000 kronor anvisades för detta ändamål. Det

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

kanske hade varit riktigt att en del av dessa medel fått gå på budgeten, men samtliga kammarledamöter veta ju, hur ansträngd budgeten för nästa år är. Jag har förfrågat mig hos slakteriorganisationerna, huruvida det för dem skulle medföra någon olägenhet, att bidraget till byggandet av andels-slakterier för nästa budgetår utginge med allenast 100,000 kronor. Denna min fråga besvarades nekande. Såsom jag tidigare berört har jag med represen-tanter för mejeriorganisationerna i Västerbotten, Norrbotten — och det finns ju andra därmed jämförliga trakter, exempelvis Härjedalen, där dock icke undersökningar gjorts, — resonerat om åtgärder till ordnandet av mejeri-hanteringen. Jag framhöll vid dessa resonemang, att mejeriorganisationerna naturligtvis icke borde forcera anläggandet av nya andelsmejerier, så att så-dana mejerier stodo färdiga redan efter ett eller två år. En dylik forcering medför en ökning av anläggningskostnaderna. Erfarenheten har visat, hur dyrbart det är att uppföra ett stort antal byggnader på mycket kort tid. Man har sett hur utvecklingen gestaltat sig på slakteriområdet. Trots att anbud t. ex. infordrats från 7 å 8 byggmästare ha anbuden visat sig ganska ens-artade. De ha nämligen erfarenhet eller på känn hur högt de kunna gå, och många komma rent av överens om en viss summa i anbudet. Jag tycker inte att man skall kasta ut pengar i onödan för att forcera fram byggandet av mejerier av ifrågavarande slag. Vad beträffar bidragen till byggandet av andelsslakterier är det uppenbart, att därest för nästa budgetår anvisas ett anslag för sådant ändamål på 100,000 kronor, är det tillfredsställande, då byggandet kan ske successivt. Ett sådant anslag kommer kanske icke ens att tagas i anspråk i sin helhet. Behovet av andelsslakterier utgör således icke enligt min uppfattning någon anledning att nu höja anslaget till förbättring av jordbrukets lönsamhet i Norrland. Emellertid har utskottet i anledning av föreliggande motioner föreslagit att detta anslag för nästa budgetår måtte utgå med 1 miljon kronor. Jag är överens med kammarens övriga ledamöter därutinnan, att man skall försöka hjälpa det norrländska jordbruket i så stor utsträckning, som överhuvud taget är möjligt. Att jag inte begärt en höjning av det ifrågavarande anslaget har berott på att jag ansett, att anslaget i dess helhet skulle användas till något, som är nyttigt för det norrländska jord-bruket. Man kan emellertid inte för sådant ändamål med fördel använda ett högre belopp än jag begärt, och då förstår jag inte, varför man skall ställa mera pengar till förfogande. Jag har emellertid klart för mig, att riksdagen vill höja förevarande anslag till 1 miljon kronor. En sådan åtgärd kommer att få till följd, att slaktdjursavgift måste uttagas med högre belopp än som eljest skulle ha blivit fallet. Det har sagts, att slaktdjursavgift kommer att uttagas under nästa budgetår. Detta kommer också att bli nödvändigt på grund av det stora fodersädsöverskottet från förra året. Jag förstår inte rik-tigt att folk vill köpa majs för 18 kronor per 100 kg. Den månatliga impor-ten av majs har innevarande år uppgått till något över 3,000 ton. För att kunna reglera utförseln av fodersäd och vissa animaliska produkter måste vi skaffa pengar. De avgifter, som upptagas å majs och övriga importerade foder-medel, äro icke tillräckliga för detta ändamål särskilt med hänsyn till att införseln av bland annat majs på grund av 1938 års stora fodersädsöverskott måste bliva mindre och därmed minskad inkomst till fonden. De behöfliga pengarna kunna då icke skaffas annat än genom uttagandet av slaktdjursav-giften. Om emellertid denna avgift skall användas dels för att bestrida kost-naderna för regleringen av fodersädsexporten och de animaliska produkterna och dels för att täcka det belopp å 200,000 kronor, varmed anslaget till be-främjandet av jordbruket i Norrland nu föreslås höjt, måste avgifterna i fråga bli mera kännbara. Jag tycker inte, att det är någon mening i att ta ut

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
slaktdjursavgift för att täcka det sistnämnda beloppet, vilket är avsett att användas för ett ändamål, som icke nu nödvändigt måste tillgodoses under löpande året. Jag har endast velat lämna denna upplysning.

Beträffande anslagen i övrigt till det norrländska jordbruket har jag i propositionen tagit positiv ståndpunkt till frågan om potatislagringen. Därvid har jag haft den tanken, att potatisodlarna skola bygga upp försäljningsorganisationer och att potatisen från de många olika jordbruken skall samlas i centrala lagerhus för att sedan försäljas efter enhetliga, ekonomiskt riktiga principer. På så sätt skulle man motverka, att potatisodlarna, såsom nu sker, skicka ut sina produkter i marknaden var för sig och sälja dem nästan till vilket pris som helst. Jag tror, att det förslag, som i denna fråga föreligger från min sida, kommer att gagna det norrländska jordbruket.

Vad slutligen beträffar högerns reservation i fråga om margarinaccisen, har jag av reservationen närmast fått det intrycket, att högern tycker, att något måste man skriva, som avviker från Kungl. Maj:ts förslag. Emellertid ha reservanterna på ett mycket tydligt sätt varnat Kungl. Maj:t för att ta ut förhöjd margarinaccis, därest detta icke skulle bli nödvändigt. Reservanterna reagera sålunda själva mot att margarinaccisen höjes utan tvingande skäl. Denna reaktion beror väl på att det f. n. pågår en utredning om jordbruksstödet utformande och att reservanterna velat avvakta utredningens resultat. På grund härav ha reservanterna velat vara försiktiga i sina yrkanden, även om de ansett det ur egen synpunkt önskvärt att framställa åtminstone några andra yrkanden än utskottet.

Herr **Sandberg** erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp framhöll såsom önskvärt, att anslaget till befrämjande av jordbruket i Norrland utnyttjas på sådant sätt, att så mycket som möjligt av anslaget kommer jordbrukarna direkt till godo. Vi ha i Västerbotten också försökt använda de anslagna medlen på det sättet. Vi ha sökt att så direkt som möjligt understödja och främja vallodlingen, potatisodlingen, trädgårdsodlingen, nötkreaturs-, svin- och hönsskötseln, m. m. Jag tror nog, att vi kunna på ett riktigt sätt använda anslaget, även om det höjes. Herr statsrådet uttalade som sin uppfattning, att det icke förefunnes anledning att öka anslaget, när detsamma icke kunde förbrukas omedelbart. Jag vill erinra om, att vi icke kunnat få det belopp, vi begärt för direkt produktionsfrämjande åtgärder, emedan medlen ej räckt till. Om man nu dessutom skall påbörja en helt ny sak, nämligen ordnandet av mejerihanteringen i lappmarken, då behövs det sannerligen pengar. Vi ha redan för Västerbottens vidkommande en mycket fullständig utredning rörande denna mejerifrågas ordnande. Jag tror, att man kommit så långt med utredningar i detta avseende, att det skall visa sig behövt, att det belopp, som nu är föreslaget, står till förfogande under nästa budgetår. Jag vill i detta sammanhang ytterligare understryka önskvärdheten av att de bidrag, som lämnas för ifrågavarande ändamål, komma att utgå med så hög procent som möjligt.

Herr **Liedberg** som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Jag tror mig inte om att kunna övertyga herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp om riktigheten av högerns uppfattning i de föreliggande frågorna, men jag tror icke heller, att herr statsrådet lyckats övertyga någon av högern om riktigheten av sin ståndpunkt. Det finns därför icke för mig anledning att mera avsevärt förlänga debatten. Jag skall emellertid tillåta mig att på ett par punkter beröra herr statsrådet anförande. Herr statsrådet sade, att en ökning av anslaget till befrämjande av jordbruket i Norrland skulle tvinga fram en högre

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
 slaktdjursavgift. Jag vill bara säga, att det beror på Kungl. Maj:t, om så blir förhållandet. Kungl. Maj:t är formellt oförhindrad att begagna medel ur jordbrukets prisregleringsfond för att höja anslaget till det norrländska jordbruket. Jag har i utskottet förvissat mig om detta. Det belopp, med vilket margarinaccisen inflyter, som ju ingår i den nyssnämnda fonden, är så avsevärt, att man av detsamma bör kunna bestrida anslagsökningen på 200,000 kronor. Om så sker, kommer denna ökning icke att få sådana konsekvenser, som om man enbart toge ut en förhöjd slaktdjursavgift för att täcka ökningen.

Det som egentligen uppkallade mig till replik var emellertid, att herr statsrådet sade sig vara förvånad icke bara över högerns motioner och de däri framställda yrkandena, utan också över att herr Domö — vilken tydligen åsyftades såsom ledamot av jordbruksutredningen — underskrivit dessa motioner. Det förefaller mig, som om herr statsrådet bort giva uttryck åt denna sin förvåning i den kammare, herr Domö tillhör och där han har tillfälle att svara.

Härefter yttrade:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Då jag uttalade min förvåning över att herr Domö underskrivit högerns motioner, befann sig herr Domö inne i denna kammare. Jag kommer naturligtvis att även i första kammaren göra ett liknande uttalande, något som herr Domö nu i förväg blivit beredd på. Jag kan icke finna annat än att jag förfarit artigt mot herr Domö, då jag på detta sätt varskott honom på förhand.

Med anledning av vad herr Liedberg yttrade om att man kunde använda margarinaccismedel för att höja anslaget till det norrländska jordbruket, vill jag påpeka, att även om man gör detta, är det väl mjölkregleringspengar, man tar i anspråk, alltså pengar varigenom jordbrukets produktpriser minskas.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! När man ser det stora antal motioner, som väckts i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition — motionerna innehålla inte mindre än tjuogoåta ändringsyrkanden — skulle man kunna få den uppfattningen, att det bland jordbrukarna rådde ett stort missnöje med den nuvarande jordbruksregleringen. Det är klart, att det finns jordbrukare, som äro missnöjda, och det kommer det väl att finnas under alla förhållanden. I stort sett kan man emellertid konstatera, att jordbruksregleringen, sådan den gestaltats under de gångna åren, varit till jordbrukarnas fördel och att detta även erkännes av det stora flertalet jordbrukare. Som nyss nämnts äro emellertid en del jordbrukare missbelättna. De förneka icke, att den hittillsvarande jordbruksregleringen varit till nytta för dem, men de anse, att de vidtagna åtgärderna icke varit tillräckligt omfattande. Sådana synpunkter framkomma i de motioner, som högerpartiet varje år väckt i den föreliggande frågan. Jag vill säga, att enligt min uppfattning är den nuvarande jordbruksregleringen av en sådan omfattning, att den icke kan ytterligare utvidgas. Vi få vara tacksamma, att vi orka med de påfrestningar, den nuvarande regleringen medför. Produktionen av mjölk, brödsäd och fodersäd ökas kolossalt, och avsättningsförhållandena i utlandet äro ju svåra att bemästra. Följden blir, att ett utvidgat jordbruksstöd kommer att ådraga samhället ofantliga förluster, som en gång måste täckas. Man kan ju ha olika uppfattningar om olika ting. Jag för min personliga del har hyst vissa betänkligheter mot de föreslagna åtgärderna och också avlämnat en blank reservation. Dessa betänkligheter, för vilka jag förgäves sökt vinna gehör i utskottet, ha i huvudsak inneburit, att man bör följa Kungl. Maj:ts förslag, som i stort sett kan sägas utgöra ett fortgående på redan inslagen väg, och icke företaga några större

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ändringar i den hittillsvarande jordbruksregleringen, förrän jordbruksutredningen, som har hela denna fråga under behandling, kommit fram med något förslag.

En del av de betänkligheter, jag hyst, ha framförts reservationsvis från andra håll. Jag har dock icke ansett mig själv böra framställa några yrkanden på de punkter, där jag ställt mig tveksam. Det gäller bl. a. fodermedelsregleringen. Vi veta alla, att under innevarande år medel anslagits för export av fodersäd. Kungl. Maj:t begär nu en ökning av detta anslag för att lätta fodermedelsmarknaden. Samtidigt pågår en import av oljekakor i stor utsträckning. Jag har den uppfattningen, att jordbrukarna borde försöka att i så stor omfattning som möjligt använda vårt inhemska foder. Jordbrukarna i vissa delar av vårt land, särskilt i södra Sverige, göra emellertid gällande, att det inte är lönande att använda inhemskt foder. Enligt vad som upplysts inom utskottet finns det åtskilliga jordbruksegendomar av vilkas areal tre fjärdedelar användas för att framställa sådana produkter, vilkas priser garanteras av staten, under det att endast en fjärdedel av arealen tas i anspråk för annan produktion. Dessa egendomar ha emellertid i de flesta fall stora kreatursbesättningar, vilka utfodras med det s. k. grovfodret, d. v. s. halm, betmassa och drank från brännvinsbrännerierna, samt dessutom med kraftfoder, som inköpts från utlandet. Enligt min uppfattning borde det förhindras, att man importerar utländskt kraftfoder samtidigt som man till utlandet säljer svensk fodersäd till underpris, d. v. s. i själva verket dumpar ut de inhemska fodermedlen. Jag hoppas, att jordbruksutredningen, när den en gång kommer in på denna fråga, skall se till vad som kan göras för att ändra detta beklagliga förhållande.

En annan punkt, där jag hyst betänkligheter, gäller stödköpsförfarandet till skydd för brödsädesodlingen. Vi ha ju velat komma ifrån detta inlösningsförfarande, som vi hittills haft, emedan det påståtts — kanske med rätta — att ett fast inlösningspris på en jordbruksprodukt kommer att medföra en ökad framställning av denna produkt. Det har också visat sig, att vi fått ett betydande överskott av brödsäd, ehuru vi i stället skulle vilja räkna med ett underskott. Ju större överskottet blir, ju större bli svårigheterna att vinna avsättning för detsamma och ju större bli de förluster, som skola täckas av staten. Detta stödköpsförfarande, sådant som det hittills kommit till användning och är avsett att under kommande år användas, blir under alla förhållanden i realiteten ett inlösningsförfarande, även om man icke i framtiden kommer att begagna denna benämning. Jordbrukarna räkna med, att staten kommer att inköpa överskottet av brödsäd, även om överskottet icke sedan kan avsättas annat än till underpris. Jordbrukarna mena, att de härav föranledda förlusterna få täckas av jordbrukets prisregleringsfond. På högerhåll är man icke nöjd med det stödköpspris, som Kungl. Maj:t föreslagit, utan vill få till stånd en höjning av priset ifråga. Skulle en dylik höjning komma till stånd, befarar jag, att den besädda arealen skulle i större omfattning än hittills tagas i anspråk för produktion av brödsäd med påföljd att överskottet av sådan säd skulle ytterligare ökas.

Jag hyser vidare stora betänkligheter mot en höjning av margarinaccisen. Utskottet har självt påpekat, att det framförts betänkligheter mot att accisen höjdes utöver nu utgående 45 öre per kilogram. Utskottet liksom också herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp har emellertid framhållit, att man ämnar vidta kompensationsåtgärder, för att höjningen av margarinaccisen icke skall drabba ekonomiskt svaga hushåll alltför hårt. Genom dessa kompensationsåtgärder avser man att bereda fattiga familjer med många barn och andra mindre bemidlade familjer tillfälle att köpa smör till nedsatt pris. Jag tror att det

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
i verkligheten kommer att bli mycket svårt att rättvist fördela det anslag på 5 miljoner kronor, som begäres för prisrabatter å smör. Varken Kungl. Maj:t eller utskottet ha givit några direktiv för hur anslaget skall användas, utan denna fråga har hänskjutits till jordbruksutredningen. Det är väl, att man har en sådan utredning, en avstjälningsplats, där man skall klara upp allt som icke Kungl. Maj:t eller utskottet går i land med. Om man nu vill bevilja 5 miljoner kronor för att bereda fattiga familjer möjlighet att inköpa smör till nedsatt pris, må det vara hänt. Motioner med liknande syfte ha väckts varje år. Varför skall man emellertid använda margarinaccismedel för det ifrågakvarande ändamålet? Margarinaccisen drabbar i huvudsak fattiga personer, av vilka många kanske äro för blyga för att springa till myndigheterna och begära hjälp. En del av dessa fattiga komma kanske i åtnjutande av den föreslagna prisrabatten å smör. Emellertid är det möjligt, att rabatten kommer även icke behövande personer till godo, vilka ha för vana att hålla sig framme, där det finns möjligheter att köpa produkter till nedsatt pris. Kostnaderna för prisrabatten å smör måste kanske bäras av personer, vilka icke vilja gå och tigga av det allmänna, men som befinna sig i sämre ekonomisk ställning än de som tillgodogöra sig rabatten. Något sådant vore mycket motbjudande. Det ligger nog en viss sanning i det gamla ordstävets, att skola de fattiga ha hjälp, skola de hjälpa varandra. Det ordstävets herr stastrådet ha haft för ögonen, då han framlagt det nu förevarande förslaget. Enligt detta skulle fattiga personer med stora familjer få köpa smör till billigt pris, men kostnaderna härför skulle drabba andra fattiga, som över huvudtaget icke ha råd att använda smör, utan på grund av pris-skillnaden mellan smör och margarin begagna endast det sistnämnda fettmedlet. Det finns vidare inte några garantier för att de personer, som få köpa smör till nedsatt pris, komma att använda smöret för egen räkning. Det föreligger nog risk för att det skall uppstå en kedjehandel, så att personer, som inköpt smör till reducerat pris, sedan komma att sälja smöret vidare. Om de betinga sig ett pris, som understiger priset på mejerismör med exempelvis 5 öre, skulle de ha möjlighet att avyttra det inköpta smöret till personer, som under vanliga förhållanden bruka köpa mejerismör.

Herr talman, jag kommer inte att framställa något särskilt yrkande. Med min blanka reservation har jag emellertid velat tillkännagiva min uppfattning i de frågor, jag nu berört. Eftersom jordbruksstödet för närvarande är föremål för utredning, borde man enligt min mening kunna begränsa sig i sina krav och avvakta utredningens förslag. Som jag framhöll i början av mitt anförande, tror jag att även om vissa jordbrukare skrika högt om att stödet till jordbruksnäringen hittills varit otillräckligt, äro dock Sveriges jordbrukare i allmänhet innerst i hjärtat tacksamma för det stöd, som staten lämnat dem under den gångna brydsamma tiden, och för att konsumenterna burit de bördor och påtagit sig de uppoftningar, som jordbruksregleringen haft till följd, utan att det därvid uppstått något större gnissel. Man har gjort gällande, att konsumenterna ha fått kompensation i form av ökade löner. Ja, det är klart, att personer med fast anställning tillkämpat sig bättre löner, men vi skola komma ihåg, att det i detta land finns en grupp fattiga medborgare, som äro mindre arbetsföra och som på grund av det nutida jäktande arbetet i fabriker och i jordbruket icke kunnat ta annat än tillfällig anställning. Det finns vidare många, som leva enbart på folkpension. Alla dessa fattiga skola nu bidra till att betala kostnaden för den prisnedsättning å smör, vilken statsmakterna äro beredda att genomföra som kompensation för en ökning av margarinaccisen.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr Carlström: Herr Liedberg sade i början av sitt anförande, att det ibland är skönt att höra till oppositionen, ty då har man åtminstone sin frihet. Från högersidan har man nu utnyttjat denna frihet för att uttala sin åtminstone relativa otillfredsställelse med Kungl. Maj:ts förslag på en hel del punkter. Jag förmenar icke högern att uttala sina åsikter, och jag är alldeles övertygad om att bondeförbundet, därest det nu befunnit sig i oppositionsställning, skulle ha använt sin frihet på alldeles samma sätt som högern. Det ligger så nära till hands att, om man har tillfälle därtill, utåt låta förstå att man är duktigare än de, som sitta vid styret. För min del har jag för vårt partis räkning varit anspråkslös nog att i fråga om stödet åt jordbruksnäringen icke gå längre än Kungl. Maj:t. Jag har tvärtom på ett par punkter reserverat mig mot Kungl. Maj:ts förslag. Vad jag föreslagit i min reservation skulle nog enligt herr Liedbergs uppfattning leda till minskade möjligheter för jordbrukarna att få betalt för sina produkter. Jag vill emellertid redan från början säga, att jag inte avsett ett sådant resultat, då jag reserverat mig i fråga om fodermedelsexporten och ett stödköpsförfarande, som avser hela årets skörd. Jag kan emellertid inte ansluta mig till utskottets ärade ordförandes underförstådda mening, att eftersom det finns en del människor här i landet, som ha det besvärligt och svårt och icke kunna tjäna så mycket, är det liksom jordbrukarnas skyldighet att se till att livsmedelspriserna inte stiga så, att dessa fattiga människor icke ha råd att betala dem. Den uppfattningen skulle jag kunna ansluta mig till, om man hade klart för sig på alla andra områden, att man inte kan begära högre pris eller högre lön för den händelse man därigenom skadar de mindre inkomsttagarna, som inte ha möjlighet att på annat håll kompensera sig för de återverkningar, som en förhöjning av priset på nyttigheter och tjänstbarheter för med sig. I det avseendet tycker jag, att vi skola försöka över *hela linjen* göra klart för oss, att vi inte skola taga för oss så mycket, att vi skada dem, som åtgärderna drabba. Man har här talat om jordbruksutredningen, och utskottets ärade ordförande har använt det namn på denna, som vi också fingo höra i utskottet, nämligen en »avstjälningsplats» för alla övermaga förslag. Men skall jordbruksutredningen enligt Kungl. Maj:ts diktamen eller direktiv kunna åstadkomma en utjämning mellan jordbrukets folk och andra jämställda yrkes- och befattningshavare i landet, måste jag säga, att då räcker ej högerns reservation på långa vägar. Vi ha naturligtvis inte ännu hunnit få så ingående undersökningar om hur läget är i fråga om denna jämställdhet. Vi ha dock fått en utredning, som har baserats på de deklarerade uppgifterna för år 1934, tror jag, och den synes visa, att jordbruksbefolkningens andel i nationalinkomsten per capita är 27 procent av vad andra grupper ha. Då har man inte anledning att säga, att vi jordbrukare ha fått för mycket i jämförelse med andra, detta även om ej alla grupper äro jämförbara med jordbrukarna — man kan inte gärna jämföra dem med högre tjänstemän och personer, som göra anspråk på en helt annan levnadsstandard. Men jag tror, att det kan vara nyttigt, om man här i kammaren och kanske främst inom regeringspartierna nu diskuterar, hur långt man *kan* hjälpa jordbruket. Då herr Liedberg har sagt, att man från högerns sida ej tvekar inför en margarinaccis på 75 öre, måste utskottet i alla fall skriva, att man var betänksam gentemot förslaget på 60 öre, eftersom detta nu var majoritetens mening. Man får från skilda håll höra talet om att man börjar på att närma sig den gräns, då man kan vänta att konsumenterna skola börja reagera. Jag måste nu säga, att då både högern och folkpartiet i viss mån stå utanför avgörandena, böra regeringspartierna vara angelägna om att verkligen diskutera dessa spørsmål, så att man kan finna en rimlig lösning, i fall nu jordbruksutredningen kan framlägga förslag om en utjämning, varigenom alltså jordbrukarnas

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
levnadsstandard skulle höjas. Jag vet inte ännu, hur långt jordbruksutredningens förslag kan komma att sträcka sig. Jag är rädd för att man inte vågar gå så långt, ty jag har en känsla av att man kan så att säga befara en överansträngning, då man söker höja livsmedelspriserna. Särskilt när det gäller smör- och margarinpriserna får man akta sig för att överskrida den gräns, som medför en minskad fettvarukonsumtion i landet. Det kanske inte blott blir margarin utan också smör, som tränges tillbaka, och något sådant eftersträva vi ej. Vi få ha klart för oss att frågan om smör och margarin är ett av de största problemen, som vi inom jordbruksutredningen komma att få brottas med.

Efter att ha sagt detta, skall jag övergå till att med några ord motivera, varför jag ej kunnat biträda en fortsatt statssubvention för export av fodersäd. Det är i själva verket samma skäl, som utskottets ärade ordförande anförde, som också varit avgörande för mitt ställningstagande. Vi ha klart för oss inom utredningen, att småjordbrukarna äro mindre gynnade av prisregleringarna än storjordbrukarna. Då det därför gäller att just hjälpa dessa småbrukare, är det uppenbart, att man inte har något annat att göra än att försöka i någon mån ytterligare höja mjölkpriset. Jag är ej säker på att det går att uttaga 3 kronor för smöret utan att produktionen i viss utsträckning stagnerar, men därvidlag får man, som statsrådet sagt, söka sig fram. Men är det rimligt att, när de större jordbrukarna ej få avsättning för den fodersäd, som blir över, men de mindre av dem ha svårigheter — på grund av att importavgifterna på kraftfoder äro för höga — att kunna hålla sin produktion uppe, vi samtidigt skola exportera fodersäd, som just småbrukarna behöva och kunna använda, »trots att den är inhemsk». Det är visserligen sant, att vi i jordbruksutskottet fingo höra, att jordbrukarna i Skåne ej kunde använda havre vid utfodringen av grisar. Om det berodde på att grisarna inte åto den eller om den inte växte där på ett tillfredsställande sätt, vet jag inte. På det småländska höglandet ha vi fodrat grisarna med havre, och det har gått bra, och jag tror fortfarande, att det är möjligt även i Skåne. Att under sådana förhållanden skicka ut denna fodersäd och låta staten betala 4 kronor och 50 öre i exportpremie per 100 kg och i stället köpa majs och betala 17, 18 öre tycker jag är fullständigt orimligt. Skola vi kunna åstadkomma en förbättring av fodersädspriserna, finner jag ingen annan utväg än att man sätter stopp för importen av kraftfoder i den utsträckning, att man blir tvungen att utfodra djuren med inhemsk säd. Det tror jag är en rimlig utväg, även om man i Skåne anser, att det inte går att utfodra svin med havre. När jag biträtt förslaget i jordbruksutredningen, att man skulle använda de två miljonerna, som man redan beslutat, för export av fodersäd i år, så var det från min sida under det uttryckliga förbehållet, att det blott skulle ske för en gångs skull. Men man ser, att ger man, som det heter, ett finger, får man snart släppa till hela handen. Detta går igen även i detta fall, ty nu säger man, att nu när vi ha fått denna foderexport för innevarande år, kunna vi behålla den också för nästa. Herr Liedberg tycker, att den är bra, ty den är ju för honom ett gammalt kärt barn, som han stått fadder åt tidigare i riksdagen. Men fortsätter man på den vägen, blir följden densamma som i fråga om brödsäden. Då kommer herr Liedberg att säga: Låt oss exportera fodersäd vid varje tillfälle, då vi inte få ett tillräckligt högt pris för densamma inom landet. Det är att slå in på vägar, som jag tror äro farliga. I jordbruksutskottet uttalade herr Liedberg den meningen, att produktionen av vegetabiliska produkter — brödsäd och fodersäd — närmast är konstant här i landet. Om man höjer priserna, gör det därför ingenting till den samlade produktionsvolymen. Det betyder, att om man inte betalar brödsäden bra, får man mera fodersäd, och då får man en stegrad animalieproduktion, som håller

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
priserna nere å denna. Men vi ha klart för oss litet var, att då gäller att få bra priser på en vara, finnas en del metoder, som kunna tillgripas för en utökning av produktionen över det vanligt måttet. Det har skett både i fråga om brödsäden och mjölken och smöret på ett oanat sätt, sedan regleringsanordningarna kommo till. Jag måste alltså anse, att det är en oriktig väg att slå in på att exportera fodersäd och samtidigt importera stora mängder fodermedel som utöka animalieproduktionen.

När det sedan gäller stödköpsförfarandet, vill jag påpeka, att jag redan då denna fråga var uppe vad beträffar detta års överskott tillkännagav, att jag ansåg, att detta var en riskabel väg att gå. Vart bär det i själva verket hän, om vi skola, som herr Liedberg och högern vilja, höja brödsädespriset ytterligare. Kungl. Maj:ts förslag om stödköp i obegränsad utsträckning är ju inte något annat än ett återförande av inlösningsförfarandet beträffande hela kvantiteten. Det är uppenbart, att om man höjer priserna och låter staten övertaga allt som produceras, kommer regleringen ofelbart att gå sönder. Det är detta jag är rädd för. Jag är nämligen av den uppfattningen, att Sveriges jordbruk i fortsättningen behöver statens stöd, om rättvisa skall kunna skipas vid utbytet av nyttigheter mellan olika medborgargrupper. Stödet innebär, att jordbrukarna få något så när rimliga priser för sina produkter. Det är således ej fråga om någon »gåva» från konsumenternas sida. Men skola vi kunna medverka till att stödet i fortsättningen gives och utökas, få vi naturligtvis gå fram med en sådan försiktighet, att vi inte riskera, att hela regleringssystemet ramplar samman.

Vad man ifrån Norrlandsbanken har påtalat i fråga om det anslag, som vi nu ha utökat med 200,000 kronor, och i fråga om dess användning, skall jag inte närmare beröra. Jag hoppas, att de norrländska hushållningssällskap, som ha denna fråga om hand, äro så pass framsynta, att de kunna ordna den saken utan att vi skola behöva diskutera den.

Jag har, herr talman, med dessa ord velat uttala min uppfattning dels om problemet i dess helhet och dels om de särskilda förhållanden, som ha föranlett mig att foga reservationer — i ena fallet en blank reservation — till utskottets betänkande. I fråga om fodermedelsregleringen ber jag att få yrka bifall till den reservation, som har framförts av herrar Elon Andersson och Björnsson i första kammaren samt mig i andra kammaren. I fråga om stödköpsförfarandet skall jag inte göra något yrkande. Jag har uttalat mina betänkligheter rörande detsamma, och inom jordbruksutredningen får man väl försöka finna någon annan lösning på problemet. Jag vill emellertid understryka, vad jag kanske redan tidigare vid ett tillfälle har sagt här i kammaren, nämligen att när man talar om avstjälningsplatsen-jordbruksutredningen bör man nog inte ställa alltför stora anspråk på denna. Framför allt bör man, tror jag, genom diskussion av dessa problem inom de grupper, som ha avgörandet i sin hand, giva utredningen större möjligheter att uppnå de för jordbruket mest gynnsamma resultaten.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Herr Liedberg hade i sitt anförande en del kritiska erinringar att göra gentemot det förslag, som utskottet har framlagt. Jag skulle emellertid vilja påpeka, att utskottet på alla punkter har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Herr Liedberg sade i början av sitt anförande, att departementschefen hade i årets jordbruksproposition vidtagit vissa förbättringar i fråga om de olika stödanordningarna och att det

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

var anledning att uttala sin tacksamhet för detta. När herr Liedberg är tacksam böra vi kunna vara överens här i kammaren om att departementschefen säkerligen lyckats åstadkomma åtskilliga förbättringar. Jag vill också för min del gärna giva uttryck åt min tillfredsställelse med det förslag, som nu föreligger till riksdagens prövning. Jag kan inte underlåta att säga, att med hänsyn till det läge, varifrån departementschefen måst utgå, är hans förslag gott. Jag tror, att vi böra kunna erkänna det. Vi som ha en mera mångårig erfarenhet av hur riksdagen brukar förfara, när den behandlar frågor, som äro föremål för utredning, kunna nog ha anledning att säga, att departementschefen kanske i vissa hänseenden har lyckats nå ett mera positivt resultat, än vad som i dylika fall brukar vara möjligt.

Riksdagen har ju sedan gammalt alltid velat hävda den uppfattningen att när en fråga ligger under utredning, kan man inte, medan utredningen pågår, genomföra några förändringar beträffande de förhållanden, som utredningen har att pröva. Om jag sålunda ger uttryck för en viss tillfredsställelse med det förslag till stödordningar på jordbrukets område, som här föreligger, är jag naturligtvis å andra sidan angelägen om att betona, att man naturligtvis inte ur jordbrukarnas synpunkt och ur den svenska landsbygdsbefolkningens synpunkt i allo anser, att det nuvarande läget skall eller bör anses fullt tillfredsställande. Alldeles uppenbart förhåller det sig på det sättet, att här gapar ännu ett ganska stort och djupt svalg emellan de utkomstmöjligheter, som stå landsbygdsbefolkningens arbetande folk till del, och de möjligheter, som jämförliga medborgargrupper på andra verksamhetsområden kunna räkna med. Det skulle naturligtvis därför också varit, som departementschefen har uttryckt det i propositionen, önskvärt, om man redan i år hade kunnat på ett mera avgörande sätt taga ståndpunkt till en del av jordbrukets avsättningsfrågor. Jag tror emellertid att vi i likhet med departementschefen ha anledning att säga oss, att det är riktigast att låta den nu arbetande jordbruksutredningen grundligt undersöka dessa problem, så att det kan föreligga en tillfyllestgörande utredning, varpå man kan grunda sina förslag och ståndpunktstaganden till nästkommande års riksdag. Jag skulle också vilja säga, att om jag här ger uttryck för den meningen att det föreliggande förslaget är i rätt hög grad tillfredsställande i det nuvarande läget, så gör jag det också ur synpunkten, att Kungl. Maj:t, som ju haft att bygga sitt förslag till innevarande års riksdag i fråga om jordbruksstödet på av jordbruksutredningen framlagda förslag, föreslagit — vilket ju för övrigt sagts här ifrån andra håll — i vissa fall avsevärda förbättringar emot de förslag som jordbruksutredningen har kommit med. Det är ju fallet bl. a. när det gäller möjligheten att bibehålla 2 öres mjölkavgift även vid ett smörpris, som är uppe i 3 kronor. Vi veta ju alla, att jordbruksutredningen i den punkten hade föreslagit, att då smörpriset översteg 2 kronor 85 öre skulle mjölkavgiften sänkas till 1½ öre för att vid ett smörpris på 3 kronor utgå med 1 öre.

Jag skall naturligtvis inte ge mig in på att uttala någon som helst mening med anledning av att i jordbruksutredningen ha suttit personer, som ha biträtt jordbruksutredningens förslag men sedan kunnat uppträda som huvudmotionärer i riksdagen, när det har gällt att avlämna förslag, som ha gått längre än vad jordbruksutredningen har föreslagit. Jag skall bara till det knyta den lilla erinringen, att det är inte så lätt för Kungl. Maj:t heller. Här sätter Kungl. Maj:t till en utredning, som skall utreda de spörsmål, varom vi nu tala, och som bl. a. också har haft till uppgift att framlägga förslag rörande stödåtgärderna på jordbruksområdet för det år, som nu ligger framför oss. Så avlämnar den sitt förslag, departementschefen föreslår betydande förbättringar, men sedan komma ledamöter i jordbruksutredningen och yrka mo-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
tionsvis på längre gående åtgärder än vad framförallt jordbruksutredningen har föreslagit men även i vissa fall på längre gående åtgärder än Kungl. Maj:t föreslagit. Jag tror, att det skulle vara anledning för Kungl. Maj:t att vara tacksam, om de, som ha fått förtroendet att utreda dessa frågor och för Kungl. Maj:t framlägga förslag, i utredningen och vid den tidpunkt, då denna tager ståndpunkt till de olika spörsmålen, där angävo sina meningar, så att de kunde bli vägledande för Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t i varje fall kunde pröva dem, när man från hans sida tager ståndpunkt till vad som skall föreslås i olika avseenden. Jag tror, man har rätt att göra den erinringen, utan att det skall möta gensaga från något håll.

Vad sedan beträffar högerreservationen, i den mån man i densamma har ställt yrkanden som gå längre än vad Kungl. Maj:t har föreslagit och vad utskottet här har kommit till, vill jag för min del i fråga om mjölkregleringen säga, att visst kan även jag vara på det klara med att ett sådant läge kan uppstå, att det skulle vara önskvärt, att man haft möjligheter att bestämma, låt mig t. ex. säga, en något högre margarinaccis än vad den nuvarande maximeringen medger. Det är dock en sak. En annan sak är den, huruvida det är politiskt möjligt att just nu, medan utredningen pågår, komma längre än vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag är för min del övertygad om att en sådan möjlighet inte föreligger. Dessutom skulle jag också vilja understryka — vilket departementschefen också varit inne på — att om vi ha anledning befara en ökad spänning mellan margarinpris och smörpris kan det vara rätt nyttigt, att vi under den tid framåt, som återstår, tills jordbruksutredningen blir färdig med sitt förslag, få klarhet om den saken. Jag kan nämligen inte tänka mig annat, än att i den mån det halvår som ligger framför oss kommer att visa, att man har rätt i de farhågor, som uttalats vis å vis den ökade spänningen mellan margarin och smör, så måste jordbruksutredningen låta dessa erfarenheter bli vägledande för sig, när man överväger vad som ytterligare bör göras, för att man skall få rum för avsättning av den inhemska smörproduktionen.

I fråga om brödsädesregleringen har man ju i högerns motioner och likaså i högerreservationen uttalat önskvärheten, att Kungl. Maj:t skulle ha möjlighet att gå längre än vad som i propositionen och i utskottets utlåtande föreslås. Jag vill i det avseendet säga att jag i och för sig icke skulle ha något att erinra däremot, därest det möjliggjorde för brödsädesodlarna att få ut ett något högre pris än det som man för närvarande kalkylerar med, men å andra sidan vill jag inte, att någon av oss skall vara blind för de faktiska regleringssvårigheter som i det avseendet för närvarande föreligga. Vi veta ju alla, att det förhåller sig på det sättet, att trots att man från vissa håll uttalar en viss otillfredsställelse med brödsädespriserna sådana de här föreslås, så har odlingen av brödsäd på de senare åren utvidgats på ett sådant sätt, att det skapar de största bekymmer och, låt mig också säga, vanskligheter, när det gäller att upprätthålla även det pris som propositionen och utskottet här räknar med. Jag vill i det hänseendet erinra att på grund av tidigare proposition ha vi ju måst anvisa 15 miljoner kronor för att stödköpa vad som finnes kvar och behöver stödköpas av föregående års skörd. Föreliggande förslag innebär ju bl. a., att det anvisas ytterligare 25 miljoner kronor, för att spannmålsaktiebolaget skall bli i tillfälle att stödköpa 1939 års skörd i hela den omfattning som nödvändiggöres för att upprätthålla de priser, som här i propositionen ha föreslagits. Vi veta ju, att redan mot vad vi i det fallet stå i beredskap att besluta göras vissa erinringar. Herr Carlström, som har deltagit i det sammansatta utskottets förhandlingar, har ju reservationsvis yrkat avslag på just denna utvidgade stödköpsverksamhet.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Med anledning av herr Carlströms yrkande vill jag säga, att det är alldeles uppenbart, att när läget på brödsädesmarknaden gestaltar sig så som det gör för närvarande, kan man inte gärna stanna vid att stödköpa en viss och ganska begränsad kvantitet brödsäd. Om man gör det, skulle nämligen, såsom departementschefen mycket riktigt har uttalat i propositionen, det förhållandet inträffa att de jordbrukare, som sålde på hösten omedelbart efter skörden, i skydd av de stödköp som staten då har möjlighet att företaga, få de högsta brödsädspriserna. Men allt eftersom det blir överskott på brödsäd, skulle alla de som försökte hålla igen utbudet och därmed bidra till att försöka stabilisera brödsädspriset bli nödsakade att godtaga lägre brödsädspriser, därest stödköpsverksamheten ej kan fortsättas. Det är därför, tycker jag, alldeles naturligt, att man här inte gör några erinringar emot att man praktiskt taget stödköper hela den kvantitet av brödsäd som är nödvändigt köpa för att åtminstone kunna hålla det pris som i propositionen har räknats med såsom det lägsta pris som bör stödjas. När man nu emellertid från högerhåll reservationsvis åtminstone antyder — ty det är inte stort mer än en antydning — att man kan gå litet längre, måste jag säga, att de önskemål man i reservationen och även i högermotionerna ger uttryck för kunna nog inte lätt uppfyllas. Detta beror näppeligen på politiska skäl, utan det beror enligt min mening uteslutande på det läge som är för handen i fråga om denna marknad. Reservanterna säga här: »Därest förhållandena (hänsyn till skördens storlek, världsmarknadsförhållandena o. s. v.) så påkalla och medge, må stödköpspriset å höstmånaderna enligt Kungl. Maj:ts beprövande kunna höjas till högst 18 kronor» o. s. v. Det är nog ingen av oss, som vågar hoppas, att förhållandena skulle kunna bli sådana i höst, att det vore möjligt, även om Kungl. Maj:t hade ett sådant uttalande att stödja sig på, att höja brödsädespriset under höstmånaderna till 18 kronor för vete.

Jag skulle också vilja säga ett par ord rörande det särskilda anslaget till Norrland. Jag har för min del ingen erinran att göra emot att man på det sätt som föreslagits bereder det norrländska jordbruket ett visst stöd i särskild ordning. Jag har i utskottet gått med på att man i år skulle få öka de belegg som föreslagits till jämnt 1 miljon kronor. Jag vill dock understryka, vad för övrigt departementschefen här själv har sagt, att när det gäller att bevilja bidrag till mejerianläggningar uppe i Norrland Kungl. Maj:t bör, då hushållningssällskapen göra ansökningar om bidrag, kunna ge ett högre bidrag än vad som regelmässigt har räknats med. Det rör sig här enligt mitt förmenande om ett område, där bidrag till åstadkommandet av nya mejeribyggnader i de norrländska länen och särskilt lappmarkerna är av den värdefulla beskaffenhet att jag skulle tro, att jordbrukarna däruppe skulle i synnerligen hög grad uppskatta, om man hade möjligheter att få de bidragen tillmätta så rikligt som möjligt.

Jag skulle slutligen bara vilja uppehålla mig ett ögonblick till vid en enda sak. Som kammararens ledamöter finna, har man i samband med Kungl. Maj:ts proposition också haft uppe till behandling en hel rad av motioner, syftande att i olika hänseenden möjliggöra en förbättrad ställning för jordbruket. Jag skall inte gå in på vad som i alla dessa olika motioner har anförts och yrkats. Det är emellertid särskilt en motion, som jag skulle vilja säga ett par ord om. I första kammararen har av herr von Heland m. fl. väckts en motion, vari man hemställer om sådan ändring i margarinförordningen, att där föreskrives, att med margarin måtte förstås varje med konst framställt till människoföda avsett fett av vad ursprung, blandning eller sammansättning som helst, såvida däri ingår fett, som ej är framställt ur mjölk. I samma motion har man jämväl yrkat på att färgningsämne inte skulle få till-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

sättas råvarorna vid tillverkning av margarin. Nu vet jag mycket väl att vad jag kommer att säga, kommer att möta erinringar ifrån vissa håll, och jag vill själv redan på förhand säga att jag är också på det klara med att man kan göra vissa erinringar emot vad som sålunda i motionen har föreslagits. Å andra sidan vill jag understryka, att man i jordbrukarled anser det såsom en mycket naturlig strävan, att man söker tränga tillbaka margarinanvändningen, ett problem som vi ju för övrigt här i riksdagen från alla partiers sida ha brottats med så mycket under de senare åren. Man söker tränga tillbaka denna margarinproduktion med sikte på att man skall kunna möjliggöra en ökad avsättning av, jag höll på att säga, den mest lojala produktion, nämligen smörproduktionen. Om denna motion har man såväl som om de övriga motioner, som utskottet har haft att behandla, i utskottets utlåtande sagt, att man förutsätter, att de i motionen framförda förslagen och spörsmålen komma att prövas av den nu arbetande jordbruksutredningen. Ehuru vi från vårt håll naturligen gärna skulle önskat, att man redan vid detta års riksdag skulle kunna komma till ett mera avgörande resultat med avseende på margarinproblemet, så ha även vi inom utskottet ansett oss böra nöja oss med att på det här sättet uttala en förhoppning om att jordbruksutredningen kommer att ingående pröva dessa problem. Jag vill emellertid understryka, att det är synnerligen viktigt, att man söker komma till rätta med just det problem, som jag nu sist talat om. Det är väl ingen överdrift, om man säger, att just margarinfrågan är det stora nyckelproblemet, när det gäller för oss att skapa möjligheter för ökad avsättning av det svenska jordbrukets produkter.

Att det skapas förutsättningar för en ökad avsättning av jordbrukets produkter är ju mer än någonsin ytterst nödvändigt. Därest man inte lyckats komma till rätta med avsättningsproblemet, är det nämligen helt naturligt också ganska svårt att lyckas komma längre, när det gäller att få till stånd bättre ekonomiska förhållanden inte bara för jordbrukets utövare utan också för landsbygdens arbetande folk. Slutligen behöver jag väl inte i detta sammanhang säga, att det ju framstår såsom fullständigt ostridigt, att de ekonomiska möjligheter som stå landsbygdens arbetande folk till buds, jämfört med andra medborgargrupper, inte på långt när äro sådana som de borde vara. Jag behöver inte heller säga, att den omständigheten, att vi ha högkonjunktur nu medför, att städerna och industrien suga till sig folket ute från landsbygden, som hotas av att i stor omfattning bli utan arbetskraft. Detta är också en sådan sak, som nödvändiggör, att vi måste mycket allvarligt beakta vad som kan göras, för att kunna få litet mera ekonomiskt jämviktsläge mellan utkomstmöjligheterna för det arbetande folket ute på landsbygden och övriga medborgargrupper.

Herr talman, med vad jag nu har anfört, ber jag att få yrka bifall till sammansatta utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Vigelsbo, *Onsjö*, *Pettersson* i Rosta, *Werner* i Höjen, *Gustafsson* i Lekåsa, *Hallagård*, *Hermansson* i Kvistlångby, *Hansson* i Rubbestad, *Eriksson* i Toftered, *Lundgren*, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Pettersson* i Dahl, *Gardell*, *Wolgast*, *De Geer* i Hanaskog, *Johansson* i Mysinge, *Andersson* i Södergård, *Pettersson* i Norregård, *Närlinge*, *Andersson* i Dunker, *Westman*, *Persson* i Norrby, *Johansson* i Norrfors och *Johansson* i Tväråselet.

Herr **De Geer** i Hanaskog: Herr talman! Det är inte min avsikt att söka något nämnvärt förlänga debatten i detta ärende, men jag skall tillåta mig att några korta ögonblick fästa uppmärksamheten på en detalj, som för jordbruket,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
särskilt för jordbruket i de fattigare bygderna, är mycket viktig, nämligen frågan om matpotatisodlingen och dess stödjande.

Man kan säga, att det har varit en tradition här i riksdagen under många år, att man har diskuterat en hel del i denna sak, men det har tyvärr också varit en tradition, att resultaten varit mycket negativa, och så är tyvärr förhållandet också i år. Jordbruksutskottets ärade ordförande ansåg, att man från jordbrukets sida borde begränsa sina anspråk i de olika jordbruksfrågorna. Då synes det mig, att den motion, som undertecknad och några andra motionärer kommit med i potatisfrågan, borde ha passat jordbruksutskottets ärade ordförande och även jordbruksutskottet i övrigt särskilt väl. Vi ha nämligen varit så blygsamma, att vi för tillfället icke gjort något yrkande om inskränkande av den enligt vår mening onödiga importen av potatis utan inskränkt oss till att påyrka, att den import som tydligen tyvärr fortfarande skall äga rum skall få omhänderhavas av en organisation, någon redan bestående sådan, som Kungl. Maj:t själv skulle utvälja. Jag anser för min del, att detta förslag är synnerligen blygsamt och borde ha kunnat tillstyrkas av utskottet. Från utskottets sida har man emellertid endast sagt, att denna fråga liksom mycket annat bör hänskjutas till den pågående jordbruksutredningen. Vi, som motionerat på detta område, äro ju inte bortskämda med resultat och måste därför kanske säga, att när utskottet inte direkt slagit ihjäl vår motion utan hänvisat till utredningen, det kanske skall betyda början till att vi så småningom få litet mera positiva resultat på detta område. Nu har emellertid ledsamt nog herr Carlström för ett ögonblick sedan liksom låtit förstå, att man inte bör ha alltför stora förhoppningar och ställa alltför stora krav på jordbruksutredningen. Det är ju litet tråkigt för oss då vi nu kommit så långt, att vi ansett oss kunna hysa vissa förhoppningar, att herr Carlström nu säger att vi inte skola vara alltför förhoppningsfulla. Vi hoppas emellertid, att utredningen verkligen skall kunna komma ett steg framåt och kunna föreslå riksdagen någonting, så att dessa tusentals odlare i vårt land, som förväna sig över att riksdagen ingenting gör på detta område, skola få se, att en kommande riksdag på initiativ från utredningens och Kungl. Maj:ts sida verkligen beslutar åtgärder i positiv riktning.

Herr talman! Jag skall icke göra något yrkande. Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på denna detalj inom jordbruket, vilken på många håll är av mycket stor betydelse.

Herr **Liedberg** erhöll härefter ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! När herr Gustafson i Vimmerby var inne på frågan om margarinaccisens storlek, angav han som bakgrund till Kungl. Maj:ts förslag, så vitt jag förstod honom rätt, att detta var vad som låg inom de politiska möjligheternas gräns. Detta uttalande innebär ju i så fall, att vår ståndpunkt åtminstone icke skulle vara *sakligt* oriktig! Men herr Gustafson sade också, att det kunde vara nyttigt och bra, om margarinkonsumtionen komme att ökas på smörets bekostnad. Om detta börjar ske i juli månad 1939, herr Gustafson, och Kungl. Maj:t icke har möjlighet att hämma den utvecklingen förrän den 1 juli 1940, undrar jag, om objekten för ett sådant experiment — jordbrukarna — bli lika glada!

Herr Carlström citerade vad som sagts i utskottet. Det har alltid förefallit mig vara rent ut sagt en osed att citera vad som sägs och diskuteras i utskotten under de relativt fria former, som ännu lyckligtvis råda där. Herr Carlström må emellertid gärna citera, bara han gör det rätt. Men omedelbart efter det att herr Carlström citerat mig, kom en kammarledamot till mig och sade, att det herr Carlström lade i min mun hade en helt annan person yttrat. Är det i all-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
mänhet olämpligt att citera uttalanden som gjorts i utskotten, är det enligt min mening helt enkelt förkastligt att citera fel. Jag försäkrar herr Carlström, att de ord, han påstod att jag använt, har jag aldrig yttrat. Och den tankegång han tillvitade mig har jag aldrig haft.

Herr **Carlström**, som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag vill hänvisa herr Liedberg till det stenografiska protokollet. Herr Liedberg skall då finna att jag icke sagt att det var herr Liedberg som yttrade sig om havrens oanvändbarhet i Skåne. Det har jag icke påstått. Jag hoppas, att det är tillräcklig tröst för herr Liedberg i detta fall. För övrigt vill jag säga, att citeras det icke annat än så oskyldiga saker som dem jag citerade från jordbruksutskottet, behöver man icke taga vid sig så och bli så irriterad. Värre saker har jag säkerligen hört citeras från utskotten. Påståendet att man är tvungen att köpa fodersäd från utlandet, t. ex. majs för svinuppfödning, har jag för övrigt hört även från andra håll än inom utskottet, och därför är det icke så märkvärdigt, om man citerar ett sådant yttrande. Det anser jag mig ha rätt att göra.

Ordet lämnades härefter likaledes för kort genmäle till herr **Gustafson** i Vimmerby, som anförde: Herr talman! Herr Liedberg undrade, hur man kommer att uppfatta det, därest det skulle visa sig under juli månad, att smörförbrukningen minskas på grund av det förhållande vi talat om här, och han uttalade också den uppfattningen, att jordbrukarna då icke skulle bli glada. Nej, herr Liedberg, det är jag övertygad om att de icke bli. Herr Liedberg blir icke glad heller, och jag vill säga herr Liedberg, att icke heller jag blir glad, om det blir på det sättet. Men detta utesluter icke, att det dock kan vara skäl i att, som jag sade, jordbruksutredningen för sitt fortsatta ståndpunktstagande får bygga på de erfarenheter, som vi kunna samla under de månader, som ligga framför oss. När jag gör detta uttalande, gör jag det verkligen därför att jag hoppas, att dessa erfarenheter skola vägleda oss på ett sådant sätt, att vi för framtiden få möjlighet att vidtaga de åtgärder på ifrågavarande område, som kunna skapa ett ur jordbrukarnas synpunkt bättre förhållande än det vi måhända befara kan bli en följd av vad som nu skall praktiseras under de närmaste månaderna framåt. Jag tror också, att sett på lång sikt blir detta för det svenska jordbrukets vidkommande att förorda framför att nu försöka slåss för — jag vågar använda uttrycket ännu en gång — det i nuvarande läge politiskt omöjliga.

Herr **Liedberg**, erhöll härpå ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill bara kort och gott säga, att det förefaller mig som om, låt oss säga, ett par månaders erfarenhet, pekande i en viss bestämd riktning, skulle vara fullt tillräcklig för att jordbruksutredningen och Kungl. Maj:ts skola komma till klarhet om att läget kanske icke blir hållbart. Jag har uttalat mig mot att man skall ställa det så, att man *under kanske elva månader framåt icke kan göra något ingrepp!*

Herr **Gustafson** i Vimmerby, som jämväl ånyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag tror nog, att herr Liedberg och jag mycket väl kunna ena oss om att anse ett par månaders erfarenhet i detta fall tillräcklig. Men nu är det så, att vi äro på det klara med att det finns betydande grupper inom riksdagen, som mena, att vad man företager sig — och detta i varje fall när det gäller långt gående åtgärder — skall föregås av vad man brukar kalla för en grundlig utredning. Jag är övertygad om att det i ett fall

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
som detta är ganska klokt, att man låter en sådan grundlig utredning komma till stånd. Då har man möjlighet att lättare komma till resultat än man har i det i viss mån outhärliga läget för närvarande.

Vidare yttrade:

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Efter det intensiva replikskifte, som ägt rum mellan de föregående talarna, skall jag be att få fästa kammarens uppmärksamhet på ett par saker. Det är med anledning därav jag tillåtit mig att begära ordet.

I den allmänna diskussionen om fortsatta prisreglerande stödåtgärder för jordbruket har småbrukarfrågan kommit att intaga en synnerligen framskjuten plats — och detta med all rätt, då småbrukarnas ekonomiska ställning ostridigt är betydligt sämre än jordbrukarnas med de medelstora och större jordbruken. Jag vill alltså understryka det fullt berättigade i de strävanden, som syfta till att göra tillvaron dräglig för landets minsta odlare. Många av dem hava en ekonomisk och social levnadsstandard, som är synnerligen låg. Detta småbrukets bekymmersamma läge har emellertid icke uppstått under de senare åren, utan läget har tvivelsutan varit ännu värre under gångna tider. När det därför ifrån visst håll gjorts gällande, att småbrukets svårigheter skulle vara en följd av ett ensidigt eller oriktigt avpassat jordbruksstöd, måste en bestämd gensaga inläggas mot en dylik felaktig och förvrängd framställning. Detta gör jag, även om jag medgiver, att det nuvarande jordbruksstödet givetvis icke kan vara fullkomligt i alla avseenden. Småbrukarna ha även för sin del fått med av jordbrukshjälpen. Men det synes mig, att det borde vara tämligen självfallet, att för den som blott har en mindre eller helt obetydlig kvantitet av produkter till avsalu de prisreglerande åtgärderna icke kunna ha sådan verkan, att tillräckligt med kontanter kan erhållas. Den som sålunda säljer bara några få säckar spannmål om året eller levererar blott några tiotal kilogram mjölk om dagen, kan omöjligen få sin ekonomi i nämnvärd grad förbättrad genom några prisreglerande åtgärder. Dessvärre befinner sig en stor del av de människor, som räknas till jordbrukarna, i en dylik eller liknande situation. Av landets 425,000 redovisade jordbrukslotter är det icke mindre än 237,000 eller 55 % av samtliga, där åkerarealen icke överstiger 5 hektar — alltså till största delen typiska ofullständiga jordbruk. Dessa jordbrukare — ägare och arrendatorer — kunna helt enkelt icke tillräckligt hjälpas med prisreglerande åtgärder.

Den rationellaste lösningen för småbrukarnas del är tvivelsutan utökning av den odlade arealen antingen genom nyodling, genom tillköp av jord eller genom sammanslagning av fastigheter. Nyodlingsmöjligheter finnas emellertid endast i begränsad omfattning, och dessutom är nyodling åtminstone i närvarande stund ett medel på både gott och ont. Om småbönderna nämligen få mera odlad jord, blir givetvis den enskilde jordbrukarens ställning därigenom förbättrad, men varje utökning av landets odlade jord gör det redan i vissa fall rätt besvärliga jordbruksstödet ännu mera svårarbetat, detta beroende därpå att vi beträffande flera av våra lantmannaprodukter redan ha en tillgång, som är tillräcklig eller rent av större än landets behov. Tillköp av jord eller sammanläggning av jordbruksfastigheter äro åtgärder på lång sikt. I de delar av landet, där jordstyckningen gått alldeles för långt, saknas möjligheter att i tillräcklig omfattning tillköpa jord, och sammanslagning av fastigheter är svår att genomföra, åtminstone så länge det bor folk kvar på de små jordlapparna. Att överflytta dessa människor till annan förvärvsverksamhet erbjuder svårigheter. Jag tror, att det finns något som kan karak-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
teriseras med uttrycket »kärlek till jorden!» Denna kan oftast spåras hos småbondesläkter, som sitta kvar på den karga torvan generation efter generation. Kanhända finns det sådana, för vilka en omplantering till en helt annan miljö skulle vara ett brott mot naturens lagar.

Jag har upptagit detta resonemang därför att jag menar, att man aldrig skall inbilla sig, att småbrukarproblemet som sådant löses genom prissättning å jordbrukets produkter. Jordbruksstödets avpassning borde därför enligt min mening ske med syfte att bereda bärkraftiga jordbruk möjlighet att klara sig. Att genomföra en högre prissättning än som erfordras för de medelstora eller större jordbrukens behov orka vi helt enkelt icke med, och jag tror ingenting är farligare, när det gäller näringspolitiska åtgärder från det allmännas sida, än att gå så långt i välvilja, att man riskerar att förlyfta sig på uppgiften. De miljonförluster staten på sin tid fick vidkännas för spannmålsregleringen äro ett typiskt skolexempel härpå, och jag är tämligen förvissad om att går man längre — och framför allt längre än vad i den kungl. propositionen i år föreslås beträffande brödsädespriserna — kommer man att få ett nytt skolexempel på hur det går till när man förlyfter sig på en viss uppgift. Men då bli ju fortfarande massor av småbrukare ofullständigt hjälpta? Ja, det är så sant. Men i den mån den långa vägen med utökning eller sammanslagning av ofullständiga jordbruk icke är framkomlig, blir småbrukarproblemet, vad jag kan förstå, mera en rent social än en näringspolitisk fråga. Jag behöver självfallet icke tillägga, att även om så är fallet, frågan är icke mindre viktig för denskull.

Vad jag här sagt hindrar icke, att jag är beredd att för min del medverka till åtgärder, som inom prisregleringssystemets ram giva en förbättrad ställning åt småbrukarna. Jag har därför kunnat biträda förslaget om 2 öres högre mjölkpris för de första levererade 450 kilogrammen mjölk per månad. Denna höjning kommer i huvudsak de minsta mjölkproducenterna till godo. Man torde dock icke kunna blunda för den synpunkten, att när staten medverkar till åstadkommande av en som eftersträvansvärd eller kanske som skälig ansedd prisnivå, blir det svårt i längden att kunna upprätthålla ett system, som sätter priset på likvärdiga produkter olika, beroende på huru den producent, som framställer varan, har det ordnat — om han är en större eller en mindre producent, om han bor i Norrland eller i Skåne. Nu tror jag emellertid, att det föreliggande förslaget är så måttfullt avpassat, att ingen risk för regleringsanordningarnas äventyrande härvidlag förefinnes. Man kan dock säkerligen räkna med att krav på ytterligare prisdifferentieringar såväl med hänsyn till storleksförhållandena som med hänsyn till jordbrukens rent geografiska belägenhet komma att framföras. Om sådana krav uppställas, kan det säkerligen vara nyttigt med ett påpekande, att möjligheten att på denna väg komma fram är starkt begränsad, och att, om man går för långt på den vägen, den är, så vitt jag kan förstå, i högsta grad äventyrlig.

Dessa här anförda synpunkter gälla i ungefär lika hög grad de från skilda håll framställda kraven, att jordbrukarnas inköpspris på fodermedel skulle sättas olika, beroende på huruvida producenten har stor eller liten rörelse och huruvida producenten bor i den ena eller den andra delen av landet. Om det är möjligt att göra någonting när det gäller priserna på småbrukarnas fodermedel och om de därmed befarade riskerna för alltför stor produktionsökning kunna bortelimineras, är jag för min del fullt beredd att diskutera den saken. Jag tror dock, att det är klokt att redan från början säga ifrån, att man icke bör hysa alltför stora förhoppningar om möjligheterna i sådant avseende. Jag begriper mer än väl, att småbönderna behöva varje, låt vara obetydlig förbättring eller ökning av sin nettoinkomst, men jag har velat uttala en var-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ning till dem som möjligen tro, att vårt invecklade jordbruks- och småbrukarproblem kan lösas genom liknande åtgärder. En prisdifferentiering — det må vara å försålda eller inköpta produkter — kan icke gärna bli annat än blott och bart en detalj, och måhända en rätt obetydlig sådan, i strävandena att lösa småbrukarproblemet.

Då jag biträtt det föreliggande utskottsförslaget har det varit en punkt, som jag varit tveksam om, nämligen den sak som min kollega och granne herr Carlström nyss talade om: anslaget för stödjan­de av fodersäds­exporten. När innevarande års riksdag anvisade 2 miljoner härför trodde jag, att åtgärden skulle vara av rent provisorisk karaktär. Nu begär Kungl. Maj:t ytterligare 2 miljoner kronor för nästa budgetår. Jag förstår väl, att det kan inträffa omständigheter, som motivera ett fortsatt tillämpande av exportunderstödet, och jag har därför icke velat motsätta mig regeringens begäran, även om jag i hög grad sympatiserar med de synpunkter, som framförts i den av herr Elon Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Högerreservanterna hysa en mycket stark tilltro till Kungl. Maj:t då det gäller handhavandet av jordbrukets prisregleringsanordningar, och som ett utslag av detta förtroende önska de giva Kungl. Maj:t vidsträcktare fullmakter och större rättigheter än Kungl. Maj:t begär. Jag delar reservanternas uppfattning om förtroendet till Kungl. Maj:t, men detta förtroende är för mig en anledning att i stället uttala förhoppningen, att det bemyndigande, som vi nu komma att giva Kungl. Maj:t att i fortsättningen stödja exportpriset på foderspannmål icke skall tagas i anspråk utan att särskilt tvingande skäl härför föreligga.

Innan jag slutar vill jag ge uttryck åt den uppfattningen, att även om det skulle vara åtskilliga ledamöter i denna kammare och framför allt åtskilliga inom jordbrukarkretsar, som anse, att den kungl. propositionen ger för litet. Sveriges jordbrukare dock böra kunna känna sig tillfredsställda, om syftemålet beträffande prisläget i den kungl. propositionen verkligen kan nås. Även med risk att göra några ledsna, måste jag säga, att min personliga uppfattning är, att vi för tillfället inte orka längre.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets hemställan.

Herr Persson i Undersvik: Herr talman! Debatten i denna fråga har i år varit osedvanligt lugn och saklig, och vi ha anledning förmoda, att så blir fallet även i fortsättningen. Det återstår blott att önska, att debatten ute i landet även kunde föras på samma lugna och sakliga sätt. Det är ju för övrigt rätt naturligt, att ingen här ger sig in i en mera omfattande principdiskussion med hänsyn till det läge, i vilket frågan för närvarande befinner sig, när vi vänta på resultatet av en omfattande utredning av densamma.

Tvenne ledamöter i denna utredning ha här yttrat sig och liksom herr Carlström gjort sig till tolk för den uppfattningen, att det inte skulle skada om i diskussionen av denna fråga regeringspartierna gävo uttryck för sin uppfattning att tjäna som vägledning för utredningen. Jag skulle vilja säga, att det är ganska svårt att ingå på någon verklig debatt, då detta förutsätter, att man har tillgång till det sakmaterial, som det är utredningens uppgift att införskaffa. När jag i utskottet och även här i kammaren hört två mycket framstående och tongivande ledamöter i utredningen yttra sig och då framför allt med hänsyn till småbrukarproblemet, vill jag säga, att jag helt instämmer i vad särskilt herr Andersson i Löbbo yttrade på denna punkt. Herr Carlström och även andra ha resonerat, på ett mycket förnuftigt sätt, och när vi veta, att utöver dessa herrar, som speciellt företräda småbrukets intressen, även i utred-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ningen finnas flera med samma ställning, tror jag, att dessa intressen bli synnerligen väl tillvaratagna.

Vad propositionen beträffar är det klart, att man inte kan ingå på någon debatt om denna, då den i stort sett går efter samma linjer som tidigare följda. Vi ha dock två nya ting som föreslagits till prövning, trots att såväl departementschefen som utskottet uttalat betänkligheter. Jag syftar på förslaget om prisdifferentieringen dels genom denna nedsättning eller detta avskaffande, som det i praktiken innebär, av mjölkavgiften för småbrukarna och dels i fråga om smöret, varigenom 5,000,000 kronor skulle avsättas för att bereda behövande familjer tillgång till smör till nedsatt pris. Jag vill till detta endast säga, att när det i diskussionen tidigare framkommit förslag om åtgärder för att bereda stöd dels åt småbrukare och dels åt de sämst ställda konsumentgrupperna, vilket senare förslag ju framkommit i befolkningskommissionen, det finns skäl för att dessa uppslag prövas. Det är endast från den utgångspunkten som utskottet gått med på dessa förslag, att det här gäller ett experiment. Om det då skulle visa sig t. ex. att genomförandet av fördelningen av detta vad man kallar socialsmör skulle bli en mycket svår sak att genomföra med betänkliga konsekvenser, är ju ett konstaterande av detta till rätt stor nytta när vi i fortsättningen skola taga ställning till dessa frågor. Om således dessa experiment kunna giva någon vägledning för diskussionen i fortsättningen om utformningen av stödåtgärder på längre sikt, vilka vi hoppas få vara med om att besluta vid nästa års riksdag, kan detta som sagt vara av stort värde.

Jag skall icke yttra mig vidare om dessa saker utan endast göra några reflexioner i anledning av vad som förekommit under debatten. Herr Liedberg talade om glädjen av att få tillhöra en fri opposition. Ja, det är ju en glädje att kunna vara så fri, att man kan framställa önskemål utan att taga mycken hänsyn till om de äro möjliga att genomföra i praktiken. Herr Liedberg vände sig emot en passus i utskottets utlåtande där utskottet säger: »Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att utsikterna att i praktiken genomföra en prispförhöjning i hög grad äro beroende på vilken inverkan prispförhöjningen får på produktionens omfattning. Sättes målet för högt, riskerar man att produktionen sväller ut i en sådan grad att prisregleringen äventyras.» Han anmärker mot detta, att det kan visserligen vara riktigt när det gäller särskilda produktionsgrenar men ingalunda när det gäller det allmänna prisläget. Herr Liedberg anser sålunda, att uttalandet är riktigt t. ex. i fråga om mjölkregleringen och i fråga om priset på mjölkprodukter överhuvud taget. Även lantbruksstyrelsen, en auktoritativ myndighet på detta område, gör i sitt yttrande ett uttalande, som visserligen står i annat sammanhang men som ändå visar, att den är inne på samma tankegång. Styrelsen säger: »Garantier mot att smörpriset på den inhemska marknaden höjes till en oskäligen nivå, synas ligga däri, att regleringsorganen måste tillse, att avsättningen vinnes för hela smörproduktionen. Då även en måttlig höjning av smörpriset på den inhemska marknaden måste förutsättas förorsaka nedgång i konsumtionen inom landet och därmed ökad export till avsevärt lägre priser, synes häri ligga ett incitament till förande av en försiktig prispolitik.» De gränser, som vi här ställas inför, äro således ingalunda, som framhållits från vissa håll, av endast politisk, utan framför allt av ekonomisk natur. Även om riksdagen sålunda uttalar önskvärdheten av en viss prisnivå, finns vissa gränser, som man ställes inför och som man icke kan komma över. Om nu resonemanget är riktigt när det gäller mjölkprodukterna och när det gäller fläskproduktionen och veteproduktionen, vilka områden vi ju tidigare i debatten varit inne på, då gäller ju detta de viktigaste produktionsgrenarna, och lägger man tillsammans verkningarna i fråga om de viktigaste produktionsgrenarna, kan jag inte förstå

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

annat än att resultatet av det hela måste bli lika med verkningarna i fråga om de särskilda produktionsgrenarna. Jag förstår således inte herr Liedbergs resonemang på denna punkt, och när herr Liedberg säger, att propositionens uttalande om smörpriset endast är ett vackert löfte så vida man icke giver regeringen erforderliga möjligheter att vidtaga nödiga åtgärder, kan detsamma sägas även om den önskvärda prisnivå, som högerreservanten här framför. Man skulle ju kunna invända, att då kunde man ju vidtaga åtgärder i fråga om margarinet för att förhindra spänningen mellan priset på smör och margarin, men nästa steg bleve då, att fettkonsumtionen överhuvud taget skulle sjunka, och här ställes man sålunda inför gränsen för våra möjligheter att gå denna linje.

Jag har emellertid framför allt begärt ordet för att säga ett par ord om de särskilda stödåtgärderna för jordbruket i Norrland. Utskottet har ju tillmötesgått de krav, som framställts från norrlänningarnas sida. Beloppet har höjts i förhållande till det i propositionen föreslagna. De olika motionerna ha avslagits, men detta inte därför att utskottet anser de ändamål, som där angivas, icke beaktansvärda utan emedan det anser, att riksdagen skall följa de linjer, som den redan från början slagit in på när det gäller de särskilda åtgärderna för jordbruket i Norrland och sättet för lämnande av detta stöd. Det sades redan från början klart och tydligt ifrån, att riksdagen ställde medel till förfogande, men att det borde ankomma på hushållningssällskapen att i framställningar till Kungl. Maj:t anvisa sättet för medlens användning. Därför vågade man icke alls upptaga till diskussion aldrig så beaktansvärda uppslag till dessa medels användning. Det är således endast ett konsekvent fullföljande av denna linje, som ligger bakom avslaget på motionerna. Jag förstår därför inte herr Sandberg när han trots detta yrkar bifall till motionerna. Det finns ju möjlighet att i hushållningssällskapen i Norrland framföra dessa synpunkter och sedan få dem prövade inför Kungl. Maj:t.

Jag kan till detta blott säga, att det vore önskvärt att i propositionen funnes en redovisning över hur dessa särskilda stödåtgärder ha utnyttjats och hur medlen ha använts. Det var inte länge sedan dessa särskilda stödåtgärder började tillämpas, men jag hoppas, att man redan vunnit så pass stor erfarenhet och överblick, att man dels kan ge en redogörelse för hur de använts, och att Kungl. Maj:t i proposition kan fälla ett omdöme därom. Jag förmodar emellertid, att även denna sak kommer att hänskjutas till jordbruksutredningen, och att erfarenheten av den verksamhet, som försiggått på detta område, där kommer att prövas, något som kanske är anledningen till att Kungl. Maj:t på denna punkt icke lämnat någon redogörelse till årets riksdag. Det var de synpunkter på och anmärkningar till den förda debatten jag hade att framföra. Vi få, som sagt, nästa år tillfälle att taga ställning till frågan i stort.

Jag vill i fråga om regleringsanordningarna i övrigt, i anslutning till vad herr Andersson i Löbbo framhöll, säga, att dessa regleringsanordningar varit av ett oerhört stort värde för det svenska jordbruket, även småbruket och det norrländska jordbruket, och jag vill framhålla, att om man är enig om detta, så bör man både i debatten här och i diskussionen ute i landet och i de framställningar, som kanske komma att göras till utredningen, fara måttligt och varligt fram så att man inte äventyrar den sammanhållning, som ligger till grund för de stödåtgärder vi hittills lyckats utforma. Man bör se till att de regleringsanordningar, som vi väl få räkna med även i fortsättningen — då utformade på längre sikt — inte bli så vidlyftiga, att de bli omöjliga att bemästra. De få inte göras till en vetenskap, så att endast experter förmå behärska och bedöma verkningarna av desamma. Vi måste vidare se till att man i sina anspråk icke sträcker sig längre än vad regleringsanordningarna fåla. De stödåtgärder, som vidtagits och som vi hoppas komma att ytterligare och mera

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
praktiskt utformas, äro enligt min mening av sådant värde, att de inte böra äventyras genom ensidiga och osakliga opinionsyttringar från vare sig det ena eller andra hållet, utan i stället i fortsättningen utformas i en anda av saktighet och samförstånd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag kan inte underlåta att göra några kommentarer till behandlingen av denna viktiga fråga.

Den pågående och fördröjda utredningen har avstannat i stort sett och framkallat en på stället marsch av hela regleringsproblemet. Man har inte velat eller ansett sig kunna taga itu på allvar med de missförhållanden, som ha konstaterats. Detta gör att såväl regeringen i sitt förslag som utskottet och riksdagen finna sig i att det överskottsproblem, som tidigare uppställt sig, skall försvåras ytterligare. Praktiskt taget alla de åtgärder, som föreslås från regeringens sida, måste ju öka produktionen av jordbrukets viktigaste produkter och därmed ännu mera öka svårigheterna att lösa det problem, som alla erkänna består i denna fråga. Denna anmärkning gäller även det andra huvudsakliga missförhållandet som framträtt, nämligen att stödet, som egentligen är ett stöd åt storjordbruket, skall givas på bekostnad av småjordbruket och i verkligheten öka dess svårigheter. Man fortsätter alltså den tidigare praktiserade dumpinglinjen eller fördringslinjen i fullt medvetande om svårigheterna, som man väl knappast har några större förhoppningar om att den arbetande jordbruksutredningen skall kunna lösa. Att dessa svårigheter blivit större har konstaterats av flera än mig, och det är ett mycket anmärkningsvärt förhållande, att trots att vi leva i en högkonjunktur som aldrig tidigare, så är jordbruket, och jag talar om jordbruket som näring, hänvisat till statens stöd precis som under den svåraste kris, ja, man kan säga utan överdrift i mycket högre grad än det var under den svåraste krisen. Hela utskottets behandling av propositionen och av motionerna visar frågans säregna ställning. Jordbrukspropositionen är nästan ett sakrosant dokument, som inte får ändras, i varje fall icke i någon väsentlig punkt, hur välmotiverade framställningar som än göras. Den har karaktären av ett kontrakt mellan två parter, ett kontrakt, som inte får brytas utan tvingande skäl. Detta gör, att jag i denna situation icke tager det alltför hårt, om vi i dag icke vidtaga så stora rubbningar i den ordning, som fastställts under gångna år, och som man i dag i huvudsak följer. Det råder enighet om att jordbruket skall stödjas, men däremot råder oenighet om hur detta stöd skall givas, och vad som är ännu viktigare, vilken del av jordbruket, som skall stödjas. En hel del anser, att storjordbruket skall ha denna hjälp. Detta framträder framför allt i de yrkanden, som framförts såväl i högermotionerna som i reservationerna, vilka givetvis i huvudsak beröra det område, som storjordbruket skall kunna profitera av. För vår del mena vi, att storjordbruket har det ganska bra för närvarande, och att om några skola hjälpas bör det vara Sveriges småjordbruk och en del mellanstora jordbruk — framför allt de jordbruk, som omfatta högst 10 hektar jord. Regeringspartierna företräda officiellt den uppfattningen, att alla jordbruk skola ha hjälp, vare sig de äro stora eller små. I verkligheten visar det sig emellertid — vilket icke minst dokumenterats av debatten i dag — att det blott är storjordbruket, som erhålla hjälp genom de föreslagna åtgärderna. Jag har i min huvudmotion med stöd av officiell utredning påvisat, huru storjordbruket verkligen profiterat på statens stödåtgärder, hur avkastningarna ökat oerhört, och huru jordbrukens försäljningsinkomster, som år 1929 varit nere i 790.5 miljoner kronor och under krisen sjönko med 160 miljoner kronor, under 1938 voro uppe i en miljard 4.7 miljoner kronor. Det är en fantastisk

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
inkomstökning, som, jämförd med inkomsten under krisen, utgör icke mindre än 60 procents förhöjning.

Vi ha fått en aktiv handelsbalans i fråga om jordbruksprodukterna. Medan vi tidigare hade ett underskott för jordbruksprodukter, ha vi nu ett överskott på de viktigare jordbruksprodukterna och tvingas att exportera såsom aldrig någonsin tidigare. Storjordbrukets utmärkta läge framträder framför allt, när det gäller försäljningen av jordbruksfastigheter. Såsom jag erinrat om i min motion, visar det sig, att medan jordbruksfastigheter åren 1934 och 1935 kunde försäljas till ett överpris av respektive 9.1 och 12.7 procent, kunde de år 1937 försäljas till ett överpris av icke mindre än 26.6 procent. Detta betyder verkligen en jordvärdestegring, som på sitt sätt påverkar bedömandet av jordbrukets räntabilitet. Det är nämligen klart, att den spekulation, som denna jordbrukspolitik möjliggjort och understött, kommer att få viktiga återverkningar i framtiden. Det är icke ovanligt framför allt på storjordbruket sederut, att förräntningen kunnat vara 10 procent. Den genomsnittliga förräntningen har varit nära 7 procent. Detta visar vad storjordbruket beträffar, att dessa sannerligen blivit hjälpta över hövan genom regeringens och riksdagens åtgärder. Det är icke samma förhållande med småjordbruket. Det påvisas i den nu arbetande utredningen, att en småbondes dagsinkomst i Norrland kan uppgå till 2 kr. 77 öre och i mellersta Sverige till 3 kr. 13 öre. Jordbruk på högst 5 hektar ha enligt professor Nannesons utredning en förräntning av 0.2 procent i Norrland och 0.8 procent i mellersta Sverige. Huru mycket betyder detta för den jordbrukarkategori, som ändå omfattar majoriteten av Sveriges jordbruk eller 55.5 procent, såsom redan uppgivits av en talare i dag? Utredningen har vidare konstaterat, att det är en minoritet av Sveriges jordbrukare, som kunna tillgodogöra sig fördelarna av jordbruksregleringen. Det visar sig, att icke fullt 45 procent av Sveriges jordbrukare producera alla sockerbeter, 92.5 procent av brödsäden, 80 procent av mjölk- och köttprodukterna samt 78 procent av fläskproduktionen. Detta betyder, herr talman, att de övriga jordbrukarna få sälja ungefär var femte liter mjölk, som produceras, en sjättedel av det kött, som produceras, och ungefär var fjärde gris, som föds upp. Därför konstaterar också utredningen, att denna jordbrukarekategori, som omfattar flertalet svenska jordbrukare, icke kan stödjas genom reglering av priserna på jordbruksprodukter. Den fråga, som vi behandla i dag, gäller alltså icke frågan om stöd åt jordbruket i dess helhet utan om stöd åt det svenska storjordbruket och det mellanstora jordbruket. I den mån även småjordbruket kunna få en liten hjälp har det visat sig, att denna hjälp ätes upp genom den fördyring av produktionsmedlen, som också är en följd av de prisregleringar som genomförts. Trots dessa officiellt fastställda fakta fortsätter man en prisstegringspolitik, som ofördelaktigt måste drabba flertalet av Sveriges jordbruk.

I dag står smörfrågan i förgrunden. Det har påvisats av flera talare, att avsättningsproblemet måste lösas på något sätt, hur det nu skall gå till, för landets smörproduktion. Varje åtgärd, som vidtagits för en lösning av avsättningsproblemet, har egentligen förstorat detta problem. Det säger sig självt, att om smörproduktionen, såsom faktiskt skett, på ett tiotal år fördubblas här i landet, hjälper det icke, om en betydligt ökad smörkonsumtion samtidigt äger rum. Det måste till sist uppstå en motsättning mellan den ständigt ökade produktionen av smör å ena sidan, och en marknad, å andra sidan, som saknar förmåga att hålla samma häftiga ökningstempo i konsumtionen. Man har kunnat till nöds klara svårigheterna något år. Vi ha haft en väsentligt ökad inhemsk konsumtion av smör, men även konsumtionen i utlandet har icke så oväsentligt ökats. Skola vi nu, såsom det skedde i fjol. öka

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
smörkonsumtionen med 9.4 procent och göra det varje år, säger det sig självt, att trots alla de åtgärder, som regeringen genomfört, komma vi in i en återvändsgränd, varifrån vi icke hitta vägen ut. Ju mer man fortsätter denna produktionsökning, desto svårare blir det att betala bonden ett skäligt pris. Jag anser icke, att jordbrukaren får för mycket betalt för sina mjölkklitrar, ty man kan genom en enkel division räkna ut, att han exempelvis får i vissa delar av landet 13 å 14 öre per liter och i andra delar av landet 18 öre per liter, och detta är ju icke så mycket med hänsyn till produktionskostnaderna. Skall man emellertid fortsätta så här, innebär detta, att man blott för att nå det mål, som här uppställts av någon i debatten tidigare — låt oss säga 20 öre per liter — måste ställa upp kravet på ett smörpris av 5 kronor 50 öre. Tror någon verkligen, att det är möjligt med hänsyn till förhållandena i detta land att driva denna fråga så mycket längre än den redan drivits? Tro verkligen på allvar de, som formulerat detta mål inför bönderna och försöka resa upp dem till kamp, att det kan vara möjligt att, om man fortsätter på de vägar, som man tidigare beträtt, åstadkomma ett smörpris, som skulle vara skäligt med hänsyn till produktionskostnaderna? Med varje år som går ökas den andel av mjölken, som kallas för producentmjölk. Finge bonden sälja den mjölk såsom konsumentmjölk, skulle det naturligtvis kunna bli något större ersättning, men allteftersom procentandelen av producentmjölken ökas måste också svårigheterna att få ett tillfredsställande mjölkpris bli större.

Jag erinrar om att för många år sedan många i denna kammare ansågo det fullkomligt otänkbart, att man skulle genomföra en margarinskatt, och som använde de svåraste invektiv för att karakterisera en sådan åtgärd såsom en förryckt tanke. Det gällde ändock blott en margarinskatt på 10, 15, 20 och maximum 35 öre. I dag utgår man ifrån såsom något fullkomligt naturligt, att man kan taga ut en skatt på 60 öre. Högern kräver för sin del 75 öre att hållas i beredskap, därest man icke med en skatt av 60 öre uppnår det uppställda målet. Här har skett en väldig åsiktöverskjutning, föranledd av olika omständigheter, som jag icke skall uppehålla tiden med att gå in på. Jag har blott velat konstatera densamma, och jag vill säga, att även vi för vår del böjt oss inför svårigheterna. Vi ha i år, i motsats mot vad vi tidigare gjort, icke ställt margarinaccisen under debatt. Detta betyder icke, att vi skulle vara nöjda med densamma. Vi anse, att den är oskäligt hög för att nå det eftersträfvade målet, nämligen att ge bonden ett bättre pris för smöret. Vi anse, att den haft farliga och skadliga verkningar för folkhälsan. Att nu sedan, såsom regeringen föreslår, bevilja några miljoner kronor för att ge billigare smör åt en del, tror jag icke kan neutralisera de ofördelaktiga verkningar, som äro tillfinnandes. Det finns nämligen en stor kategori medborgare, som leva på den livsnivån, att de icke kunna tilllåta sig att konsumera smör. De vilja icke gärna köpa smör utan köpa på sin höjd margarin, och dessa skall man beskatta för att därigenom möjliggöra ett fortsättande av denna jordbrukspolitik med alla de konsekvenser, som den för med sig.

Det har här även ställts ett krav, som är mycket längre gående än regeringens. Jag tänker på aktionen från Riksförbundet Landsbygdens Folk, enligt vilken man skall taga upp kampen mot margarinkonsumtionen på allvar genom att gå ett ytterligare steg för att öka smörkonsumtionen. Jag förstår, att bönderna se det ganska bekymmersamt och anse det vara en svår situation, eftersom denna enligt min mening tokiga idé verkligen kunnat vinna en så bred resonans på landsbygden och utlösa sig i en så stark opinion, som här faktiskt skett. Jag har emellertid den uppfattningen, att sådana

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
förhållandena för närvarande äro och med den fattigdom och den underkonsumtion, som vi kunnat konstatera här i landet, är den väg, som föreslagits, icke framkomlig, om man vill nå det uppställda målet. Regeringen haltar fram ett litet steg på denna väg, men jag är nästan övertygad om att regeringen själv känner sig mycket litet övertygad om denna vägs framkomlighet, om man ser saken på litet längre sikt.

När margarinaccisen genomfördes, antogo vi, att densamma icke skulle leda till någon begränsning av margarinkonsumtionen, och detta har nu bekräftats. Jag skulle tro, att margarinkonsumtionen under den tid denna accis utgått ökats med åtminstone 15 procent i vårt land, och därigenom har fastlagits, att margarinbeskattningen icke tjänar uppgiften att begränsa margarinkonsumtionen. Då kvarstår blott dess andra uppgift, nämligen att tillföra pengar till mjölkregleringen. Den uppgiften fyller den. Den inbringade under det sista budgetåret cirka 25 miljoner kronor, och under kommande budgetår, om regeringen får sin vilja igenom — något som man väl icke kan betvivla — beräknas den inbringa 35 miljoner kronor. Nog behöver mjölkregleringen dessa pengar. Det är klart, men jag tycker, att det icke är rätt och rimligt att taga dessa pengar av margarinkonsumenterna. Jag anser, att man måste söka andra vägar för att skaffa dessa för mjölkregleringen nödvändiga pengar.

I hela denna regleringsanordning finnas många drag vilka, såsom tidigare påvisats, verkligen stöta folk i allmänhet. Nu behöver man ju icke, såsom under den värsta kristiden, förstöra produktionsmedlen samtidigt som det råder en ganska utbredd nöd i landet, men detta dumpingförfarande ter sig för mig — och säkerligen också för många — såsom en orimlig åtgärd. Jag påvisar i min motion, att för varje gris, som man dumpade ur landet, skulle konsumenterna betala 23 kr. 10 öre, och för varje kilogram smör skulle konsumenterna betala 80 öre, och detta skulle ske genom förhöjda priser på dessa produkter.

Regeringen har i sin proposition tagit ett steg för att avveckla mjölkskatten. I varje fall har jag tolkat förslaget så, att det blivit klart för regeringen, att man icke kan fortsätta på mjölkskattvägen. Vi ha tidigare föreslagit, att man skulle befria jordbruk med högst fem kor från skyldigheten att betala mjölkskatt. I princip innebär regeringsförslaget något i den stilen, låt vara att den föreslagna mjölmängden icke är riktigt så stor. Det betyder emellertid, ifall man beträder denna väg, att ett visst antal kor befrias från beskattning. Man gör emellertid denna befrielse generell. Man anser, att denna åtgärd bör komma storjordbruken till nytta i samma mån som småjordbruken. Vi dela den mening, som i denna fråga framförts av Riksförbundet Landsbygdens Folk, att man borde begränsa åtgärden till småjordbruket, så att de jordbruk, som ha ett mindre antal kor, skulle befrias från mjölkavgiften, ty detta innebär förslaget i realiteten. Vi ha denna mening därför att det i verkligheten icke är de små jordbrukarna, som äro ansvariga för den ökade produktionen och de bekymmer, som därigenom skapats, och som i sin tur föranlett regleringen, utan de stora jordbrukarna. Härtill kommer, att det icke är fråga om att subsidiera en särskild grupp av jordbruk utan på sin höjd fråga om att befria en grupp från att betala en avgift, som utgått några år och vars konsekvenser ur många olika synpunkter äro mycket omdiskuterade. Jag har därför i min motion föreslagit, att denna åtgärd skulle begränsas till småjordbruken med en viss gradering. För övrigt är jag överens med regeringen i denna fråga.

Det har under diskussionen i dag framförts mycket stark kritik av den fodermedelspolitik, som man enligt regeringens och utskottets förslag skall

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
fullfölja. Man har påvisat det orimliga uti att vårt land, som ändå importerar så oerhört mycket fodermedel, skall på grund av tillfälliga svårigheter, därför att priset tillfälligtvis sjunker, behöva exportera och dumpa fodersäd till andra länder. Vi ha icke ställt något yrkande i den motion, som jag har framburit, men vi ha uttalat oss mycket kritiskt mot denna metod. Om de ärade reservanterna på denna punkt komma att begära votering, komma vi också att rösta för deras yrkande, enär vi anse, att Kungl. Maj:t här är inne på felaktig väg.

För vår del ha vi tagit upp det av några reservanter i jordbruksutredningen framförda förslaget, att småbrukare skulle ha rättighet att köpa en viss kvantitet kraftfoder utan att betala accis eller skatt för densamma. Vi ha föreslagit, att man skulle genomföra en gradering, så att en jordbrukare med högst 2,000 kronors taxerad inkomst skulle få köpa 900 kilogram skattefritt och att en jordbrukare med högst 1,700 kronors inkomst skulle få köpa 1,200 kilogram skattefritt. I verkligheten rör det sig icke heller här om en subsidiering utan om att befria dessa små jordbrukare från en avgift, som för närvarande utgår.

Under tidigare år, då denna fråga varit uppe i riksdagen, har det framhållits, att det egentligen är storjordbruket, som drabbas av dessa kraftfodersavgifter. Formellt är det riktigt, att storjordbruket drabbas hårdare, men i realiteten drabbas småjordbruket hårdast av dessa avgifter. Det framgår av propositionen, att beskattningen icke har lett till en inskränkning i importen av fodermedel. Trots den ökade beskattningen fortsätter importen tvärtom att ökas. Skatten har alltså icke begränsat importen av dessa kraftfodermedel, som man menade delvis skulle kunna ersättas genom ökad förbrukning av svenska fodermedel. Ett resultat har det emellertid blivit, tror jag, och det är, att man begränsat småjordbrukarnas förbrukning av kraftfodermedel. Visserligen kan det anföras, att detta på sitt sätt begränsat produktionen av mjölk och av fläsk, men en begränsning enbart hos småjordbrukarna parallellt med en väldig ökning av produktionen hos storjordbruket kan icke vara eftersträfvansvärd. Därför fyller beskattningen enbart den uppgiften, att den försvarar för de svenska småjordbrukarna att rationalisera sin produktion, att underlätta sitt arbete och att få litet större utbyte av sin hårda strävan. Eftersom vi för vår del äro övertygade om att dessa konsekvenser av kraftfoderbeskattningen äro de väsentliga, ha vi ansett, att man skulle ta ett steg för att avveckla den genom att möjliggöra för småjordbrukare att köpa skattefritt kraftfoder på det sätt, som jag förut har refererat.

Det visade sig också, när regeringspropositionen framlagts, att en hel rad av motionärer såväl i första som andra kammaren påverkade vidtagandet av åtgärder efter ungefär de linjer, som reservanterna i jordbruksutredningen hade föreslagit. Ehuru ingen i utskottet velat biträda förslag i denna riktning, hoppas jag, att det vid det slutliga avgörandet i riksdagen skall visa sig finnas en stark opinion, som kan ge den arbetande jordbruksutredningen en anvisning om att detta bör vara en lämplig väg att beträda för att rationalisera småjordbruket.

För vår del äro vi motståndare till en ytterligare fördyring av brödsäden. Jag har därför också i den av mig väckta motionen nr 494 hemställt, att riksdagen måtte uttala som sin mening, att direktiven för jordbruksregleringen så handhavas, att en ytterligare fördyring av brödsäden förhindras. Av den diskussion, som har följt, har det visat sig, att vårt missnöje på denna punkt med propositionen delas på flera håll, och man kan säga också på håll, där detta verkat en smula överraskande på mig. Jag trodde icke, att misstron mot denna subsidiepolitik hade hunnit sprida sig så pass långt.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Vi ha dessutom framlagt ett par förslag rörande det norrländska jordbruket. Vi äro naturligtvis icke motståndare till de av regeringen i detta avseende föreslagna åtgärderna och till den ytterligare förbättring av dessa, som utskottet har föreslagit, men vi anse dem icke vara tillräckliga. Vi anse, att det borde kunna göras mera, framför allt med hänsyn till det norrländska och speciellt det övre norrländska jordbrukets särskilda misär och till den omständigheten, att å detta jordbruk fortfarande är lagd en skatteplikt gentemot det sydsvenska jordbruket. Det har under de senaste åren visat sig, att det går an att skapa ett framgångsrikt och konkurrenskraftigt jordbruk även i övre Norrland, under förutsättning att man erbjuder det villkor, under vilka det kan arbeta. Det har genom verkställd utredning fastställts, att den viktigaste svagheten är, att jordbruken där uppe äro för små. Brukningsdelarna uppgå till ungefär 3.5 hektar, under det att de sakkunniga anse, att 7.5 hektar odlad jord är det minsta som kräves för att skapa ett försörjningskraftigt jordbruk. Genom de prisreglerande åtgärderna skulle riksdagen kunna göra ett verkligt krafttag för att underlätta en utveckling av det övre norrländska jordbruket. Vi ha i enlighet därmed föreslagit, att riksdagen, förutom de anslag, som föreslås i statsverkspropositionen, skulle anslå 2 miljoner kronor till nyodlingar, stenröjning, betesförbättring o. dyl. Utskottet hänvisar i sitt utlåtande till att denna fråga kommer upp i samband med förslaget om ny egnahemslagstiftning. Jag har icke varit i tillfälle att övertyga mig om huruvida utskottet har rätt däruti, men jag skulle icke tro, att det kommer upp i den form, som vi för vår del ha föreslagit.

Ännu ett förslag ha vi ställt i anledning av de svårigheter, som drabbade det norrländska jordbruket under fjolåret. Potatisskörden slog litet fel, potatisröta gjorde, att avkastningen icke blev den, som man hade förutsett, och man har på många ställen icke sättpotatis i tillräcklig omfattning. Vi ha därför föreslagit, att man skulle anslå en miljon kronor till förbilligande av sättpotatis för norrländska behövande jordbrukare. Den kostar för närvarande 30 kronor per deciton, vilket är ganska mycket för en fattig jordbrukare med de låga inkomster, som man har där uppe.

Herr talman! Med dessa anmärkningar till de framlagda förslagen och till utskottets utlåtande vill jag för min del yrka bifall till de i de av mig väckta motionerna nr 490—493 gjorda yrkandena. Jag hoppas, att när riksdagen nästa år blir i tillfälle att taga ställning till jordbruksregleringarna, man skall från helt andra utgångspunkter kunna gripa sig an med frågan, så att man då äntligen kan taga ett steg för att bereda hjälp åt den del av det svenska jordbruket, som trots alla stödåtgärder befinner sig i en lika svår situation som under den svåraste krisen.

Herr Lindmark: Herr talman! När jag lyssnade till herr Hagberg i Luleå fick jag det intrycket, att han var både positiv och negativ. Han var positiv så till vida, att han vill komma det norrländska jordbruket till hjälp, men han var mycket negativ, när det gällde jordbrukshjälpen i allmänhet. Han fruktade överproduktion, men i dessa orostider kunna vi väl vara eniga om att det är synnerligen glädjande att kunna konstatera, att vårt land blivit självförsörjande på livsmedelsproduktionens område. Detta är ju endast att vara tacksam för. Icke minst ha konsumenterna anledning att vara glada. Herr Hagberg är ju icke äldre än att han torde erinra sig förhållandena under världskrigets dagar, då det rådde svår brist på livsmedel. Konsumenterna hade det då fruktansvärt svårt. Om Sverige är självförsörjande och följaktligen kan reda sig i tider av blockad och krig, finns det också möjlighet för konsumenten

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
terna att leva. Vad priserna beträffar, hållas dessa ju nere, om tillgången är riklig i stället för knapp.

Herr Hagberg frågade, om verkligen denna politik med höjda priser skall fortsätta. Härpå vill jag svara, att så länge den nuvarande prispolitiken fortsätter på arbetsmarknaden, måste också böndernas livsmedelsprispolitik fortsätta för att de skola kunna betala sitt arbetsfolk skäliga löner. Om priserna på jordbruksprodukterna äro låga, är det uteslutet för bönderna att på ett tillfredsställande sätt kunna betala jordbrukets arbetskraft. Herr Hagberg borde väl också ha en liten smula omtanke om den.

Herr Persson i Undersvik sade för en stund sedan, att de många motioner, som hade väckts i samband med den kungl. propositionen nr 230, hade blivit avstyrkta och att utskottet endast tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilket vi borde vara glada och tacksamma för. Det är icke fullt riktigt, herr Persson, eftersom utskottet på en mycket viktig punkt, nämligen i fråga om särskilda åtgärder för främjande av det norrländska jordbruket, föreslagit en höjning av det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget av 800,000 kronor till en miljon kronor. Detta måste vi betrakta som ett mycket lyckosamt åtgärd från det sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets sida.

Jag begärde emellertid icke ordet för att säga dessa saker utan för att tala något om potatislagerhusen. På grund av framställning från Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit, att av prisregleringsanslaget till Norrlandshjälpen skulle utgå bidrag till anläggande av ett potatislagerhus i Sundsvall och möjligen något ytterligare sådant lagerhus. Detta är gott och väl, men grunderna för statsbidraget äro enligt min uppfattning alltför snävt tilltagna. Bidrag föreslås nämligen skola utgå med endast 20 procent av anläggningskostnaden. Detta blir enligt min mening ett alltför ringa bidrag för att det skall kunna stimulera lagerhusbyggande. Det får allt lov att vara kraftigare grepp för att stimulera därtill. Intresse för saken finns nog, men ett statsbidrag av denna storlek innebär alltför ringa hjälp.

Lantbruksstyrelsen har i sin skrivelse rörande denna fråga sagt, att försättningsarna för en lönande potatisodling i Norrland äro mycket stora, framför allt i fråga om konsumtionspotatis, samt att behovet av lämpliga lokaler för sortering och lagring av potatis har gjort sig allt mer och mer gällande. Styrelsen förordade därför, att stöd från statsmakternas sida lämnades för åstadkommande av potatislagerhus. Det är ju klart, att även om man har lyckats få en god produktion men icke kan lagra resultatet av sitt arbete, är det hela förfelat. Det är därför viktigt att ha goda källare eller lagerhus, och förslaget att anordna sådana centralt belägna lagerhus i huvudorterna innebär otvivelaktigt ett tillfredsställande sätt att lösa frågan.

I en motion, som väcktes vid början av denna riksdag, dels i första kammaren av herr Carlström m. fl. och dels i denna kammare av mig m. fl., föreslog vi, att 200,000 kronor skulle ställas till förfogande för åstadkommande av fyra potatislagerhus. Av bidraget skulle 30 procent utgå i form av rent statsbidrag och 70 procent i form av lån för byggande av potatislagerhus. Beträffande villkoren i övrigt föreslog vi, att lånet skulle vara räntefritt i tre år och att sex år skulle vara amorteringsfria, samt att lånet därefter skulle amorteras under en tidrymd av 10 år. Givetvis skulle man med ett sådant krafttag på ett helt annat sätt kunna möjliggöra tillkomsten av dessa lagerhus.

Det har förvånat mig, att jordbruksutskottet icke upptagit denna motion till behandling i samband med den kungl. propositionen nr 230. Frågan behandlas i stället i jordbruksutskottets utlåtande nr 79, som senare i dag skall

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
behandlas, men den har likväl sitt givna sammanhang med vad vi nu diskutera, vilket har gett mig anledning att i samband med vad i det nu föreliggande utlåtandet nämnes om potatislagerhusen också säga några ord om min motion. Jag kommer emellertid icke att ställa något yrkande. Jag vill endast uttala en vädjan till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han, när förslag ett kommande år på hithörande område komma att göras, ville förbättra villkoren för statsbidraget så, att man tar ett verkligt krafttag för åstadkommandet av potatislagerhus.

Jag har, herr talman, som sagt icke något yrkande i denna sak.

Herr **Persson** i Undersvik erhöll för kort genmäle ordet och anförde: Herr talman! Jag måste rätta herr Lindmarks referat av mitt yttrande nyss angående de särskilda stödåtgärderna för Norrland genom att upprepa vad jag då sade. Jag yttrade, att utskottet har så till vida tillstyrkt motionerna och de önskemål, som ha framkommit från Norrland, att utskottet höjt det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet från 800,000 till 1,000,000 kronor, men så till vida avstyrkt motionerna, att man ansett, att de olika uppslag, som där framlagts, icke nu borde upptagas av riksdagen, utan att de enligt gängse praxis borde komma fram på annat sätt, nämligen via hushållningssällskapen och Kungl. Maj:t. Om vi alltså icke skola slå in på helt nya vägar, står ju den vägen öppen för de norrländska hushållningssällskapen att på det sättet framföra sina önskemål. Därmed har jag ingenting sagt vare sig för eller emot de uppslag, som ha framkommit i motionerna.

Härefter yttrade

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag har av omständigheternas makt kommit att få ordet närmast efter en rad Norrlandsrepresentanter. Jag får säga, att norrlänningarna i år ha hållit sig mycket mera till de för hela landet gemensamma jordbruksproblemen än till sina särskilda problem i anledning av jordbrukets speciella läge i deras landsända. Jag är mycket glad över att man där nu ser frågan på detta mera vidsynta sätt, som här har kommit till uttryck.

Vad nu rör jordbruksfrågan, som vi se den i mellersta och södra Sverige, där ju de mesta jordbruksalstren produceras, talade jag en hel del om min syn på saken under remissdebatten i år, och jag kan kanske därför nu vara tämligen kortfattad. Jag skall åtminstone försöka vara det.

Jag hörde naturligtvis, eftersom det är fråga om jordbrukets ställning, med stort intresse på de yttranden, som ha framkommit från jordbrukets speciella parti, bondeförbundet. Särskilt hörde jag på herr Gustafson i Vimmerby, som väl får anses vara partiets specielle talesman i dag, att döma av de många instämmanden, som han fick. Han var, såvitt jag kunde förstå — och han sade också tydligt ut detta — nöjd och tacksam för utskottets förslag, men då tänkte jag i mitt stilla sinne, att här har ju ändå väckts en del bondeförbundsmotioner, som icke blivit tillgodosedda. Så tog jag mig för att bläddra igenom dem och se på namnen under dem men fann, att herr Gustafson i Vimmerby varit en försiktig general och inte skrivit under några motioner, och då kunde han ju förklara sig tämligen nöjd med utskottsutlåtandet, ty då hade han inte blivit motsagd, på något mera offentligt sätt åtminstone. Men så finns det andra bondeförbundare, som skrivit på motioner, ganska talrikt undertecknade, men de äro försiktiga på det sättet, att de inte uttala sig här i debatten. Därför vet man inte riktigt, vad de ha för något i tankarna, om de äro lika nöjda som herr Gustafson i Vimmerby. Vi ha ju hört dessa

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
instämmanden, men man kanske inte på den grund kan påstå, att de skulle vara alltigenom lika nöjda som herr Gustafson i Vimmerby sagt sig vara.

Här finns ju många motioner, däribland i första kammaren en av herr von Heland ensam och en likalydande i andra kammaren, nr 141, undertecknad av endast herr Wolgast och herr Andersson i Dunker, där man begärt, att margarinaccisen skulle höjas med 15 öre. Jag har ju funderat litet på om det menas, att det aktuella beloppet skulle höjas med 15 öre, eller om det var maximeringen som skulle höjas med 15 öre. Ser man endast till motionen, kommer man närmast till den slutsatsen, att det bara är fråga om att höja det aktuella beloppet med 15 öre. Men det är ju å andra sidan rätt egendomligt att motionera om en sådan sak, då man redan lagt en fullmakt i Kungl. Maj:ts hand att göra vad Kungl. Maj:t vill i detta avseende. Men så finns ju en uttolkning i en senare bondeförbundsmotion med många namn i båda kamrarna, där det sägs, att den förra motionen avser höjande av maximeringen av margarinaccisen. Då är det ju ganska egendomligt, att här ifrån bondeförbundshåll inte givits uttryck åt något missnöje, vare sig i utskottet eller i kamrarna, med att maximeringen nu inte kommer att bli höjd. Det skulle vara rätt intressant att få någon förklaring till att man så där motionerar om en sak och sedan går fram efter en annan beskedligare linje i utskottet och i kamrarna.

Jag hörde av herr jordbruksministern, när han talade, att han var förvånad över högerns motioner och över att en motionär hade gått längre i sin motion än han hade gått i jordbruksutredningen. Det var väl fråga om herr Domö, och jag antar, att herr Domö i första kammaren har fått tillfälle att förklara, varpå denna bristande överensstämmelse beror. Jag är emellertid i gengäld förvånad över att bondeförbundsmotioner äro väckta och att man sedan inte alls går så långt i utskottet och i kammaren som man går i motionerna, och jag vore ju tacksam, om jag kunde få en förklaring på detta förhållande.

Vi få väl ändå säga, att denna fråga om margarinaccisen är den huvudsakliga tvistefrågan i år. Det är väl den, som skulle ha den största betydelsen för förbättrande av jordbrukets läge. Om man nu får bemyndigande att höja smörpriset med 25 öre och margarinaccisen endast får höjas upp till det gamla maximibeloppet, d. v. s. med 15 öre, blir det ju en ökad spänning mellan prisen. Jag har funderat här, om jag inte kunde få höra i kammaren, hur man tänkt sig, att det verkligen skall gå till att ta ut dessa tre kronor på smöret. Jag har hittills inte fått någon förklaring. Jag lyssnade i detta ärende uppmärksamt till vad jordbruksministern sade, men han säger ju väldigt mycket, och det är inte så lätt att få ett klart sammanhang i vad han säger. För mitt ringa förstånd åtminstone är det mycket, som inte kan uppfattas.

Det som nu huvudsakligen skulle vinnas i år för jordbruket skulle vara detta högre smörpris, och dessutom skulle man ju få den lättnaden beträffande mjölkavgiften, att varje jordbrukare skulle få 450 liter mjölk i månaden undantagna från mjölkavgift, d. v. s. vi skulle få en liten slant på 9 kronor i månaden eller 108 kronor per år. Vi äro naturligtvis mycket tacksamma för även denna slant, men inte inverkar den så förfärligt mycket på lantbrukets ekonomi, och inte hjälper den så mycket till att täcka alla de merkostnader, som ha lagts på oss både i det ena avseendet och det andra. Jag får också notera, att vid sidan av vad detta sammansatta bevillnings- och jordbruksutskott vill ge oss, få vi ju också en del andra saker. Vi fingo ju häromdagen löfte om att få låna av statsmedel till att förbättra lantarbetarbostäder, och det är ju en sak, som vi naturligtvis också böra vara tacksamma för. Men naturligtvis ligger inte jordbrukets räddning i att man ökar jordbrukarnas skuldsättning,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
utan räddningen skulle väl ligga i en ökad räntabilitet. Skulder finns det nog hos lantbrukarna bättre tillgång på än på de flesta andra saker.

Sedan har i ett par yttranden talats litet om den subventionerade lantbruks-exporten. Man exporterar smör och svin med exportpremier, och man tycker naturligtvis vid första påseendet, att detta är en mycket onaturlig sak och att det är något, som man borde komma ifrån så fort som möjligt. Det kan nog hända, att det är en del, som talar för denna uppfattning. Men vi få inte glömma bort, att liknande saker förekomma även inom industrien, nämligen att man tar in vissa råvaror eller halvfabrikat, som då bli tullbelagda; sedan tillverkas vissa produkter inom landet, och så exporteras dessa, och då får man restitution av tullen. Inom varvsindustrien till exempel förekommer sådan här tullrestitution av ganska betydande belopp. Man kan ju se dessa exportsubventioner för jordbrukets alster i en liknande dager. Om det vore så, att dessa exportsubventioner till sitt sammanlagda belopp inte uppgingo till mera än vad vi ta upp i importavgifter eller skatt på oljekakor, majs, havre o. s. v., om dessa belopp sålunda vore något så när lika stora eller om de belopp, som vi betalade i exportpremier, vore mindre än dem vi ta upp i importavgifter, kunde man inte säga, att detta förfarande i och för sig vore något bestämt onaturligt.

Nu ha vi i utskottsutlåtandet i år en sammanfattning av vilket prisläge som Kungl. Maj:t och riksdagen skulle vilja åstadkomma för jordbrukets räkning. Det är ju, och departementschefen har sagt, »att regleringsanordningarna böra inriktas på att inom föreliggande möjligheter uppnå eller uppehålla ett prisläge på jordbrukets produkter ungefärligen motsvarande den genomsnittliga prisnivån under åren 1925—1929». Detta borde ju, om man tänker på den stora fördyring, som jordbruksdriften har blivit utsatt för på senare år, egentligen innehålla en betydlig förbättring gentemot bestämmelser, som tidigare i detta avseende ha givits i jordbrukspropositioner. Men då vill jag erinra om, att redan för två år sedan eller år 1937 sades i motsvarande punkt i det årets jordbruksproposition, att prisbildningen bör hålla sig omkring 1925—29 års nivå och få röra sig fritt från 15 procent under till 15 procent över denna nivå. Alltså, vi ha precis samma medeltal föreslaget nu som vi hade för två år sedan, och vi ha ändå fått en betydande fördyring av jordbrukets produktion under tiden. Detta har skett först genom skärpning av lantarbetstidslagen, som man ju kanske får säga delvis skulle vara kompenserad med 1937 års uttalande. Sedan ha vi fått en, låt oss säga 50-procentig stegring av lönerna sedan 1925—1929, eller ifrån låt oss säga 44 öre per timme till nu 65 öre. Vidare ha vi fått en semesterlag, och så ha vi fått kolossalt höjda byggnadsarbetarlöner och en hel del annat. Man tycker, att inför denna stora fördyring av jordbruksdriften borde det vara berättigat vänta, att man inte år efter år kommer och presenterar oss samma medelnivå för jordbrukets priser: där skola ni hålla er, och längre vilja inte statsmakterna stödja er, än att ni hålla er omkring detta medeltal för åren 1925—1929! Det är ingen jordbrukare, som kan finna att det är ett rättvist förfarande ifrån statsmakterna att hålla på en sådan begränsning.

Jag skall utöver vad jag här sagt endast ta upp en eller två punkter till, och då skulle jag först vilja säga något om beredskapssynpunkten. Det var någon, som här talade om i vad mån vi voro självförsörjande — det var visst herr Lindmark — och han menade, att vi glädjande nog nu borde kunna räkna oss för att vara i ganska hög grad självförsörjande. Ja, hur är det med det? Här talas ju för närvarande mycket om överproduktion, men hur blir det i själva verket, om vi skulle bli avspärrade ifrån världsmarknaden? Blev vi då också självförsörjande, eller finge vi inrikta oss på att plocka fram ett

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

album av ransoneringskort, såsom vi hade under världskriget? Såvitt jag kan se komma vi nog därhän, trots allt nutida tal om överproduktion och all veklagan om statens förluster, förluster av pengar för statskassan. Om vi tänka oss, att vi bleve avstängda från import av margarinoljor och övriga råvaror för margarintillverkning, så finge vi naturligtvis icke heller något margarin vid en avspärrning. Då skulle vi ersätta margarinkonsumtionen med det smör, som vi för närvarande med premier exporterar till England och Tyskland. Men vi veta, att det räcker inte till. Det margarin vi konsumera motsvaras inte mer än till hälften av det smör vi exporterar. Redan därigenom blir det underskott i vår fettvaruförsörjning. Antaga vi sedan, att vi inte finge oljekakor till kraftfoder, så minskades naturligtvis mjölkproduktionen rätt mycket av denna anledning. Skulle vi dessutom efter ett eller annat år ha ont om superfosfat och kali — det tillverkas ju inte inom landet eller av inhemsk råvaror — finge vi sämre vallar, sämre fodersäd och sämre brödsädeskördar, och av den anledningen skulle produktionen av animalier sjunka och naturligtvis även produktionen av smörfett. Jag tror inte man räknar för pessimistiskt, om man säger, att vi först och främst komma ned i hälften av nuvarande fettförsörjning, om det bleve en allvarlig avspärrning. För brödsäd kanske utsikterna kunna vara något mera tillfredsställande, men jag tror, att vi snart komme därhän även beträffande brödsäd, att vi finge ta till ransoneringskort. Det vore ju önskvärt, om vi redan under fredstid kunde organisera vår produktion på sådant sätt, att vi med någotsånär säkerhet kunde försörja oss själva i livsmedelsavseende, om vi skulle råka ut för att ännu en gång bli avspärrade.

Sedan skall jag tillåta mig att ta upp en punkt, som jag tog upp inom utskottet men där inte fick någon vidare anslutning till. Det finns ett litet uttalande på sid. 33 i utskottsutlåtandet, som lyder: »Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att utsikterna att i praktiken genomföra en prisförhöjning i hög grad äro beroende på vilken inverkan prisförhöjningen får på produktionens omfattning. Sättes målet för högt, riskerar man, att produktionen sväller ut i sådan grad, att prisregleringen äventyras.»

Jag opponerade litet mot denna sak i utskottet, fastän jag samtidigt sade, att det naturligtvis inte åligger mig att förbättra majoritetens motivering, när jag inte anslutit mig till majoriteten. Men jag ville ge mina kamrater i utskottet en sak att tänka på, som jag själv rätt mycket har tänkt på, och det är den, att vi kunna dock icke utvidga vår jordbruksproduktion så förfärligt mycket, vilka priser man än bjuder oss. Det är ju den skillnaden mellan jordbruksdriften och fabriksdriften, att en fabrik kan byggas ut och dess produktion fördubblas eller tredubblas, om prisläget på dess produkter inbjuder därtill, men vår jordbruksfabrik, d. v. s. vår odlade areal, kunna vi icke själva öka ut, om vi icke skola tillgripa en del metoder, som börjat bliva populära ute i Europa. Vi få nog vackert hålla oss inom den areal, som sedan gammalt legat under Svea rikets konung, och på den arealen kunna vi icke åstadkomma vad som helst. Jag är ju själv jordbrukare, och jag får säga, att om jag skulle få 10 eller 20 procent högre pris för mina produkter, än vad jag för närvarande får, är jag dock mycket tveksam, huruvida jag skulle kunna producera mera i genomsnitt per arealenhet, än vad jag nu gör. Så förhåller det sig nog också med andra jordbrukare, som någon tid drivit sitt jordbruk rationellt. De kunna icke komma så värst mycket längre, än de redan gjort. Läger man på mera konstgödsel, så får man liggsäd, och då blir skörderesultatet minskat därigenom. Användningen av konstgödsel är sedan många år tillbaka inriktad på optimum, att man skall få bästa möjliga avkastning utan att få liggsäd. Man kan möjligtvis öka bearbetningen av jorden och tillgripa en ändå intensivare brukning, men man vinner icke så förfärligt mycket däri-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
genom. Varje jordbrukare vet, att även de allra bästa jordar icke åstadkomma att man i medeltal för många år kan få ut över c:a 6,000 foderenheter per hektar. Överproduktion av en vara kan man få genom att höja priset på den varan utan att samtidigt höja priserna på andra varor. Man försökte en tid att hålla låga priser på brödsäd och höga priser på animaliska produkter, och då fick man för mycket animalier. Sedan höll man högre priser på brödsäd och lägre på animalier, och då fick man för mycket brödsäd. Uppehåller man ett proportionerligt prisläge för alla jordbruksprodukter, kan ingen människa åstadkomma så förfärligt mycket på jordbrukets område utöver vad vi för närvarande åstadkomma här i landet.

Jag har velat framhålla detta, därför att jag har den bestämda uppfattningen, att jordbruket i ifrågavarande avseende befinner sig i ett helt annat läge än andra näringar. Vi jordbrukare kunna icke bygga ut vår fabrik på samma sätt som man bygger ut andra fabriker, d. v. s. under den förutsättning, som jag hela tiden hållit fast vid i mitt resonemang, nämligen att vi stänga vår gräns för import av utländskt foder eller i varje fall icke öka denna import utöver dess nuvarande omfattning.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter här, och jag skulle, då jag nu har kommit in på fodermedelsimporten, vilja säga, att jag icke skulle anse det onaturligt, om man höjde importavgifterna för både oljekakor, havre och majs så mycket, att man kom i ett sådant jämviktsläge, att staten tog in i importavgifter ungefär vad den gav ut i exportpremier, när man skickade ut jordbruksprodukter ur landet genom en subventionerad export. Då finge man ett jämviktsläge, som vore naturligt. För närvarande ger man ut i exportpremier mera, ja kanske ungefär dubbelt mera, än vad man tager in i importavgifter.

Vi ha ju varje år en sådan här diskussion i riksdagen, då det gäller att försöka hjälpa jordbruket, men vi komma icke till några resultat, som egentligen någon är tillfredsställd med. Jag tror icke, att det är något parti som säger, att nu är det bra, och så ska det vara. Att det icke är bra, det se vi på den ström av desillusionerade lantarbetare och desillusionerade bönder, som ständigt flyter in till städerna. Om den totala befolkningen på landsbygden ändå icke minskas så mycket, beror det väl på att i stället för dessa de verkliga lantbrukarna, som flytta in till städerna, kommer det villaägare, stockholmsgrosshandlare, och grosshandlare från andra städer också, och köpa sig tomter till sommarvillor och även hela jordbruk. Det är den landsbefolkning, som vi för framtiden tycks få räkna med. Det finns åtskilliga socknar i vårt land, där den sortens landsbefolkning nu är den utslagsgivande. Så länge sådana förhållanden råda, är det klart, att statsmakternas åtgärder för jordbruket icke äro tillräckliga, och så länge dessa förhållanden råda, komma också vi jordbrukare att framställa våra klagomål. Jag kommer för min del icke att bli nöjd, förrän vi nått det målet, att jordbruksnäringens ställning är likvärdig med andra näringars ställning, så att vi icke både i prisavseende, skatteavseende och i många andra avseenden äro så tillbakasatta, som vi för närvarande äro.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till högerreservationen.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Gustafson** i Vimmerby erhöll härpå ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skall icke sysselsätta mig med herr Lundells långa anförande i annan mån, än att jag vill säga några ord i anledning av hans

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
uttalande, att en del bondeförbundsledamöter här i kammaren väckt motioner och i dessa framställt yrkanden, som de nu — enligt herr Lundells mening — icke vidblivit. Detta måste anses ganska förklarligt, ty om flertalet av dessa motioner gäller det, att de ha väckts i riksdagens början, och jag utgår ifrån att motionärerna — jag är icke med bland dessa motionärer — ha funnit, att den kungl. propositionen i sak tillgodoser de önskemål, om vilka de motionsledes gjort framställning. Om detta på någon punkt mot förmodan icke skulle vara fallet, så kanske det i sin tur beror på att motionärerna under utskottsbehandlingen kommit underfund med att det icke varit möjligt eller lämpligt, att de nu drivit sina yrkanden längre. Jag tror för övrigt, att det förekommer rätt ofta — det gäller säkerligen även herr Lundell, som är en rätt flitig motionär — att man väcker motioner och sedan får finna sig i att riksdagen icke bifaller desamma. Många motionärer få resignera i sådana fall, och jag tror också, att herr Lundell hör till dem, som fått göra detta någon gång.

Herr **Liedberg** erhöll likaledes ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skall icke ingå i någon ytterligare polemik med herr Gustafson i Vimmerby, men jag begärde ordet, när han sade, att dessa motioner varit väckta i början av riksdagen. Jag vill nämligen meddela, att den senaste av de motioner, som det här är tal om, väckts den 21 april 1939. *Då hade man alltså ännu icke resignerat.* I denna motion säges: »Mycket skulle vara vunnit, om dessa medel kunde utgå i enlighet med vid årets riksdag väckta motioner», och så angivas här numren på dem. Vidare heter det: »I dessa motioner föreslås, att maximeringen av margarinaccisen höjes med 15 öre» etc.

Herr **Lundell**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Det som jag ämnade säga om den första delen av herr Gustafsons i Vimmerby replik till mig har redan sagts av herr Liedberg, och det är tillräckligt tydligt sagt, förmodar jag.

Herr Gustafson yttrade vidare gentemot mig, att även jag väcker motioner och resignerar. Det gör jag, så tillvida att jag icke kan tvinga kammaren att bifalla dem. Men har herr Gustafson vid några tillfällen märkt, att jag icke yrkat bifall till dem? Om han hör efter hos sina kamrater, skall han nog få reda på att det är mera sällan som detta förekommit.

Härpå yttrade

Herr **Carlström**: Herr talman! Jag skall icke ge mig in i duellen mellan bondeförbundets och högerens representanter om vem som bjuder för högt eller för lågt. Jag tycker emellertid, att det är tråkigt, om man nu blivit så renlärig här i kammaren, att man icke vill tolerera, att den som väckt en motion kommer på bättre tankar under riksdagens lopp och icke yrkar bifall till den. Den friheten anser jag att både högermännen, bondeförbundarna och vi andra skola ha.

Herr Lundell sade i slutet av sitt anförande, att han icke kommer att bli nöjd, förrän en sådan utjämning skett, som gåve jordbrukets folk samma möjligheter som folk som ha sysselsättning på andra områden. Jag skall icke uttala mig om huruvida herr Lundell kommer att bli nöjd i denna tid. Det är ett spörsmål, som man kanske får hänvisa till framtiden att giva svar på.

Jag begärde ordet, när herr Hagberg i Luleå drog upp frågan om en differentiering av priset på kraftfoder för det mindre jordbruket. Det är en fråga, som det varit mycket väsen om under de första månaderna av detta år på grund av en reservation, som inom jordbruksutredningen framförts av ett par

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ledamöter från vårt håll. Det har också väckts motioner, särskilt i första kammaren, om bifall till denna reservation. Inom jordbruksutredningen hade jag samma uppfattning som reservanterna, att det skulle vara önskvärt med en differentiering av priset på kraftfoder, och för detta uttalade sig också jordbruksutredningen som helhet. Men vi ansågo det icke möjligt att inom den tid som stod till vårt förfogande, före förra årets slut, framlägga ett genomtänkt förslag på denna punkt.

I herr Hagbergs motion nr 491 i andra kammaren begäres det, att jordbrukare med högst 2,000 kronors taxerad årsinkomst vid inköp av högst 900 kilogram kraftfoder skall erhålla en rabatt av 7 kronor per deciton, samt att jordbrukare med högst 1,700 kronors taxerad årsinkomst skall vid inköp av högst 1,200 kilogram kraftfoder erhålla samma rabatt. Jag är rädd, att det härigenom skulle bli en tämligen stark ökning av produktionen. Utgår man från denna bestämmelse om den taxerade årsinkomsten och tänker på jordbrukarna på det småländska höglandet, där vi till stor del äro småbrukare — d. v. s. icke av den kategorien som har 1 å 2 hektar, ty dem räknar jag icke till småbrukare, utan låt mig säga sådana som ha 2 upp till 10 hektar — då tror jag, att den övervägande delen av dessa jordbrukare komma att få denna rabatt för 1,200 kilogram kraftfoder. Går man till Norrland, så skulle det förvåna mig, om icke de allra flesta jordbrukarna där skulle enligt dessa bestämmelser få den ifrågavarande rabatten för 1,200 kilogram. Reservanterna inom jordbruksutredningen ha varit betydligt blygsammare, då det gällt inkomstsumorna. För min del är jag i varje fall betänksam i fråga om möjligheten att kunna komma fram på denna väg, att medgiva rabatt efter den taxerade inkomsten. Man får nog söka sig fram på andra vägar, om man skall komma till ett resultat, som icke verkar alltför vanskligt att omsätta i praktiken.

Jordbruksutredningen har, såsom jordbruksministern och jordbruksutskottet konstaterat, tagit upp denna fråga till övervägande. Om det finns några framkomliga vägar i detta avseende, kommer säkerligen jordbruksutredningen att till nästa år framlägga förslag i denna riktning. Beviset för att de förslag som framkommit, vare sig de som framlagts inom jordbruksutredningen eller de andra förslagen, icke varit starkt byggda får man i den omständigheten, att den motionär i första kammaren, som sitter i jordbruksutskottet och som är nära hierad med småbrukarorganisationen, icke ens reserverat sig inom utskottet för ett bifall till sin motion. Då måste man vara på det klara med att frågan icke var mogen att framläggas vid detta års riksdag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav till en början beträffande punkterna A) och B) av utskottets hemställan propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i angivna delar, dels ock på bifall i motsvarande delar till den av herr Bengtsson m. fl. avgivna, vid utläsandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Härefter framställde herr talmannen beträffande utskottets hemställan i punkten C), i vad anginge det i de likalydande motionerna I: 332 och II: 483 framställda yrkandet rörande storleken av bidragen till anläggande eller ombyggnad av andelsmejerier i lappmarken och jämförliga trakter, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i angiven del, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till sagda motionsvis framställda yrkande; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sandberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets hemställan i punkt C) av utskottets förevarande utlåtande nr 2, i vad angår det i de likalydande motionerna I: 332 och II: 483 framställda yrkandet rörande storleken av bidragen till anläggande eller ombyggnad av andelsmejerier i lappmarken och jämförliga trakter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit sagda motionsvis framställda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i angiven del.

Vidare gav herr talmannen beträffande utskottets hemställan i punkten C), i vad anginge det i de likalydande motionerna I: 332 och II: 483 framställda yrkandet om viss ändring av kungörelsen den 30 juni 1937 (nr 650) angående statsbidrag för sändningar av vissa fodermedel till Västerbottens eller Norrbottens län, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Lövgren avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lövgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets hemställan i punkt C) av utskottets förevarande utlåtande nr 2, i vad angår det i de likalydande motionerna I: 332 och II: 483 framställda yrkandet om viss ändring av kungörelsen den 30 juni 1937 (nr 650) angående statsbidrag för sändningar av vissa fodermedel till Västerbottens eller Norrbottens län, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Lövgren avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda del.

Herr talmannen framställde härför beträffande utskottets hemställan i punkten C), i vad anginge motionen II: 490, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda del, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till sagda motion; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

Härför gav herr talmannen beträffande utskottets hemställan i punkten C), i vad anginge motionen II: 491, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till sagda motion; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Luleå begärde emellertid votering, i an-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets hemställan i punkt C) av utskottets förevarande utlåtande nr 2, i vad angår motionen II: 491, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit sagda motion.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna del.

Herr talmannen framställde vidare beträffande utskottets hemställan i punkten C), i vad anginge motionen II: 492, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i berörda del, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till nämnda motion; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Härefter gav herr talmannen beträffande utskottets hemställan i punkten C), i vad anginge motionen II: 493, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till sagda motion; och biföll kammaren utskottets hemställan i förevarande del.

På av herr talmannen därå given proposition blev utskottets hemställan under punkten C) i övrigt av kammaren bifallen.

Härpå framställde herr talmannen beträffande utskottets motivering, i vad densamma rörde frågan om fodermedelsregleringen, propositioner på 1:o) godkännande av utskottets motivering i denna del, 2:o) godkännande av den motivering, som i motsvarande del innefattades i den av herr Bengtsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, samt 3:o) godkännande av den motivering, som i motsvarande del föreslagits i den av herr Elon Andersson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

Slutligen gav herr talmannen beträffande utskottets motivering i de delar, om vilka icke genom kammarens redan fattade beslut avgörande träffats, propositioner dels på godkännande av utskottets motivering i dessa delar, dels ock på godkännande av den motivering, som i motsvarande delar innefattades i den av herr Bengtsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets motivering i nu förevarande delar av kammaren godkänd.

§ 7.

*Ang. ökat
tullskydd för
matlök m. m.*

Föredrogs sammansatt bevillnings- och jordbruksutskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckta motioner om ökat tullskydd för matlök m. m.

Enligt överenskommelse mellan bevillningsutskottet och jordbruksutskottet hade till behandling i sammansatt bevillnings- och jordbruksutskott överlämnats följande under motionstiden vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänskjutna motioner, nämligen

Ang. ökat tullskydd för matlök m. m. (Forts.)

1) I: 90 av herr *Löfvander m. fl.*, likalydande med II: 143 av herrar *Lundgren* och *Tornegård*, vari hemställdts, att tullen å matlök (stat. nr 109, tulltaxenr 53) måtte bestämmas till 5 kronor för tiden 1 april—31 maj samt till 20 kronor under annan tid av året, allt pr 100 kg;

2) II: 142 av herr *Lundgren*, vari hemställdts, att kvistar och blad, hänförliga till stat. nr 98, s. k. snittgrönt, asparagus plumosus och sprengeri samt adiantum, utöver nuvarande tull av 50 kronor pr 100 kg måtte åsättas en tilläggstull av 450 kronor pr 100 kg.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 90 och II: 143, bemyndiga Kungl. Maj:t att, i den mån förhållandena så påkallade, förordna om höjning av tullen å matlök under tiden 1 januari—31 mars (ur tulltaxenummer 53: 2) intill ett högsta belopp av 20 kronor för 100 kilogram;

2) att motionerna I: 90 och II: 143 måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

3) att motionen II: 142 måtte av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Elon Andersson*, *Sjödahl*, *Björnsson*, *Lövgren*, *Werner* i Hultsfred samt *Granath*, vilka hemställt, att riksdagen måtte avslå utskottets hemställan under 1).

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Lundgren*: Herr talman! När Kungl. Maj:t i mars 1937 tillsatte en kommitté, som skulle verkställa utredning och avgiva förslag rörande trädgårdsnäringsens produktions- och avsättningsförhållanden, vilka förvisso måste betecknas såsom bekymmersamma, framkallade detta hos landets samtliga trädgårdsodlare sympati, ja, jag kan gärna säga glädje. När vi trädgårdsodlare vidare i föregående års trontal fingo höra, att Kungl. Maj:t tänkte föreslå särskilda åtgärder till trädgårdsodlingens stödjande, väcktes hos oss förhoppning om att en ny tid nu skulle randas för oss.

Jag skall icke här närmare gå in på allt, som därefter följde. Alla ni, mina damer och herrar av denna kammare, hava säkert kännedom om den proposition, som Kungl. Maj:t förra året framlade för att stödja vår trädgårdsodlings berättigade krav, liksom också reda på, hur det hela kom att utveckla sig. Jag kan ju för min del erkänna, att vi trädgårdsodlare hoppats på ännu någonting mera. Kanske kunna vi till en del instämma i och förstå de synpunkter, som lågo till grund för det förslag, som då framkom. Resultatet av ärendets handläggning blev ju, att sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet utformade ett för oss rätt sympatiskt utlåtande, vilket bland annat innehöll ett löfte, att om det i framtiden skulle visa sig, att ytterligare åtgärder behövde vidtagas, så skulle statsmakterna och deras verkställande organ ställa sig förstående härtill.

När jag blev ledamot av denna kammare, uppställde sig genast för mig frågan, om jag i denna riksdag möjligen skulle kunna hinna att motionsvis framföra några önskemål för trädgårdsnäringsens vidkommande. Den korta tid, som stått mig till buds, har emellertid icke gjort det möjligt för mig att ingå på de större problem, som beröra trädgårdsodlingen. Jag har emellertid ansett mig med stöd av det betänkande, som förelåg från de sakkunniga, kunna motionsvis framföra ett par spörsmål till skyndsamt prövning. Det ena gällde, som man kan förstå, frågan om utsträckt tid för tullen på matlök. Det borde vara ett för alla känt faktum, att vi i vårt land kunna odla all den mat-

Ang. ökat tullskydd för matlök m. m. (Forts.)

lök, som vi behöva. Icke bara på Öland utan även inom andra landsändar ha vi både den jordmån och de övriga betingelser, som göra det möjligt för oss att fylla landets hela behov av matlök. Jag skall icke här framlägga siffrorna från senare års stora import av denna vara, utan, som läget nu är, inskränker jag mig till att uttala min tacksamhet för att utskottet så välvilligt som skett behandlat denna min motion. Utskottsmajoriteten har ju nämligen föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i den mån förhållandena så påkalla, förordna om höjning av tullen på matlök under tiden 1 januari—31 mars intill ett högsta belopp av 20 kronor för 100 kilogram. Jag vill uttala min livliga förhoppning, att Kungl. Maj:t skall beakta detta medgivande, så att trädgårdsodlarna och övriga, som äro intresserade uti odlingen av matlök, måtte få det stöd, som jag för min del anser dem vara berättigade till.

Min andra motion om höjning av tullen på s. k. snittgrönt har däremot icke från det sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets sida fått röna den behandling, som jag trodde mig kunna förvänta. Jag har med rätt stort intresse tagit del av utskottets uppgift, att tullen på snittgrönt förskriver sig så långt tillbaka i tiden som från 1888, en upplysning, som i och för sig är mycket intressant. Naturligtvis är det min uppfattning, att denna tull kom till i syfte att stödja den del av trädgårdsnäringen, som berör odlingen av s. k. snittgrönt. Jag tror mig emellertid kunna säga, att enligt många, ja, alla trädgårdsmäns uppfattning är det en abnormitet, att i vår tulltaxa alla sådana här avskurna kvistar och blad, som till väsentlig del importeras för att användas till kransbindning o. dyl., kommit att uppföras i en enda stor grupp. Förutom cypress och mahonia och med dem likställda växter användes för kransbindning exempelvis asparagus plumosus och adiantum. Man kan säga, att det genomsnittliga priset på dessa senare blad är 1 krona à 2 kronor per hektogram. Var och en kammarens ledamöter förstår ju då, att ett tullskydd på 50 öre per kilogram icke kan anses tillräckligt. Härtill kommer emellertid, att dessa växter måste odlas under glas, en omständighet som gör, att ett helt annat pris måste betingas för dem än för växter, som odlas på friland. Var och en förstår ju också, att denna odling under glas för att kunna bli lönande måste betinga ett helt annat och bättre tullskydd än som finns för växter på friland. Det finns i vårt land rätt stora snittgröntodlingar under glas, vilka skulle kunna giva en någorlunda draglig vinst, om de blott finge det skydd, som de behöva. Länder som exempelvis Danmark, Holland, Belgien och Italien ha nämligen helt andra produktionskostnader än vi, när det gäller framställningen av olika snittgrönttyper.

Jag har bland utskottsledamöterna sökt vinna förståelse för dessa synpunkter, men det har icke lyckats mig. En av utskottets ärade ledamöter yttrade till exempel, att jag väl kunde begripa, att det var orimligt att begära ett från 50 öre till 5 kronor per kilogram förhöjt tullskydd. Mitt svar blev, att detta väl icke kunde vara någonting så orimligt, när utredningskommittén, som dock måste anses representera sakkunskapen på området, på sid. 166 i sitt betänkande föreslagit just denna förhöjning. Var och en som ser sådana här blad förstår, att de icke väga synnerligen mycket. För att det skall löna sig att odla dem måste de betinga ett pris av 15, 20 à 25 kronor per kilogram. Vi förstå ju då, att ett tullskydd på 50 öre per kilogram icke är något skydd, och att exempelvis italienarna, som på hösten kunna odla asparagus plumosus på friland och sålunda icke ha några egentliga produktionskostnader, kunna sälja dessa växter här mycket billigare än de svenska odlarna. Detsamma gäller danskarna. Danmark har ett vida mildare och behagligare klimat än Sverige, om vi undantaga Skåne, och därmed avsevärt gynnsammare produktionsförhållanden än vi ha här i Stockholmstrakten och

Ang. ökat tullskydd för matlök m. m. (Forts.)

i Mellansverige. Detta gör, att även importen från Danmark av snittgrönt, såsom asparagus och adiantum, är mycket stor. Syftet med min motion lika väl som med trädgårdsutredningens förslag har som sagt varit att få bort abnormiteten i vår tulltaxa i fråga om avskurna kvistar och blad.

Jag hyser naturligtvis ingen som helst förhoppning om att mot ett enhälligt utskott kunna vinna bifall med min motion. Lika stor förståelse som utskottet visat min motion om ökat tullskydd för matlök, lika stor oförståelse har utskottet visat i fråga om detta krav på förhöjd tull å s. k. snittgrönt, en åtgärd som dock trädgårdsutredningen framhållit såsom nödvändig, då det gäller att stödja trädgårdsnäringen. Jag skall icke ta kammarens tid i anspråk längre, men jag vill försäkra dess ledamöter, att denna sak måste komma igen. Utan att ytterligare ingå på trädgårdsodlingens förhållanden, dess existensmöjligheter o. s. v. kan jag försäkra er, mina damer och herrar, att ett kommande år skall frågan tagas upp på nytt och, såsom jag hoppas, i ett vidare sammanhang, och då icke bara i denna utan också i medkammaren på andra sidan trapphuset.

Det kunde vara frestande att nu i ett större sammanhang ta upp till granskning hela denna fråga, men jag skall inte göra detta. Jag vill emellertid ta tillfället i akt och säga, att det i stort sett råder missstämning och misstro och en viss modlöshet inom trädgårdsnäringen. Man har på det hållet en stark känsla av att varken regering eller riksdag hyser den rätta förståelsen för denna näringsgren, som dock under hårda villkor och svåra klimatiska förhållanden drivits fram till sin nuvarande höga ståndpunkt.

Resultatet av trädgårdsutredningens arbete blev ett tjockt betänkande på 314 sidor. Jag förstår, att en del av kammarens ledamöter åtminstone läst igenom detta betänkande. Jag har emellertid såsom ett sorgligt faktum kunnat konstatera, att de finnas, som icke ens ha kännedom om att detta betänkande existerar, och jag förstår, att det stora flertalet icke ens ögnat igenom detsamma. Jag vill emellertid rekommendera betänkandet till ett närmare studium, ty jag anser det vara er plikt, mina damer och herrar, att intressera er så pass mycket för trädgårdsodlingen, att ni åtminstone läsa igenom detta betänkande. Jag vill också framhålla, att vi i detsamma ha en god grund för kommande framställningar för trädgårdsodlingens vidkommande, och att vi tack vare detsamma nu äro i tillfälle att mera ingående än tidigare diskutera denna näringsgrens utvecklingsmöjligheter. Vi skola också komma igen ända till dess denna näringsgren tillvunnit sig all den respekt och förståelse, som den är berättigad till.

Jag ber till slut att ännu en gång få tacka sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet för att det ställt sig så välvilligt till min motion om utsträckt tid för tullen på matlök. Min förhoppning är, att jag skall bli i tillfälle att, om icke under denna riksdag så under den kommande, med eder, mina damer och herrar, liksom även med utskottsledamöterna, privat diskutera de berättigade krav, som denna näringsgren kan ha, och de förhållanden, under vilka den arbetar. Min tro och förhoppning är, att jag så småningom skall kunna vinna förståelse för mina synpunkter i det här avseendet.

Här har i dag pågått en lång debatt om det egentliga jordbrukets förhållanden och dylikt. Trädgårdsodlingen betecknas ju sedan gammalt som en lantbrukets binäring. Den representerar emellertid numera så pass stora värden, och så många människor äro numera sysselsatta inom densamma, att vi trädgårdsmän i fortsättningen icke ämna hålla till godo med att den ena gången efter den andra få våra framställningar avvisade. Jag kan peka på, huru som man gång efter annan avvisat våra krav med en enkel hänvisning till rådande handelspolitiska förhållanden. Sådana där s. k. välvilliga uttalanden

Ang. ökat tullskydd för matlök m. m. (Forts.)

kan emellertid, mina damer och herrar, den svenska trädgårdsodlingen i fortsättningen icke leva på, utan den kommer att framställa de krav, som den finner vara berättigade.

Herr talman! Med det anförda ber jag få vädja till denna kammare, att den bifaller utskottets hemställan såvitt angår min motion om utsträckt tid för tullen på matlök.

Herr **Werner** i Hultsfred: Herr talman! Den fråga, som nu diskuteras, är ju en gammal bekant. Som frågan nu ligger till, sedan utskottet avgivit sitt utlåtande, är det förklarligt, att den förre talaren i sitt anförande mest intresserat sig för frågan om tullen på snittgrönt, som han vill ha höjd. Herr Lundgren gjorde gällande, att den nuvarande tullen på 50 öre per kg utgjorde en abnormitet. Men i själva verket skulle man kunna fråga sig, om icke en tull på 5 kronor per kg skulle innebära en större abnormitet, vilket skulle bli följd, om hans förslag antoges. I tulltaxan benämnes ju snittgrönt »kvistar och blad». Då nu tullen på levande blommor statistiskt nr 89.1 Mimosa fortfarande skulle uppgå till 2 kronor per kg, vore det väl ändå en abnormitet, om herr Lundgrens förslag skulle godkännas av riksdagen.

Jag har emellertid begärt ordet, därför att jag står såsom reservant beträffande en annan punkt i utskottets utlåtande, nämligen i fråga om utskottets hemställan under punkt 1. Jag har där reserverat mig, emedan en säsongtull på lök av 20 öre per kg är onormal, då medelimportvärdet på lök håller sig mellan 12 och 14 öre. Men kanske har mitt ställningstagande mest berott på handelspolitiska skäl. En dylik tullhöjning vore nämligen ej något lämpligt eller riktigt tillvägagångssätt gentemot andra länder, exempelvis de båda oslostaterna Holland och Danmark, med vilka vi ha särskilda överenskommelser. En sådan handling skulle kunna anses utmanande mot dem. Jag tror nämligen, att liksom i fråga om snittgrönt äro framställningskostnaderna för lök i länder som Danmark och Sverige så likartade, att en tull av en så onormal höjd, som här ifrågasatts, icke gärna kan anses försvarlig.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord får yrka bifall till den reservation, som beträffande punkt 1 i utlåtandet är fogad till utskottets utlåtande, och vilken såsom första namn upptager herr Elon Andersson i första kammaren.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Det sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet behandlade i fjol dessa spörsmål i samband med motioner, som väckts med anledning av en kungl. proposition om stödjande av trädgårdsnäringen, som regeringen då framlagt. I år väcktes dessa motioner vid riksdagens början, och de remitterades då till bevillningsutskottet. Men bevillningsutskottet har ej behandlat dem utan väntat ända tills det sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet kom till stånd. Då överlämnade man motionerna till detta sammansatta utskott. Jag anser emellertid, att detta är en ren tullfråga, som alltså bort behandlas av bevillningsutskottet ensamt. Orsaken till att ett sammansatt utskott behandlade frågan i fjol var, att den avlämnade propositionen hade remitterats till jordbruksutskottet, vilket inte ensamt kunde behandla frågan i dess helhet. Men i år har ju ej någon sådan proposition om åtgärder till stödjande av trädgårdsodlingen avlämnats.

Motionären säger, att han stöder sig på de sakkunnigas betänkande. Ja, jag har också varit tillkallad sakkunnig många gånger. Det finns många kommittébetänkanden, som ej föranlett några ytterligare åtgärder och som aldrig kommit under riksdagens behandling. Jag tycker, att man bort vara belåten med det stöd, man fick förlidet år. Vidare sade motionären, att han trodde, att utskottet inte hade läst detta betänkande. Nej, det ha vi inte gjort i år,

Ang. ökat tullskydd för matlök m. m. (Forts.)

ty vi trodde, att det var nog, att vi gjorde det i föl, då vi hade den kungl. propositionen angående stödjande av trädgårdsnäringsen att behandla. De motioner, som då väcktes i anledning av propositionen, avstyrktes av utskottet och avslogos av riksdagens båda kamrar.

Om motionären kommer igen i framtiden, hoppas jag, att det blir bevillningsutskottet och inte jordbruksutskottet, som tager hand om motionerna. Vi voro nämligen tveksamma — vi i jordbruksutskottet äro ju inte specialister på tullfrågor — huruvida handelspolitiska förhållanden skulle lägga hinder i vägen för en utökning av den tid, då de högre tullsatserna skulle gälla i fråga om lök. Därför valde vi den vägen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i den händelse inga hinder möta på grund av traktater eller andra förhållanden, utöka denna tid. Sjelva tullsatsen är det alltså ej fråga om att ändra, utan det är endast en utsträckning av tiden som avses. Reservanterna — de tillhöra alla bevillningsutskottet — ha nu förebrått oss, som tillhöra jordbruksutskottet, att vi ej begrepo oss på tulltaxeförhållanden och att vi ha handlat lättvindigt. Är man nu så angelägen att avslå motionen, kan man fråga sig, varför bevillningsutskottet ej avstyrkte motionen, då man ännu hade den om hand, i stället för att vänta med behandlingen av den till den tidpunkt, då det sammansatta utskottet tillkom. I stället för att infordra yttranden lät man nu ärendet vila. Det är för all del ett bekvämt sätt för ett utskott att komma ifrån en sak och skjuta över den på andra.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Persson** i Undersvik: Herr talman! Jag vill endast anmäla, att jag i utskottet i frågan om tull på matlök gått på avslagslinjen, fastän jag ej står antecknad som reservant, vilket beror på ett misstag. Jag ber, herr talman, att samtidigt som jag gör denna anmälan få yrka bifall till reservationen.

Herr **Lundgren**: Herr talman! Herr Johansson i Björnlunda gjorde i sitt anförande gällande, att jag skulle ha sagt, att utskottet inte läst betänkandet. Men det tror jag inte, att jag sagt. Tvärtom tror jag mycket väl, att utskottets ledamöter läst betänkandet mer än en gång. Vidare har det sagts i debatten, att det skulle vara en abnormitet att höja tullen på snittgrönt från 50 öre till 5 kronor per kg. Jag vill bara säga, att värdet av snittgrönt kan jämföras med värdet på avskurna blommor, och vi trädgårdsmän anse, att tullen på dessa borde höjas till 10 kr. per kg. En annan sak är, huruvida det kommer att beviljas.

Herr **Werner** i Hultsfred: Herr talman! Den abnormitet, varom jag talade i mitt förra anförande, framgår av en sammanställning av å ena sidan tullen på kvistar och blad och å andra sidan den på levande blommor. De förra, s. k. bladgrönt, skulle påläggas en tull av 5 kronor per kg, lika med tullen på levande blommor, fastän dessa senare naturligtvis representera ett högre värde. Jag kan inte tänka mig, att man kan i en tulltaxa göra sådana rubbningar i förhållandet mellan olika tullsatser, utan skall det bli en höjning, bör den ske planmässigt, så att mera värdefulla varor få det skydd, de förtjäna i förhållande till varor, som ej representera samma värde.

Herr **Lundgren**: Herr talman! Jag vill bara meddela, att den nuvarande tullen på levande blommor är 5 kronor per kg.

Herr **Wallén**: Herr talman! Jag uppkallades av herr Werner i Hultsfred, då han gjorde gällande, att han reserverat sig på grund av handelspolitiska

Ang. ökat tullskydd för matlök m. m. (Forts.)

skäl. Då måste jag reagera, därför att man hade då lika gärna kunnat taga hänsyn till dessa skäl, när man tog bort tullen på apelsiner och på citroner och då man slog ihjäl den svenska vintillverkningen genom att bereda möjlighet till ökad import av utländska viner o. s. v. Men vid dessa tillfällen talade man inte så mycket i *den* andan och från *den* sidan om handelstraktater. Då herr Werner vidare nämnde Danmark, vill jag framhålla, att till Danmark importerats inga utländska trädgårdsalster. Där är det nämligen, som herr Werner i Hultsfred mycket väl vet, förbjudet att importera onyttiga saker eller sådana, som kunna tillverkas inom landet, på grund av den valutakontroll, som är genomförd och som är ett oöverstigligt skydd för näringen.

Till slut vill jag också säga, att värdet av trädgårdsalster och frukter i Sverige belöper sig som bekant till lika mycket som värdet av hela vete-skörden i Sverige. Med hänsyn till detta och till att småfolket inom trädgårdsyrket kämpar en verkligt hård kamp för det dagliga brödet, borde man ej behandla dessa framställningar beträffande trädgårdsodlingens skydd alltför lättvindligt eller med överlägset leende!

Jag har, herr talman, intet yrkande, men jag kan försäkra, att trädgårdsodlarna i Sverige hade av den nuvarande regeringen och den auvarande folkliga riksdagen väntat sig en annan behandling av sina livsfrågor.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av att den vid utlåtandet fogade reservationen bifölles; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för statens veterinärbakteriologiska anstalt;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en försöksgård å sandjord i Kristianstads län;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser nionde huvudtiteln, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten gjorda framställning om anslag till byggnadsarbeten vid veterinärhögskolan; och

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om enskilda vägar, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Ang. införande av förbud för markägare att vid vägkorsningar m. fl. platser hava prydnadshäckar och dylikt över viss höjd.

Föredrog jordbruksutskottets utlåtande, nr 76, i anledning av väckt motion angående införande av förbud för markägare att vid vägkorsningar m. fl. platser hava prydnadshäckar och dylikt över viss höjd.

Utskottets hemställan föredrog. Därvid yttrade

Herr Gardell: Herr talman! I den nyss av kammaren behandlade lagen om enskilda vägar ha även de olägenheter behandlats, som jag påtalat i min motion. Jag vill därför nu endast uttala den förhoppningen, att om en väghållare måste tillkalla vägnämnden för att denna skall bilägga en tvist, då

Ang. införande av förbud för markägare att vid vägkorsningar m. fl. platser hava prydnadshäckar och dylikt över viss höjd. (Forts.)

man velat åstadkomma bättre sikt genom att borttaga buskar och dylikt vid en vägkorsning, vägnämndens kostnader måtte betalas av vägkassan för den allmänna vägen, om det är en allmän väg som korsar en enskild.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder rörande ersättning av statsmedel för kostnader i anledning av mul- och klövsjuka.

Ang. ändrade grunder rörande ersättning av statsmedel för kostnader i anledning av mul- och klövsjuka.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande låtit foga en reservation. Vid riksdagens början väcktes en motion om att hela kostnaden för de åtgärder, som man måst vidtaga på de av mul- och klövsjuka smittade gårdarna, skulle ersättas av statsmedel. Men innan denna motion hade behandlats på andra avdelningen av utskottet, hade Kungl. Maj:t redan tillkallat sakkunniga för en utredning av denna fråga. Dessa ha nu framlagt sin utredning, och jag var också övertygad om att anslag för ändamålet skulle komma att begäras.

Det är litet egendomligt med en kungl. kungörelse, som har retroaktiv verkan. Man brukar varken låta lagar eller kungörelser verka bakåt i tiden. Orsaken till att man vill låta den nu behandlade kungörelsen verka ett och ett halvt år tillbaka i tiden är den, att tjänstemän under ämbetsmannans ansvar ha gjort felaktiga utbetalningar. När detta upptäcktes, fingo de av Kungl. Maj:t en skrivelse om att de skulle upphöra därmed. Då uppstod naturligtvis oro bland de jordbrukare, vilkas djur hade drabbats av denna hemska sjukdom, och som hade fått ersättning, en del full ersättning, andra med endast en fjärdedel av deras kostnader. Därför har man föreslagit, att staten skulle genom att låta kungörelsen få retroaktiv verkan svara för dessa utbetalningar.

Nu säga utredningsmännen, att de ej tagit ståndpunkt till hur denna fråga skall ordnas i framtiden, ty de ha ej utrett detta ännu, utan de betrakta sitt förslag som ett provisorium. Statsrådet och utskottet betrakta det också som ett provisorium. Men det egendomliga är, att man i detta provisorium börjar tillämpa andra grunder än dem, som hittills gällt. Enligt den gamla författningen var en jordbrukare, som hade fast anställd personal, skyldig att ställa denna till förfogande, och endast då han behövde leja ytterligare folk, eller då personalen användes på overtid eller på söndagar, fick han full ersättning härför. Nu ligger saken så till, att full ersättning skall utgå utom för arbete, som utförts av jordägaren eller arrendatorn eller vem nu djurägaren är och dennes hustru. Det kommer naturligtvis att bli så, att en småbrukare, som går med och gräver, får ingen ersättning. Det torde vara mycket sällsynt att en godsägare och ännu mera sällsynt att hans gemål förrättar dylikt arbete.

Det är lönlöst att här framställa något yrkande. Jag har emellertid fäst mig vid innehållet i punkt 3 av kungörelseförslaget, där det heter: »Vad under punkterna 1 och 2 härovan stadgats skall gälla jämväl beträffande åtgärd, som före ikraftträdandet av denna kungörelse vidtagits i anledning av under åren 1938 och 1939 pågående epizooti.» Det är ju tur, att detta icke är någon strafflag, ty då kunde det bli hemska följder för många. Om man i en ny

Ang. ändrade grunder rörande ersättning av statsmedel för kostnader i anledning av mul- och klövsjuka. (Forts.)

lag stadgade högre straff och sedan föreskrev, att den skulle hava retroaktiv verkan under 1 $\frac{1}{2}$ år tillbaka i tiden, så skulle de, som redan avtjänat sitt frihetsstraff eller betalt sina böter, komma i en obehaglig situation. Jag hoppas, att detta förfaringssätt icke skall smitta av sig på strafflagstiftningens område. Det skulle kunna medföra farliga konsekvenser. Här är det ju bara staten, som får betala, och ingen enskild, och staten är ju numera till för att klås så mycket som möjligt.

Häruti instämde herr *Uddenberg*.

Efter härmed slutad överläggning blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 11.

Anmälde och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 319, i anledning av väckta motioner om utökning av musikkåreerna vid vissa regementen.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.3 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 31 maj.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 78, i anledning av väckta motioner om anslag till stipendieunderstödd kursverksamhet inom byggnadsfacket för landsbygdens småbrukare;

nr 79, i anledning av väckta motioner om anslag för bidrag till uppförande av centrallagerhus för konsumtionspotatis för de fyra nordligaste länen m. m.; och

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa den statsunderstödda vattenavlednings- och avdikningsverksamheten berörande frågor jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för statsbidrag från statens avdikningsanslag till vissa invallningsföretag vid Ume- och Vindelälvarna i Västerbottens län jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. grunderna för statsbidrag från statens avdikningsanslag till vissa invallningsföretag vid Ume- och Vindelälvarna.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! Jag får till en början meddela, att jag icke begärt ordet för att ställa något yrkande.

Som alla veta inträffade våren 1938 en ödeläggande översvämningsskatastrof kring Ume- och Vindelälvarna, som till största delen berörde min hembygd i Västerbottens län. De skadegörelser som därvid anställdes torde vara väl kända genom tidningspressen samt dessutom för kammarens ledamöter genom den kungl. propositionen nr 254, som ligger till grund för föreliggande utskottsutlåtande, såväl som genom propositionen nr 269, angående ersättning av statsmedel för vissa skadegörelser och därav föranledda kostnader, som vållades genom nämnda översvämning.

Först vill jag då framföra ett värdsamt tack till regeringen och vederbörande statsråd för de skyndsamma åtgärder, som vidtogos för att undsätta de mest behövande bland befolkningen där uppe, samt för den raska åtgärd, varigenom medel ställdes till länsstyrelsens förfogande för att reparera och återuppbygga de skyddsvallar, vilka genombrötos och i mer eller mindre mån förstördes av högloden. Genom dessa åtgöranden äro nu de gamla skyddsvallarna nödigt reparerade till att möta ett så att säga mera normalt högvattenstånd. Hur stora påfrestningar de skola utsättas för denna vår är

Ang. grunderna för statsbidrag från statens avdiktningensanslag till vissa invallningsföretag vid Ume- och Vindelälvarna. (Forts.)

det ännu något tidigt att söka bedöma; man torde endast kunna säga, att omständigheterna tyda på att någon särskilt kraftig höglod icke synes vara att vänta detta år.

Den fråga som nu föreligger till avgörande gäller, huruvida och i vad mån riksdagen vill medverka till förebyggande av nya ödeläggande översvåmningskatastrofer från omskrivna älvar i Västerbottens län. Den kungl. proposition som ligger till grund för utskottsutlåtandet innehåller dels förslag till skydds- och förstärkningsåtgärder till skydd mot nya katastrofer vid exceptionella högvattenstånd, dels ock förslag till grunder för deltagande i de kostnader, som uppkomma för genomförandet av dessa skyddsåtgärder.

Kungl. Maj:t har till grund för det föreliggande förslaget lagt en utredning, som statens lantbruksingenjör i Västerbottens län har utarbetat. Denna utredning går ut på att de gamla skyddsvallarna böra breddas, förstärkas och påbyggas till en krönhöjd av 70 centimeter över 1938 års högsta vattenstånd, vilket med andra ord blir lika med en höjdökning på de gamla skyddsvallarna med 1.5 meter. Enligt tillgängliga uppgifter synas de exceptionella högvattenåren tendera att allt oftare återkomma, och tyvärr synas också högvattenstånden stiga allt högre för varje år som högloden återkommer.

Det är många orsaker som medverka härtill. Det kan sålunda bero på de ändrade väderleks- och temperaturförhållandena i dessa trakter, som mer och mer synas få ett mildare klimat. Dessutom finns det orsaker som äro att söka i statens egna åtgöranden. Från statens sida bedrivs ju understödsverksamhet för att torrlägga marker, som äro tjänliga för jordbruksändamål, för skogsbruk och kulturändamål. Vidare förekommer i alla Norrlandsälvar flottning av virke i större eller mindre utsträckning. Man har då genomfört det systemet, att man bevarar vattenmängden i de smärre sjöarna intill den tidpunkt då man behöver den för att flotta fram virket. Då släppas vattenmängderna på, och många gånger inträffar detta samtidigt med högvattenståndet. Detta gör att högvattnet ofta kommer mera på en gång, till stor skada för de låglänta trakterna kring älvarnas nedre lopp.

Det förslag som nu föreligger går som sagt ut på att höja skyddsvallarna. I de låglänta trakter, som äro utsatta för översvåmningsrisken, har man fått allt större kännning av det förhållandet, att allt vidare områden ställas under vatten i höglodstiderna, vilket i sin tur medför att helt nya föreningar — närmare bestämt fem — måste organiseras för att invalla nya områden. Vi som tillåtit oss framlägga en motion i anledning av denna kungl. proposition äro inte riktigt överens med Kungl. Maj:t och utredningsmannen i fråga om de åtgärder som föreslås. Vi tro inte på att enbart en höjning och förstärkning av dessa skyddsvallar blir till fyllest. Med den höjning som nu är föreslagen att utföras måste man förstå, att läget i alla fall är ofantligt riskabelt för ortens befolkning. Man kan aldrig hoppas på en nödig trygghet, om vattnet står ända upp till översta kanten på dessa vallar. Då högloden kommer blir det likväl en synnerligen kuslig existens för den befolkning som bor inom dessa vallar. Skulle en bristning än en gång äga rum, kan man förstå att en katastrof av oanad beskaffenhet skulle uppstå, ty efter den föreslagna förstärkningen är det sannolikt, att man till det yttersta litat på vallarna. Det kommer inte att bli som förliden vår, då man gjorde sig beredd att utrymma bostäderna, fly undan katastrofen och i väsentlig mån vidtog åtgärder för att klara sin familj och kreaturen, utan i sådant fall kan det hända att en dylik översvåmning drabbar de människor som bebo dessa trakter, utan att de själva kunna ana något på förhand.

Ang. grunderna för statsbidrag från statens avdiktningsslag till vissa invallningsföretag vid Ume- och Vindelälvarna. (Forts.)

Därför anse vi, att enbart ett påbyggande av skyddsvallarna inte är tillräckligt i denna trakt. När man nu bisträcker med statens medel borde man ordna saken mer rationellt på en gång.

Vid de överläggningar i denna fråga som förekommit mellan utredningsmannen och den intresserade ortsbefolkningen, framkommo flera förslag. Ett av dessa gick ut på att man skulle försöka förmå statsmakterna att vidtaga åtgärder för att reglera de stora källsjöarna uppe i Lappmarken, vilka äro av sådan beskaffenhet att de kunna magasinera oerhört stora vattenmängder. Som ett exempel kan jag nämna att den stora källsjön Storuman, som sträcker sig från Storumans station ända upp till norska gränsen, har en längd på bortåt tjugo mil, med varierande bredd. Om denna sjö reglerades kunde man magasinera dess stora vattenmängder intill en årstid, då högvattnet i älvarnas nedre lopp hade undanrunnit och man således utan risk för höglod kunde släppa på de vattenmängder, som där magasinerats.

Emellertid visar det sig att en sådan åtgärd skulle ställa sig alltför dyrbar. En reglering av denna stora källsjö kommer dock förr eller senare att bli nödvändig. Vattenfallsstyrelsen har, som kammarens ledamöter veta, redan till någon del utbyggt Norrforskraftverket, och när det blir aktuellt att utnyttja hela fallets vattenmängder måste man även reglera denna och kanske även andra källsjöar. Än är tiden inte mogen för detta, och då en sådan åtgärd som sagt blir mycket dyrbar har man inte på detta förberedande stadium ansett sig nu kunna förorda densamma.

Vid det sammanträde, jag nyss berörde och som hölls inför lantbruksingenjören, framhöll ortsbefolkningen särskilt önskemålet att man, när statsmakterna nu taga hand om frågan, skulle försöka möjliggöra en starkare avrinning i Umeälvens nedre område, där dessa översvämningar i regel äga rum. De områden som äro mest utsatta ligga i omedelbar närhet av Ume- och Vindelälvarnas sammanflöden. Jag har, som kammarens ledamöter se, här på väggen låtit uppsätta en kartskiss över dessa trakter. Här kommer Vindelälven och här kommer Umeälven, som breder ut sig till en stor och mäktig flod bort emot Bergsforsen. Avståndet från sammanflödet fram till Bergsforsen är ungefär en halv svensk mil. Jag vill påpeka att vattenföringen inom hela detta område är synnerligen stillsam. Det är så nära ett lugnvatten, att ingen nämnvärd ström förekommer. Utefter östra Umestranden och nedströms om älvarnas sammanrinning bildas uppgrundningar, så att vid lågvatten träda sandbankar över vattenytan, från sammanrinningspunkten och fram mot Bergsforsen. Detta visar att en något starkare avrinning inte skulle medföra någon fara för strandbankarna. En sådan avlagring tyder snarare på att vattnet cirkulerar för långsamt.

Orsaken till att jag bett att få sätta upp denna skiss är att jag velat påvisa vad som huvudsakligen åstadkommer dessa översvämningar. Vid en plats som heter Persvik bildar älven en vinkelfära, och vid Bergsforsen är lutningen mycket stark. Nivåskillnaden mellan högsta krönet ovanför forsen och ned till dammkrönet vid Norrforsen, en halv mil därifrån, utgör sex meter. Därav kan man förstå, att strömmen är mycket stark. Som man också ser av kartan har det i denna fors bildats en hel del utskjutande bergspartier som vattnet måste förbi. Denna åtstramning bildas således av dessa bergsformationer, som här tränga ihop väldiga vattenmängder.

Om vi nu till äventyrs gå in för att höja skyddsvallarna och det sedermera visar sig att detta inte medför det bästa resultatet, utan att man sedan kanske måste spränga bort dessa berguddar, kommer detta att bli åtminstone omkring 200,000 kronor dyrare än om man tar upp hela frågan i samband med det

Ang. grunderna för statsbidrag från statens avdikningsanslag till vissa invallningsföretag vid Ume- och Vindelälvarna. (Forts.)
förslag som nu föreligger. Vi anse att man inte behöver höja skyddsvallarna till den föreslagna höjden, utan att de erforderliga medlen kunde användas bättre än Kungl. Maj:t föreslagit.

Ur estetisk synpunkt är det heller inte önskvärt för åboarna att få dessa höga skyddsvallar. I byn Spöland och i vissa andra trakter, där bebyggelsen ligger omedelbart intill krönet av älvstränderna, är det dessutom förenat med stora svårigheter att bygga till dessa skyddsvallar. Man får sålunda på vissa håll, enligt förslaget, medelst betong sammangjuta skyddsvallarna med de socklar, som finnas under respektive åboars bostäder. Hur man skall kunna ordna detta nöjaktigt och betryggande kan varken jag eller någon annan praktisk och förnuftig människa bland ortsbefolkningen räkna ut. Det är som sagt inte heller vackert med dessa skyddsvallar, 1.5 meter högre än de nuvarande, varigenom på sina ställen vallen skulle nå upp över fönstren till deras halva höjd.

Nu har det rests invändningar mot vår tankegång, bl. a. av flottningsväsendets målsmän, som ansett, att den starkare vattenföring, som skulle uppkomma genom en breddning av Bergsforsen, skulle medföra svårigheter för flottningsväsendet. Det skulle exempelvis behövas dammbyggnader och dylikt för att behålla virket, så det inte kommer ut i strömmen och bryter ned magasinet. Omedelbart intill forskrönet ligger nämligen ett virkesmagasin, ett s. k. ersättningsmagasin som tar emot virket från det magasin som ligger längre upp efter älven och matar ut virket i den mån sorteringen äger rum i sorteringsverket utanför Umeå stad.

Som jag nyss nämnde anse vi, att med den dåliga vattenföring som råder i älven och med det sparvatten, som finns ovanför denna fors, kan det inte vara någon större risk för magasinet med en något starkare vattenföring, utan det är mycket sannolikt att detta inte alls leder till några riskabla förhållanden. Om ändå någon förstärkningsåtgärd skulle behöva vidtagas där, så är det ju inte värre än att man kan åstadkomma den. Den kostnad som uppstår för förstärkningar av virkesmagasin och dylikt går — som alla veta — varken på statsverket eller flottningsföreningen utan går direkt på virkesägarna i form av direkt amortering å virket. Vidare har vattenfallsstyrelsen gjort invändningar mot att man nu skulle vidtaga åtgärder för breddning och starkare vattenföring. Genom dessa oerhörda vattenmassor, som under tiden för dessa högvattenstånd ligga ovanför denna fors, får man, menar vattenfallsstyrelsen större vattentyngd på turbinerna i Norrfors, och man utvinner dessutom en större effekt vid kraftverket. Man vill därför, helt naturligt, förhindra att åtgärder vidtagas, som inverka i försämrande riktning på kraftverkets utnyttjande. Häremot invända vi, att man, när kraftverket byggdes, i all rimlighets namn icke hade någon tanke på att, på bekostnad av jordbruksnäringen och dess utöware, som bebo trakterna ovanför forsens, utvinna fördelar i fråga om kraftverkets effektivitet.

I vattenfallsstyrelsens yttrande säges det vidare, att om Norrfors kraftverk en gång skall utvidgas till den kapacitet, som är möjlig i förhållande till den vattentillgång, som finnes i älven, blir det för övrigt nödvändigt att verkställa vissa breddningar i Bergsforsen för en beräknad kostnad av cirka 155,000 kronor. När så är förhållandet kunna åtminstone icke vi med den syn på saken, som vi ha, finna det vara olämpligt att nödig omsorg ägnas även beträffande avrinningen.

Vi ha påpekat i vår motion att avrinningsfrågan bör ägnas uppmärksamhet. Kungl. Maj:t har också omnämnt den saken, men endast i förbigående och i va- ga ordalag. Det heter nämligen, att om det visar sig behöfligt, skall frågan

Ang. grunderna för statsbidrag från statens avdiktningensanslag till vissa invallningsföretag vid Ume- och Vindelälvarna. (Forts.)

upptagas till ny prövning och framläggas för riksdagen. Om man nu i ett sammanhang kunde ordna med förstärkning och höjning av vallbyggnaderna till en höjd, som synes skälig och samtidigt lämna Kungl. Maj:t i uppdrag att utreda möjligheterna för en starkare vattenföring, skulle därigenom föreligga möjligheter för Kungl. Maj:t att ha sina ögon riktade på saken, utreda frågan och vid en tidpunkt, då man kan tänka sig, att man har behov av att ordna arbetstillfällen, åstadkomma det utan att vidare höra riksdagen. Nu har utskottet på den punkten avgivit ett välvilligt yttrande. Utskottet säger: »Vidare torde sänkningen kunna komma att medföra olägenheter för flottningen. På grund härav lär igångsättandet av ett sådant företag böra föregås av ytterligare överväganden. Därest en sänkning av Bergsforsen sedermera kommer till stånd, vilket kan synas önskvärt, torde — såsom departementschefen framhållit — frågan om statsbidrag till ett sådant företag få upptagas till prövning efter särskild framställning. Då utskottet har anledning förutsätta, att Kungl. Maj:t skyndsamt vidtager erforderlig utredning rörande denna fråga, torde någon särskild framställning därom från riksdagens sida — i enlighet med vad som yrkats i motionerna I: 327 och II: 481 — icke vara erforderlig. Emellertid förväntar utskottet att Kungl. Maj:t, om denna utredning giver vid handen att en sänkning av Bergsforsen bör komma till stånd samt en minskning av den nu planerade höjden av ifrågavarande vallar på grund därav kan ske, vidtager härav föranledda åtgärder.»

Jag har tänkt ta mig friheten att giva departementschefen ett råd i fråga om dessa båda synpunkter. I dessa bygder tro vi, att den lyckligaste lösningen av den här frågan vore att omedelbart företaga påbyggnader och förstärkningar av de skyddsvallar, som föreslagits, dock icke till den höjd, som föreslagits av Kungl. Maj:t utan endast intill en meters höjd över de gamla skyddsvallarna. Därigenom skulle man ernå trygghet för ett högvattensstånd likvärdigt med fjolårets. Man skulle t. o. m. ernå trygghet för ett vattenstånd, som är 20 cm. högre. Om man emellertid samtidigt vidtoge åtgärder för en utredning om en eventuell breddning av älven vid Bergsforsen, varigenom man skulle åstadkomma starkare vattenföring, då skulle man nå ett betydande resultat, och detta på ett billigare sätt, än om man först skulle sätta igång med det ena företaget och därefter ordna med det andra.

Beträffande Kungl. Maj:ts förslag angående grunderna för den kostnadsfördelning, som riksdagen skall fastställa, ha vi i vår motion framhållit, att vi anse att den föreslagna åtgärden är nödvändig för att, som Kungl. Maj:t säger, skydda en kulturby från en oberäknelig och oersättlig skada. Under sådana förhållanden anse vi motionärer också att statsmakterna böra taga på sig alla kostnaderna med avdrag naturligtvis för vad som kan beräknas såsom bidrag från vägdistriktet.

Jag ämnar emellertid icke föra någon propaganda för vår motion i detta avseende. Jag sade från början, att jag icke ämnar ställa något yrkande. Det synes dock ganska märkvärdigt, att när man anslår medel av mycket större storleksordning än det här är fråga om för näraliggande ändamål, nämligen för att stödja jordbruksnäringen, som kommit i svårigheter — jag tänker på det anslag, som förut i dag beslutats, varigenom staten skall betala alla kostnader för desinfektionsåtgärder efter mul- och klövsjukan — då säges inte ett ord mot det anslaget, som då begärdes, vilket utgjorde över 1 miljon kronor. Staten skall ju vidare också efter värdering betala vederbörande ersättning för hela värdet av de djur, som nedslaktas. Här är det fråga om en skillnad mellan Kungl. Maj:ts och motionärernas förslag, som uppgår till ett belopp av 27 å 28,000 kronor. I detta fall fann icke utskottet skäligt att medgiva en sådan

Ang. grunderna för statsbidrag från statens avdikningsanslag till vissa invallningsföretag vid Ume- och Vindelälvarna. (Forts.)
ökning utan knusslade med medlen. Utskottet menar, att vederbörande få nog pengar ändå.

Jag sade, att jag icke har för avsikt att framställa något yrkande. Det känns emellertid ganska bittert att i en fråga som denna röna en sådan behandling, som utskottets utlåtande bär vittne om. Den katastrof, som inträtt under fjolåret var dock enastående, och det är för övrigt för alla bekant huru stora svårigheter befolkningen fick genomgå. Dessutom tillkom den omständigheten att befolkningen i dessa bygder kostat på stora summor för att genomföra och åstadkomma de skyddsåtgärder, som redan finnas. Vi ha satt oss i skuld till ett belopp av 89,000 kronor, vilket belopp anskaffades i form av ett 40-årigt amorteringslån. Härtill komma nya utgifter, som statsmakterna icke ansett sig kunna bisträcka oss med.

Vägväsendets bidrag till här ifrågavarande ändamål är också en konstig historia. Jag är icke motionär, men nog är det mycket märkvärdigt att vägdistriktet skall bidraga till dessa byggnader med ett belopp av 230,000 kronor. Jag har för mig att vägväsendet och de utgifter, som utgå för sådana ändamål egentligen äro avsedda för vägförbättringar eller vägbyggnader. Här är det fråga om att vägdistriktet skall lämna medel till en fiktiv utgift, som går till helt annat ändamål än till vägväsendet. Men jag har ingen anledning att närmare bråka om den saken. De andra motionärerna på den punkten komma, förmodar jag, att yttra sig i den saken.

Som sagt, jag har icke för avsikt att framställa något yrkande. Vad jag egentligen vill framhålla är, att jag skulle önska att vederbörande statsråd tager hänsyn till våra synpunkter beträffande hur det skall ordnas med detta stora och viktiga önskemål för den ifrågavarande bygden, så att man får den största och bästa tryggheten till största båtnad för ortens befolkning.

Häruti instämde herrar *Sandberg, Jacobson* och *Johansson* i Norrfors.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Motionären har fyra gånger förklarat, att han icke skulle framställa något yrkande. Detta visar ju, att han är tämligen belåten med utskottets utlåtande. Jag förvånar mig över att han här höll en så lång föreläsning om dessa saker. Den kan inte ha varit avsedd för kammarens ledamöter utan förmodligen för jordbruksministern, men han är ju icke närvarande här. Vi ha lagt i jordbruksministerns hand att ordna med denna sak.

Vad det gäller Bergsforsen är det klart, att om man spränger ut och vidgar avloppet, åstadkommer man därigenom en hastigare avrinning av det överliggande vattnet. Jag är emellertid rädd för, att sådana arbeten komma att draga ut på tiden, ty här finnas många intressen och intressen, som äro starka och som kunna utnyttjas för ett uppskov i oändlighet. Detta är emellertid, så vitt jag förstår, en vattenrättslig fråga, som berör både flottningen och flottningsföreningarna och vattenfallsstyrelsen. Utskottet har därför ansett, att Kungl. Maj:t bör undersöka, om man genom en utsprängning av Bergsforsen skulle kunna minska vattenståndet. Om det visar sig, att det är möjligt, skulle man icke behöva höja vallarna. Jag tror emellertid, att det vore olyckligt om Kungl. Maj:t skulle besluta att icke höja vallarna. Då skulle man kanske få en process som varar i 10 år, och det kan ju under den tiden inträffa en liknande katastrof, som inträffade år 1938.

Jag skall icke yttra mig angående Bergsforsen. Vi ha lagt frågan i Kungl. Maj:ts hand och med det stora förtroende, som numera alla hysa till Kungl. Maj:t, kunna väl herrarna vara nöjda och lugna åtminstone för närvarande.

Ang. grunderna för statsbidrag från statens avdikningsanslag till vissa invallningsföretag vid Ume- och Vindelälvarna. (Forts.)

Vad sedan gäller anslaget, vill motionären att det skall utgå med 100 procent av kostnaderna. Anslaget skall ju utgå från statens avdikningsanslag. Jag kan emellertid icke vara med om, att man från statens avdikningsanslag skall lämna bidrag med upp till 100 procent. Enligt nuvarande grunder gäller ju att bidrag kan lämnas upp till 50 procent. Man kan naturligtvis göra ett undantag för Norrlands del, men lantbruksstyrelsen å sin sida har icke velat gå längre än till 75 procent, medan motionären, som sagt, vill ha bidrag med 100 procent. Ja, det är den nya tonen från övre Sverige. Jag mötte den i en tidning från Västernorrland. Riksförbundet för landsbygdens folk hade ett möte och man ansåg där, att bidrag till skogsdikning, avdikning, betesförbättringar och allt sådant till Norrland borde uppgå till 100 procent av kostnaderna. Men då kan man icke tala om bidrag till självhjälp för Norrland. Då innebär det, att staten betalar alla kostnaderna, men det är ju icke meningen, utan meningen är väl att staten, för att ett företag skall komma till stånd, skall lämna visst bidrag för att uppmuntra intressenterna och göra det ekonomiskt möjligt för dem att gå i land med uppgifterna. Går man in för bidrag upp till 100 procent, varför skall man då begränsa sig till Norrland? Då kunna ju smålänningarna komma och fordra 100 procent i bidrag för att föra bort sina stengärdesgårdar, som deras förfäder lagt upp för 50, 75, ja 100 år tillbaka i tiden.

Beträffande detta belopp av 230,000 kronor, varmed vägdistriktet skulle bidraga till kostnaderna, vill jag säga, att utskottet icke alls tagit hänsyn till den saken. Det har ju varit en syneförrättning däruppe enligt vattenlagen, och denna förrättning har fått laga kraft. Intressenterna ha icke överklagat denna förrättning. Så långt har det dock ännu icke gått och kommer heller icke att gå så länge jag är ordförande i jordbruksutskottet, att utskottet sätter sig som domare över vattendomstolen, utan har vattendomstolen, som i detta fall, fattat sitt beslut och intressenterna ansett det onödigt att överklaga, då må herrar motionärer vara ledsna, men jordbruksutskottet kan under sådana förhållanden icke tillmötesgå deras önskemål.

Motionären hade intet yrkande, men han har ju begärt ordet igen och det kan ju hända, att han då kommer att framställa yrkande om bifall till motionen. För säkerhets skull ber jag därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hansson** i Vännäsby: Det var med anledning av min vetskap om den inställning, som utskottets ärade ordförande har i sådana här fall, som jag icke tillät mig att yrka bifall till motionen i bidragsfrågan. Jag ansåg, att det icke var någon idé att göra det, när han har ett så gott som enhälligt utskott bakom sig.

Ordföranden i utskottet ansåg, att vår framställning om statens medverkan i detta företag är oblyg. Men en dylik framställning är väl icke att anse såsom enastående. Det har ju ändå från alla håll, även från Kungl. Maj:ts sida, erkänts, att det här är en fråga av utomordentlig betydelse. Landshövdingen. Konungens högste troman, som är ordförande i länsstyrelsen, har utan tvekan sagt ifrån, att hela kostnaden bör bestridas av statsmedel. Jag har likväl icke tillåtit mig yrka därpå. Att jag icke framställt något yrkande härom innebär icke någon förnöjsamhet utan beror på, att jag hyser en högaktning för utskottets ordförande, grundad på kändedom om hans karaktär i dylika frågor.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 3.

Ang. beredande
de åt stads-
planlagda
samhällen på
landet av lätt-
nad i dem
åvilande bör-
dor för väg-
och gatuhåll-
ning.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 82, i anledning av väckta motioner om beredande åt stadsplanlagda samhällen på landet av lättnad i dem åvilande bördor för väg- och gatuhållning.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr **Werner** i Hultsfred: Herr talman! Jag skall först be att till utskottet få framföra min tacksamhet för det sätt, på vilket utskottet behandlat den av mig och mina medmotionärer väckta motionen. Jag skulle icke velat förlänga debatten genom att begära ordet, om det icke varit så, att dessa frågor äro av så stor betydelse för stadsplanlagda samhällen. Det är med beklämning och oro, som de motse den närmaste framtiden.

Jag vill nu här endast till kammarens protokoll inläsa ett kort citat från en hemställan, som jag, när jag kom åter till riksdagen efter pingsten, fick mottaga från Valdemarsviks köping i Småland. Däri hemställles, att jag skulle framlägga skrivelsen till utskottet. Då detta numera är omöjligt, ber jag, herr talman, att få göra ett litet citat ur densamma angående vägs intagande till allmänt underhåll: »Inom köpingens planlagda område för en 350 meter lång väg från sedan gammalt allmän väg till kyrkogården och utgör enda väg dit. Vägen anlades av köpingen med diken och slänter till 8 m. bredd redan år 1916 och har sedan dess av köpingen underhållits. Med stöd av ett uttalande av särskilda vägutskottet vid 1934 års riksdag hemställde köpingen år 1938 om denna vägs intagande till allmänt underhåll. Sedan grusad väg-bana enligt vägdistriktets önskan ordnats till 5 m. bredd (mot begärda 4½ m.) har länets vägingenjör bl. a. fordrat, att vägen, till den del den är fullt bebyggd, eller en sträcka av c:a 200 meter, skall utläggas enligt stadsplanen, innan framställningen kan bifallas. Vägen slutar vid kyrkogården och den sträcka som fordras utlagd är yttersta delen vid kyrkogården, där vändplan är anordnad. Enligt 40 § stadsplanlagen inträder dock denna skyldighet först i den mån bebyggandet kvarter efter kvarter fortskrider från förut allmän väg inom område, som i väsentlig utsträckning är bebyggd för bostads- eller industriändamål. Den del av vägen, som ligger närmast förut allmänna vägen, är icke så bebyggd, vilket ock medgives av vägingenjören. Yttermera erfordras enligt samma lag att tomter i viss utsträckning skola vara bebyggda enligt stadsplanen, vilket förutsätter tomtindelning. Ingendera av dessa förutsättningar finnes, varför sålunda angivna villkor måste anses anmärkningsvärt. Men dessutom kan jag åberopa 1935 års vägsakkunniga, som uttryckligen förklarar, att för vägs intagande till allmänt underhåll erfordras icke mera än att vägen, givetvis i gott skick, är sådan, att den är trafikabel för fordon, varför den är avsedd.»

Jag har velat framdraga detta lilla inpass från en köping, där kostnaden för en väg, som tidigare varit intagen till allmänt underhåll, på grund av nuvarande bestämmelser och den tolkning myndigheterna giva dessa, helt och hållet faller på samhället ifråga, som i sådana fall har alla skyldigheter men inga rättigheter i förhållande till vägdistriktet. Jag har endast velat framhålla detta. Det finnes andra exempel i skrivelsen angående samhällenas vägunderhållning, som skulle vara lämpliga att beröra, men jag nöjer mig med detta såsom bevis för en allmän uppfattning hos dessa samhällen, att de stå missgynnade i dessa avseenden. Städerna ha sina bilskattemedel, med vilka de kunna ordna sin vägfråga, och i de samhällen, som icke äro stadsplanlagda, där svarar vägstyrelsen för samtliga kostnader.

Jag vill också nämna något om kostnaderna för vägövergångar, särskilt när det gäller korsningar mellan landsväg och järnväg. Säkerhetsanordningar-

*Ang. beredande åt stadsplanlagda samhällen på landet av lättnad i dem
åvilande bördor för väg- och gatuhållning. (Forts.)*

na vid en sådan korsning gå icke att ordna under en kostnad av 10 à 15,000 kronor, vartill kommer en årlig bevakningskostnad på mellan 400 och 600 kronor, en kostnad som vederbörande köping, om den överhuvud taget vill ha fram vägen över järnvägen, måste underkasta sig. Även dessa medel måste tagas av direkta skattekostnader, trots att innebyggarna fått betala full skatt till vägdistriktet. Jag har icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, som jag hoppas skall vara ett steg i rätt riktning, så att alltså dessa samhällens rättmätiga intressen beaktas.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Vid härfå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar m. m. vid navigationsskolorna blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet samt till avlöningar vid karolinska mediko-kirurgiska institutet jämte i ämnet väckta motioner. *Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m.*

Statsutskottet hade till behandling förehåft dels Kungl. Maj:ts den 3 mars 1939 dagtecknade, till utskottet hänvisade proposition, nr 206, angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet samt till avlöningar vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, dels ock vissa av utskottet i dess utlåtande angivna motioner.

I de likalydande motionerna I: 279 av herrar *G. A. Björkman* och *N. Holmström* och II: 434 av herr *Leffler m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att med en eventuell avveckling av ersättning för intyg, som på serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset utfärdades, respektive komme att utfärdas, för patienter, å vilka lagen om olycksfall i arbete ägde tillämpning, måtte anstå till dess en fullständig utredning av intyggersättningsfrågan i sin helhet verkställts.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte, i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 432 samt I: 279 och II: 434,

1. godkänna av utskottet föreslagen personalförteckning för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1939/40;

2. godkänna av utskottet föreslagen avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas under budgetåret 1939/40;

3. till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 2,785,000 kronor;

4. till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Omkostnader för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 1,555,000 kronor;

5. till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Utrustning för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 475,000 kronor;

6. till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Inköp av radium för budgetåret 1939/40 anvisa ett anslag av 411,000 kronor;

7. godkänna av utskottet föreslagen personalförteckning för serafimerlasarettet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1939/40;

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m. (Forts.)

8. godkänna av utskottet föreslagen avlöningsstat för serafimerlasarettet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1939/40;

9. till Universitetssjukhus: Serafimerlasarettet: Avlöningar för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 1,532,700 kronor;

10. till Universitetssjukhus: Serafimerlasarettet: Omkostnader för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 1,276,000 kronor;

11. godkänna av utskottet föreslagen personalförteckning för vissa tjänstemän vid karolinska mediko-kirurgiska institutet och dess institutioner m. m., att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1939/40;

12. godkänna av utskottet föreslagen avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1939/40;

13. till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 745,400 kronor.

B. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 278 och II: 433, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten och möjligheten av att genomföra evalvering av vissa läkare vid de statliga sjukhusen tillkommande ersättningar av patienter å enskilda och halvenskilda rum.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Holmdahl*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Holmdahl**: Herr förste vice talman! Vid detta utskottsutlåtande är fogad en blank reservation av mig, men innan jag går in på innebörden av denna reservation, skall jag tillåta mig att beröra en punkt i utlåtandet, som icke avses med reservationen.

Som damerna och herrarna torde finna, har utskottet med anledning av motionsvis framförda yrkanden under punkten B i utlåtandet föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten och möjligheten av att genomföra evalvering av vissa läkare vid de statliga sjukhusen tillkommande ersättningar av patienter å enskilda och halvenskilda rum. Det är om denna punkt i utskottets utlåtande som jag först skulle vilja säga ett par ord. Jag är nämligen av den mening, att det knappast är lämpligt att vid dessa stora statssjukhus i Stockholm genomföra en dylik evalvering. Jag skall icke gå närmare in på denna mycket omfattande och vittutseende fråga, utan jag skall endast tillåta mig att göra den reflexionen, att det nog kan vara sant, som motionärerna framhållit och som också framhållits under utskottsbehandlingen, att man inom vissa landstingsområden på ett lyckligt sätt genomfört en sådan evalvering, då det gällt chefsläkarens löneförhållanden, men jag kan icke underlåta att fästa uppmärksamheten vid att svårigheterna bli mycket större, då det gäller dessa stora centrala, i landets huvudstad belägna sjukhus, vilkas chefsläkare samtidigt äro professorer vid karolinska institutet, vilka ha att ombesörja en mycket viktig del av utbildningen utav landets blivande läkare. Det synes mig uppenbart, att det är av utomordentlig betydelse, att man icke vidtar sådana anordningar beträffande lönerna för dessa chefsläkare, att man därigenom äventyrar möjligheterna att få de mest kvalificerade krafterna på ifrågakvarande poster. Därtill kommer ännu en omständighet, nämligen att man här i Stockholm måste taga hänsyn till de förhållanden, som råda vid Stockholms stads stora kommunala sjukhus. Att jag emellertid icke reserverat mig på denna punkt beror därpå, att utskottet i denna fråga skrivit synnerligen försiktigt och att utskottet också framhävt de svårigheter, som jag nu påpekat, ävensom att utskottet direkt utsäger, att man önskar, att utredningen skall göras förutsättningslös under

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m. (Forts.)
beaktande av de utav utskottet anförda synpunkterna. Utskottet önskar sålunda en förutsättningslös utredning, som skall avse frågan om lämpligheten och möjligheten av att genomföra en förändring av här ifrågasatt slag. Herr talman, jag har endast inledningsvis velat säga detta beträffande denna mycket viktiga punkt i utskottets utlåtande för att giva en förklaring till att jag trots den tveksamhet jag hyser intä velat motsätta mig en utredning, motiverad på det sätt utskottet föreslagit.

Jag skall sedan endast med några ord beröra den blanka reservation, jag här avgivit. Den avser en detalj i Kungl. Maj:ts nu förevarande proposition, och denna detalj omnämnes i det första stycket på sid. 50 i utskottets utlåtande. Där behandlas frågan om rätt för underläkarna till ersättning för vissa intyg rörande arbetsförmåga och invaliditet. Utskottet ansluter sig på denna punkt till vad Kungl. Maj:t föreslagit eller att redan vid denna riksdag beslut må fattas om en väsentlig begränsning av vissa läkares rätt till dylik ersättning i enlighet med ett av statskontoret framlagt förslag. Den nya ordningen, som skulle vara ett provisorium, skulle innebära, att sjukhusen skulle erhålla hälften av ersättningen för ifrågavarande intyg, medan läkarna skulle få behålla den återstående hälften. Av propositionen att döma synes emellertid departementschefen ha varit tveksam, huruvida frågan om dessa ersättningar nu borde upptagas till behandling. Han uttalar i propositionen, att skäl kunna anföras för att hänskjuta hela frågan till de nu arbetande s. k. 1938 års hälso- och sjukvårdssakkunniga. Departementschefen tillägger emellertid, att han med hänsyn till ett uttalande i saken av fjolårets riksdag anser sig böra föreslå, att riksdagen redan nu fattar ett positivt beslut. Det förhåller sig också så, att fjolårets riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalade sig för ett borttagande av denna vissa läkare tillkommande ersättning för invaliditetsintyg. I skrivelsen uttalade riksdagen emellertid också, att frågan om avskaffandet av ersättning för dylika intyg borde göras till föremål för en fortsatt utredning, vilken borde avse jämväl ersättning för likartade intyg inom övriga socialförsäkringsgrenar. Min blanka reservation, herr förste vice talman, innebär nu, att jag anser, att ersättningsfrågan, som berör läkarna vid de här ifrågavarande statliga sjukhusen, icke nu borde lösas fristående utan först efter en mera omfattande och allsidig utredning, något som riksdagen också uttalat sig för. Sakkunniga myndigheter, som hörts i ärendet, t. ex. karolinska institutets direktion, medicinalstyrelsen, riks-försäkringsanstalten och De ömsesidiga försäkringsbolagens förening, ha uttalat sig mot en förändring. Dessa myndigheter ha i sina yttranden framhållit, att det funnits en gammal, för hela riket giltig hävd rörande ersättning för läkarintyg och att starka betänkligheter måste resas mot att placera serafimerlasarettets och det nya Karolinska sjukhusets läkare i en sämre ställning beträffande detta ersättningssystem. Jag har icke kunnat finna det motiverat, att, innan hela denna fråga blivit grundligt, allsidigt och även från principiella synpunkter utredd, vidta särskilda åtgärder till nackdel för de yngre läkarkrafterna vid statens sjukhus i Stockholm.

Med anledning av vad jag nu anført ber jag att få yrka bifall till motionen nr 434 i denna kammare, som företräder den ståndpunkt jag här skisserat.

I detta anförande instämde herr *Lithander*.

Fröken Hesselgren: Jag har i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition väckt en motion, i vilken jag hemställt, att vid Karolinska sjukhuset måtte inrättas en ordinarie social kuratorstjänst i lönegrad A 11. Motionen har enhälligt avstyrkts av utskottet, och jag förstår, att det inte är någon som helst mening i att yrka bifall till motionen. Jag har emellertid begärt

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m. (Forts.) ordet för att få tillfälle att understryka, att utskottet i varje fall icke tycks ha tagit definitiv ställning till den fråga, motionen avser. Utskottet talar visserligen om att det är en oprövad sak, som jag här föreslår, att t. ex. Lunds psykiatriska klinik icke har någon social kurator och att man därför icke kan vara säker på att man behöver en sådan kurator vid Karolinska sjukhuset, men det oaktat har jag den känslan, att utskottet icke anser det uteslutet, att den sociala kuratorsverksamheten blir bättre ordnad i framtiden. Jag tror, att det är utomordentligt viktigt, att man har möjlighet att vid Karolinska sjukhusets psykiatriska klinik fästa en fullt utbildad god kraft, som skall göra de sociala utredningar, vilka absolut behövas inom sinnessjukvården. Den moderna sinnessjukvårdens målsmän förstå betydelsen av att ta reda på de sociala förhållanden, under vilka patienten lever eller kommer att leva. För detta sjukhus, som kommer att ta emot folk från hela landet och som är en utbildningsanstalt för blivande läkare, är det naturligtvis av särskild vikt, att de sociala undersökningar, som företagas, utföras av väl kvalificerade personer. Utskottet har i denna fråga anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, att man för ifrågavarande uppgifter vid Karolinska sjukhuset skulle anlita en vid Psykiatriska sjukhuset redan verksam extra ordinarie befattningshavare i 7:e lönegraden, d. v. s. en person, som icke åtnjuter ens föreståndarinne-lön. Förut har den sociala kuratorsverksamheten vid Psykiatriska sjukhuset ombesörjts av befattningshavare i nämnda lönegrad. Följden härav har blivit, att Stockholms stad lockat bort flere sådana befattningshavare, när de blivit färdiga för sin uppgift, och sedan placerat dem i 15:e lönegraden enligt stadens löneskala. Jag tror därför, att det är olyckligt, om man låter den sociala kuratorsverksamheten handhavas av befattningshavare i sådan löneställning att man ej kan fordra någon extra utbildning utöver en vanlig sjuksköterskas. Jag har emellertid den förhoppningen, att de förhållanden, jag nu berört, skola rättas till så småningom. Utskottet säger, att det inte *nu* vill göra någonting, och Kungl. Maj:t säger, att Kungl. Maj:t *för närvarande* inte vill göra någonting. I detta »nu» och detta »för närvarande» inlägger jag ett löfte om att man längre fram skall söka få till stånd en bättre anordning.

Herr förste vice talman, jag har inte något yrkande.

Fröken *Andersson* instämde häruti.

Herr Leffler: Jag skulle ha kunnat begränsa mig till att instämma i herr Holmdahls anförande, ty de synpunkter han framlade överensstämma helt med mina egna. Som motionär tillåter jag mig emellertid att några ögonblick ta kammarens uppmärksamhet i anspråk. Den fråga vi nu behandla har varit föremål för de två närmast föregående riksdagarnas prövning. Man får — såsom herr Holmdahl påpekat — det intrycket, att departementschefen varit tveksam, huruvida han nu borde framlägga ett förslag om begränsning av vissa läkares rätt till intyggersättning. Departementschefen har emellertid ansett, att frågan om en sådan begränsning redan nu borde bli föremål för riksdagens beslut, och till stöd härför åberopar han *en*, mina herrar, jag påpekar det, *en* reservant inom lasarettsdirektionen, statskontorets yttrande och riksdagens uttalande förra året. Om man granskar 1938 års riksdagsprotokoll, skall man emellertid finna, att det fanns en mycket stark opposition mot det förslag, som då framlades i denna fråga. Särskilt statsutskottets ärade ordförande gick mycket kraftigt emot förslaget och yrkade, att detsamma skulle bli föremål för en allsidig utredning. Detta yrkande åtföljdes av ett tjugotal instämmanden från olika partier inom kammaren. Det betyder dock en hel del, att en så kraftig opposition reses mot ett förslag av här ifrågavarande art.

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m. (Forts.)

Jag vågar göra gällande, att om man ser denna fråga riktigt från dess inre synpunkt, måste man erkänna, att de läkare, som beröras av det nu föreliggande förslaget, måste känna sig åsidosatta och anse sin verksamhet som läkare undervärderad, när frågan om deras rätt till intyggersättning förs fram på det sätt som nu skett. Alla de sakkunniga instanser, som blivit hörda, ha — enhälligt kan man säga — avrått från att man skulle bryta ut denna fråga ur dess sammanhang med andra likartade spørsmål och i stället hemställt, att frågan om intyggersättningen måtte i dess helhet bli föremål för utredning av 1938 års hälso- och sjukvårdssakkunniga. Dessa sakkunniga ha själva förklarat, att de hysa mycket stor tvekan, huruvida de nu omedelbart kunna lösa frågan om intyggersättningen, och de ha ansett, att det borde få anstå med frågans lösning. Jag måste säga att det förefaller något egendomligt, att denna fråga dragits fram på det sätt som skett. En allsidig utredning av de många spørsmål, som sammanhånga med lösningen av intyggersättningsfrågan, måste man dock ta en viss hänsyn till. Det är en gammal praxis, att de yngre läkarna få uppbära avgifter för dessa intyg. Riksförsäkringsanstalten och andra likartade anstalter, som meddela försäkring mot olycksfall i arbete, ha enhälligt gått in för att frågan om intyggersättningen bör bli föremål för en objektiv utredning. De läkare, som utfärda ifrågavarande intyg, begagna därvid blanketter, som ställas till deras förfogande av de olika försäkringsanstalterna — lasaretten ha inga som helst kostnader i det avseendet — och det arbete, som kräves för att ifylla blanketterna, utföra läkarna på sin fritid. Om man nu vill ta ifrån dem dessa avgifter, som de hittills uppburit, måste de anse sig ha rätt att få någon kompensation härför. Man kan vidare göra den reflexionen, att eftersom man, då det gällt en eventuell löneförhöjning åt de s. k. 3:e underläkarna, velat avvakta resultatet av en pågående allsidig utredning av denna fråga, borde man också, innan man vidtar några åtgärder rörande den nu föreliggande frågan, avvakta resultatet av en sådan allsidig utredning. Jag kan icke frigöra mig från den uppfattningen, att det ligger något forcerat över det sätt, på vilket frågan om intyggersättningen förts fram. Denna forcering kan bliva till skada för de institutioner, som för sin verksamhet behöva de intyg, varom här är fråga. Jag för min del är av den bestämda uppfattningen, att det är ett olyckligt beslut riksdagen nu troligen går att fatta.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till vår motion.

Häruti instämde herr *Lundqvist*.

Herr *Jonsson* i Eskilstuna: Vad beträffar den av herr Holmdahl först berörda frågan, om den s. k. evalveringen, erkände herr Holmdahl själv, att utskottet skrivit synnerligen försiktigt härom, även om utskottet röjt sin sympati för den tanke, som ligger under motionerna. Det kan därför vara onödigt att jag vidare uppehåller mig vid denna del av herr Holmdahls anförande.

Vad sedan frågan om intyggersättningarna angår, vill jag erinra därom, att lasaretsnämnden bestämt påyrkat dessa ersättningsars avskaffande, att riksdagen 1937 ställde sig på lasaretsnämndens ståndpunkt, att riksdagen i följd underströk vad riksdagen tidigare i saken uttalat samt att statskontoret i allt väsentligt haft samma mening som lasaretsnämnden och preciserat ett förslag, på vilket departementschefen baserat propositionen i nu förevarande del.

Vidare vill jag erinra om en sak, när herr Leffler åberopar 1938 års sjukvårdssakkunniga, nämligen att dessa ha ställt sig på statskontorets stånd-

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasaretet m. m. (Forts.) punkt i saken. Det är således två riksdagar och en rad av institutioner, som ha uttalat sig för att intyggersättningen, som det nu är fråga om, skulle avskaffas. Jag fäster vidare uppmärksamheten på att de nu anställda läkarna, som få nytta av dessa ersättningar, fortfarande skulle få 90 procent av avgifterna, och att lasaretten skulle ta de tio procenten, samt att därefter i den mån förordnandena utgå och nya läkare förordnas, de skulle få hälften av avgifterna medan den andra hälften skulle gå till lasaretten. Jag erinrar vidare om att det här inte rör sig om något annat än om ett provisorium i avvaktan på en utredning, som väl enligt vad vi allesammans eller åtminstone de flesta hoppas, skall definitivt avskaffa intyggersättningarna till läkarna.

Statsutskottet riktar sig lika litet som departementschefen emot läkarna. De kunna möjligen behöva en kompensation. Om jag inte missminner mig, har jag vid en föregående debatt i detta ärende uttalat mig därför. Det är sålunda inte fråga om att man skall ta ifrån läkarna något, som de kunna behöva ha, utan det är fråga om att på annan väg ge dem någon ersättning för dessa arvoden, och under alla förhållanden är det fråga om en jämnare fördelning av dessa inkomster mellan läkarna. Direktionen för serafimerlasaretet erkänner själv i sitt uttalande, att det inte är bra som det är och att det borde vara en jämnare fördelning.

Vad fröken Hesselgrens intresse för den sociala kuratorn beträffar, så kan jag ju bekänna, att jag står ganska nära hennes uppfattning i saken. Men man vet inte ännu, huruvida vid ett sinnessjukhus och i vart fall vid den sinnessjukvård, som det här är fråga om, behövs en social kurator med den utbildning, som man har på andra ställen och som anses böra avlönas enligt elfte lönegraden. Den saken får undersökas. Erfarenheten från psykiatriska kliniken, när den flyttas över till Karolinska sjukhuset, får visa, i vad mån man inte kan nöja sig med en social kurator av det slag, som man nu har, utan måste ha en med större lön och följaktligen, så vitt jag förstår, också med större kompetens.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Kilbom: Jag vill, herr talman, ge en hönör åt den svenska läkarkåren och den höga medicinska och vetenskapliga ståndpunkt, som den i allmänhet representerar. Jag tror att man utan överdrift kan säga, att våra svenska läkare och kanske alldeles särskilt våra sjukhusläkare stå på höjden av vad som kan uppvisas i något land i världen. Så långt jag har erfarenhet av vederbörande, representera de kunskaper, vetenskapligt intresse och social vidsyn, som är en oerhörd tillgång för vårt land. Men då jag säger det så måste jag göra ett tillägg, detta närmast i anledning av den första punkten, som i dag har berörts i debatten. Nyligen diskuterades i anslutning till en historia, som inte precis kastade något heroiskt skimmer över våra läkare, frågan angående arbetslösheten bland underläkarna, och det sades bland vissa överläkare också här i Stockholm i det sambandet, att om vi — jag citerar, herr talman, närmast ordagrant — i överläkareställning i allmänhet visade litet mindre intresse för stora arvoden och inkomster och delade med oss litet mera till de yngre läkarna så skulle arbetslösheten bli ofantligt mycket mindre bland dessa.

Jag tror, att det finns skäl att säga något sådant. Det är verkligen ingen anledning att indirekt ta avstånd ifrån en utredning, som syftar till litet mera rättvisa förhållanden, då överläkare sitta med inkomster tre gånger så stora som de högsta vi ha i den svenska statsförvaltningen, tre gånger så stora som våra statsråds. Och det räcker inte att motivera dessa inkomster med stora stu-

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m. (Forts.)
diekostnader o. s. v., då man vet, att innehavare av andra poster i landet få dragas med en lika dyrbar utbildning men få nöja sig med löner på 10,000 eller 11,000 kronor om året. Jag tror inte, herr talman, att det är så rättvist, att provinsialläkare — duktiga, arbetsamma, kunniga visserligen — komma upp till inkomster på 20,000 å 25,000 kronor om året, när en landshövding kommer avsevärt under. En filosofie doktor, en lektor i kristendom eller dylikt får nöja sig med cirka 11,000, och ett vanligt statsråd får nöja sig med något över 20,000 kronor.

Jag tror, herr talman, att också ett annat ord bör sägas i denna debatt. När man motiverar honorar för utförd behandling av en *sjuk* med orden: 500 kronor kan det väl vara värt att ha blivit frisk, så är detta och kraven på de stora inkomsterna en skönhetsfläck på en eljest respektabel kår, som den borde vara angelägen om att få bort.

Jag tror mig veta, herr talman, att man i en del av våra landsting, vid lasarett o. s. v., brottas med dessa problem. Jag tror att det inte minst härför varit motiverat från min sida att säga detta, alldeles oavsett vilken uppfattning man från annat håll har. Jag tror nämligen, att i en vetenskap, en kunskap, en kultur nivå o. s. v., som är så hög som vissa av våra överläkares, också skulle avspglas en liten smula större förnöjsamhet och, tillåt mig tillägga det, litet större solidaritet med dem, som ännu inte, kanske på grund av en tillfällighet, ha kommit upp till överläkaretjänster.

Jag säger detta inte minst med tanke på att staten skall gå i spetsen för skapande av andra förhållanden, och med hänsyn till det sistnämnda ber jag för mitt vidkommande att få hälsa den utredning, som här nu så småningom skall ge resultat, med den allra största tillfredsställelse.

Men jag är angelägen att ännu en gång tillägga, att detta är intet omdöme om den svenska läkarkårens medicinska och vetenskapliga ställning, ty den står, som jag inledningsvis tillät mig yttra, högt. Den kommer att fortsätta att stå högt i den mån den kan hålla sig fri från den anda, som taxerar sitt arvode efter synpunkten: jag har gjort en människa frisk, jag har rätt till högt arvode. Om den synpunkten skall gälla, varför skulle då inte den rakt motsatta gälla: den här gången har jag misslyckats, och den här gången skall jag betala!

Herr Råstock: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga några ord i fråga om evalvering av vissa inkomster, som läkarna på lasaretten ha.

Det är så, att den erfarenhet vi ha i Örebro län om den evalvering, som vi gjort där, är enbart glädjande. Vi ha det ordnat på det sättet, att för varje halvenskilt eller enskilt rum, som kommer på en läkares lott, har han rätt att få ett årsarvode. Därtill får han en viss avgift per dag för varje vårdad patient, och landstinget tar i stället ut något högre avgifter av patienterna på ifrågakvarande halvenskilda och enskilda rum.

Att jag har begärt ordet för att tala om detta, beror på att jag måste lämna lasarettsläkareföreningens nuvarande ordförande det erkännandet, att det var han, som tog initiativet därvidlag för att få fram detta system, som jag vågar rekommendera och som jag hoppas också skall komma att bli genomfört inte bara i landstingen i vårt land utan även Stockholms stad, som kanske så småningom skall finna sig föranledd att gå in för det. Jag tror, att svårigheterna här beträffande Karolinska sjukhuset inte äro större än att de gå att övervinna. Det är ju ett gammalt talesätt som säger, att svårigheter äro till just för att övervinnas. Om man ser till, att man får fram en lämplig avvägning, är jag övertygad om att det kommer att bli till alla

Ang. anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m. (Forts.) parters fromma. Patienterna komma i fortsättningen inte att behöva känna sig ängsliga för att de skola betala för litet för ett kirurgiskt ingrepp, större eller mindre, utan veta precis, att när man betalt sin räkning är man kvitt och har ingenting att förebrå sig på något sätt. Man har inte varit för knusslig och man har inte heller varit för flott.

Så är det en annan sak, som detta system med evalvering medfört ändring uti, och det är att patienterna, som legat så att säga under kniven, d. v. s. under kirurgiskt ingrepp, ha känt en mycket större skyldighet att göra sitt bästa, pressa sig ekonomiskt kanske ibland, för att ge så stora honorar som de möjligen kunna rå med. På den medicinska avdelningen ha säkerligen läkarna lagt ned precis lika mycken möda och omsorg för att få patienten frisk, men det har inte i samma utsträckning ansetts motivera, att man skulle lämna något särskilt honorar, och där det lämnats har man kanske försökt att ge så litet som möjligt.

Jag återkommer till Örebro läns landsting. Där har systemet medfört en jämnare inkomstfördelning för läkarna, och under de cirka 6 år vi praktiserat det, har det inte hörts ett enda klagomål från patienterna, utan alla ha varit nöjda. För landstingets vidkommande ha beräkningarna visat sig hålla streck så bra, att det ibland hänt, att det har blivit ett litet underskott på ett par tusen kronor, men det spelar ju rakt ingen roll i en stat sådan som ett landstings.

Jag har velat säga de här orden, herr talman, därför att jag hyser den bästa förhoppning, inte bara att det skall vara möjligt att lösa detta problem vid Karolinska sjukhuset utan också att det skall kunna komma att lösas efter samma linjer över hela landet inklusive Stockholms stad.

Jag har intet annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionerna I: 279 och II: 434 bifölles; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av nybyggnad för en statens sjuksköterskeskola;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av det för budgetåret 1938/39 anvisade reservationsanslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen för budgetåret 1939/40 gjorda framställning om anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till uppförande av säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fängvärdens, m. m.;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna; och

nr 212, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser rörande gift kvinnas rätt till barntillägg.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skyddskoppypmpning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. förslag till förordning om skyddskoppypmpning m. m.

Genom en den 10 mars 1939 dagtecknad proposition, nr 182, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionens bilagda, i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till förordning om skyddskoppypmpning samt lag om upphävande av 128 § strafflagen för krigsmakten.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft två i andra kammaren väckta motioner, nämligen motionerna nr 410 av herr *Eriksson* i Sandby och nr 411 av herr *Lundqvist*.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till förordning om skyddskoppypmpning icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till förordning om skyddskoppypmpning.

B. att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda, i utskottets utlåtande intagna förslag till lag om upphävande av 128 § strafflagen för krigsmakten.

C. att motionerna II: 410 och 411 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A. och B. härovan.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Wistrand*, *Ekströmer* och *Sandström* samt fröken *Andersson*, vilka hemställt,

1) att Kungl. Maj:ts proposition icke måtte av riksdagen bifallas;

2) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av nytt förslag i ämnet i enlighet med de riktlinjer, som i reservationen angivits;

2) av herr *Linder*;

3) av herr *Norman*.

Sedan herr förste vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes, rörande föredragningsättet, ordet av

Fröken **Hesselgren**, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 35 hemställas,

att utskottets hemställan må företagas till avgörande punktvis och punkten A. på det sätt, att det däri tillstyrkta författningsförslaget föredrages paragrafvis och, där så erfordras, styckevis med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist,

att vid behandling av denna paragraf eller det stycke, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet,

samt att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölles.

Ang. skyddskoppympning m. m. (Forts.)

Punkten A.

Utskottets förslag till förordning om skyddskoppympning.

1 § föredrogs; och anförde därvid:

Herr von Seth: Herr förste vice talman! Det kan synas förmätet av mig att uppträda såsom förste talare vid behandlingen av denna fråga, men jag kan försvara mig med att jag suttit i utskottet vid så gott som hela behandlingen av frågan.

Enligt utlåtandet har lagutskottet godtagit Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny lag om skyddskoppympning. Detta nya förslag innebär i stort sett och i korta drag, att den obligatoriska barnvaccineringen borttages. Ty det står i förslaget 1 §: »Till förekommande av smittkoppsjukdom och dess spridning bör barn ympas . . .» etc. Enligt mitt förmenande borde ordet »bör» utbytas mot ordet »skall». Förslaget lägger således i föräldrarnas skön att avgöra, om barnen skola vaccineras eller ej. I 2 § står det vidare: »Skyldiga att undergå skyddskoppympning äro:

a) de, som börja tjänstgöring på grund av fast anställning vid krigsmakten;

b) värnpliktiga, som börja första tjänstgöring under fredstid; samt

c) de, som inkallas till tjänstgöring för rikets försvar eller säkerhet, i den omfattning Konungen förordnar.» I 3 § står det slutligen: »Vid inträffad eller hotande smittkoppepidemi må ympningsplikt påbjudas i den omfattning . . .» etc.

I många år har man resonerat för och emot ett vaccinationstvång, och striden har på många diskussionsmöten stått skarp emellan dem, som påyrka ett dylikt tvång, och dem, som önska dess borttagande. Nu har man kommit så långt, att riksdagen kan fatta beslut i frågan.

Det är ganska underligt, att vid de resonemang, som föras ute i bygderna, tycks man mera taga hänsyn till vad man har hört andra berätta — »Hos den och den bekante bekante ha de och de olyckliga följderna av vaccination inträffat!» — än till vad sakkunskapen haft att säga. På det sättet lägger man ut texten, och härigenom ha de faror, som en vaccination anses innebära, fått så stora proportioner, att man inom vissa landsändar anser, att riksdagen bör följa Kungl. Maj:ts här föreliggande förslag att upphäva den obligatoriska plikten att låta vaccinera minderåriga barn.

Sakkunskapen på detta område har varit företrädd dels i den utredning, som för några år sedan igångsattes, och dels i en hel del utlåtanden, som sakkunniga ha avgivit och som ha stått att läsa i de skrifter, som delats ut till riksdagens ledamöter och även återgivits i dagspressen. Om man studerar vad läkarkåren och sakkunskapen säger, kan det inte hjälpas, att man blir betänksam, ja mycket betänksam inför Kungl. Maj:ts förslag om tvångsvaccinationens borttagande.

Jag kan, herr förste vice talman, som förste opponent ej underlåta att gå in på en hel del detaljfrågor. Det är otvivelaktigt, att smittkopporna är en barnsjukdom. Smittkoppornas smittämne är så beskaffat, att det ej går att med vanliga hygieniska åtgärder skydda sig mot sjukdomen i fråga. Varken sol, frisk luft, ljus eller annat tager nämligen död på smittkoppans smittämne, som överföres luftvägen. Därför kan man inte heller anföra sådana argument för slopandet av vaccinationstvånget, som att hygien inom samhället numera är mycket god.

Smittkopporna förekomma ännu i vissa delar av Europa och i stora områden i norra Afrika samt i vissa delar av Mindre Asien. Men sjukdomen uppträder även så pass nära oss som i Ryssland, Portugal och Spanien. Just nu

Ang. skyddskoppympning m. m. (Forts.)

rasar en ganska elakartad epidemi i Spanien, och där ympas dagligen hundratusentals människor.

Alla, och det även departementschefen, äro eniga om att det enda botemedlet mot smittkopporna är skyddskoppympning, och vi behöva därför ej upp- taga någon strid angående dess vara eller icke vara. All sakkunskap och alla instanser äro ense om att endast skyddskoppympning kan tillmätas en avgö- rande betydelse i kampen mot smittkopporna. En inom vårt land så gott som fullständigt enig sakkunskap säger också, att den lämpligaste tidpunkten för ympningens företagande är i den tidiga barnåldern och innan barnet fyllt två år. Det har dessutom visat sig vara av obestridlig nytta för ett fram- gångsrikt bekämpande av smittkopporna. I länder, som ha en väl genomförd barnvaccination, har man sålunda lyckats i hög grad begränsa antalet sjuk- domsfall. En enhällig erfarenhet lär oss vidare, att de besvär, som tyvärr givetvis måste förekomma vid en vaccination, äro avsevärt större, när vacci- nationen företages vid en högre ålder, ja, de äro redan större, när den företa- ges på fem-, sex- och sjuåringar, än där den företages på barn i ettårsåldern. Det har visat sig, att därest en epidemi skulle utbryta äro de besvär som före- komma avsevärt mycket mindre och eventuella sjukdomsdagar färre vid en förnyad ympning än då vaccination ej skett tidigare. Nu säga motståndarna till vaccinationstvånget, att människorna bli sjuka av ympningen, och de fram- hålla än det ena och än det andra fallet, där en person har blivit invalid och fått sin hälsa fördärvad. Men i många av dessa fall är det ej vaccinationen som är skulden härtill. Den är det i vissa fall, men i andra fall bero dessa följder på att barnet varit sjukt, när man gått med det till ymparen.

Inom vårt land händer det tyvärr, att ett och annat fall av hjärnhinneinflam- mation, encefalit, som det heter på fackspråket, inträffar i samband med vac- cineringen. Men sådana fall ha varit av ett relativt mycket ringa antal. I Holland uppträder t. ex. encefaliten avsevärt svårare än i vårt land. Där räknade man under 1929 ett fall av hjärnhinneinflammation på 2,415 ympningar. I Sverige hade vi under trettonårsperioden 1924—1936 i medeltal ett fall på 21,000 ympningar. I Tyskland tycks man ha kommit ännu längre än hos oss. Där räknade man 1932 endast ett fall av hjärnhinneinflammation på 100,000 ympningar. De fall av hjärnhinneinflammation, som man i vårt land konsta- terade under de av mig nyss angivna åren, uppingo sammanlagt till 54. Ser man, hur dessa fall fördelade sig, finner man, att 43 fall inträffade efter den första vaccinationen och 11 fall efter omympning eller, som det heter revacci- nation. Ser man på åldersfördelningen i dessa fall, skall man finna, att bland de barn, som ympades i första levnadsåret, förekommer under denna tretton- årsperiod intet fall av hjärnhinneinflammation. På barn i andra levnadsåret förekommo 6 fall, under det att åldersklasserna 5—8 år räknade 22 fall. An- talet vuxna, som drabbades av sjukdomen, var 11, och av dessa 11 fall inträff- ade ej mindre än 8 i Malmö 1932 vid den då bekanta epidemien, då också 2 dödsfall förekommo. Just denna Malmöepidemi har föranlett många diskus- sioner, och många mödrar ha vägrat att låta vaccinera sina barn just under hänvisning till att det vaccin, som användes i Malmö, var för starkt, varige- nom det tog för hårt på barnens hälsa, de blevo för länge sjuka, feberkurvan steg o. s. v. Man har nu kommit underfund med att man vid massvaccinatio- nen i Malmö 1932 använde vaccin, som ej var tillräckligt lagrat, vaccin, som var för starkt och som sålunda förorsakade dessa svårartade komplikationer och dessutom två dödsfall. Numera har man vaccin på lager, och man vill skydda sig gentemot sådana kalamiteter genom att ha ett mycket stort lager av vaccin, som räcker för en stor del av vår befolkning.

Nu säger Kungl. Maj:t i sitt förslag i 3 §: »Vid inträffad eller hotande

Ang. skyddskoppympning m. m. (Forts.)
smittkoppepidemi må ympningsplikt påbjudas i den omfattning, som prövas erforderlig.» Med andra ord, om olyckan skulle vara framme och ett eller annat smittkoppsfall skulle inträffa, så måste givetvis Kungl. Maj:t, därest detta förslag till lag går igenom, förordna om massvaccination inom ett större eller mindre område, och då draga vi givetvis över oss alla massvaccinationens nackdelar. Det blir stora köer, och det blir inte möjligt för ymparen att i varje särskilt fall undersöka, huruvida den person, som skall vaccineras, är absolut frisk — en sjuk person bör nämligen under inga omständigheter ympas. Det kan också hända, att man i den brådska, som råder, gör för stora snitt, och detta medför i sin tur svårare komplikationer. Sakkunskapen är enig om att massvaccinationen ingalunda är tillrådlig, och en del läkare ha gjort det bestämda uttalandet, att de anse, att den i många fall är direkt skadlig. Jag tillåter mig, herr förste vice talman, att läsa upp en kortare passus ur en medicinsk tidskrift, där man säger, att den förskjutning av vaccinationen, som Kungl. Maj:t föreslår, från spädbarnsåldern till skolåldern är beklaglig. Den kommer endast att medföra onödigt sjuklighet i skolorna, liksom bevaringsvaccinationen skapar ökad sjuklighet vid truppförbanden.

Enligt Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag blir skyddskoppympningen frivillig. Det lägges i föräldrarnas hand att avgöra, huruvida barnen skola vaccineras eller inte, och samhällets välfärd blir då beroende av föräldrarnas större eller mindre likgiltighet inför frågan, om medicinska åtgärder skola företagas, om vilka menige man ej kan göra sig något begrepp, huruvida de medföra någon nytta eller ej, därför att sjukdomen är så sällsynt i vårt land. Därför tycka föräldrar, som hört talas om skadefall, att de skola låta bli att vaccinera sina barn. Därigenom komma vi ganska snart i det läget, att den manliga ungdomen vaccineras enligt 2 §, när den skall börja tjänstgöringen antingen vid fast anställning vid krigsmakten eller som värnpliktiga, under det att kvinnor och barn lämnas utanför.

I den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande och som är under-tecknad av herrar Wistrand, Ekströmer och Sandström samt fröken Andersson, säger man i andra stycket: »Uppenbarligen åstadkommes den mest omfattande vaccinationsfrekvensen och det fullständigaste immunitetsskyddet, om barnvaccination är obligatorisk. Tillika bestyrker läkarerfarenheten, att vaccinationen i spädbarnsåldern medför den minsta olägenheten för barnet och således även för dess vårdare.» Det är säkerligen ej riksdagens ledamöter obekant, att vi just i dagarna ha fått ett utlåtande på åtskilliga sidor, som är undertecknat av inte mindre än 2,901 läkare. Här säger läkarkåren, att full enighet råder därom, att ett dylikt beslut — man hänvisar sålunda till utskottets framlagda majoritetsbeslut — skulle minska den militära beredskapen men framför allt utsätta civilbefolkningen i dessa oroliga tider för ökad risk för en av de svåraste farsoter. Jag vill framhålla för herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, att här ha 2,901 ansvarskännande läkare yttrat som sin bestämda åsikt, att det skulle vara skadligt för vårt land, därest det föreliggande förslaget göres till lag. 16 av de tillfrågade läkarna ha ej uttalat sig, beroende på att flera av dem avgivit yttrande på grund av sin tjänsteställning. Det är endast 5 av de tillfrågade, som haft avvikande mening och icke velat underskriva denna vädjan, som är ställd till Sveriges riksdag. Det förekom även för några dagar sedan en intervju i en av Stockholms större dagliga tidningar, i vilken man hade frågat de danska, norska och finska medicinalstyrelsernas chefer angående vaccinationspliktens upphörande i Sverige. Efter vad jag kunnat finna, äro samtliga dessa chefer för medicinalstyrelserna i våra grannländer eniga om att det skulle vara högst beklagligt, därest vi i Sverige skulle taga detta steg att upphäva vaccinationsplikten.

Ang. skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

Det står ganska klart för dem, som verkligen vilja läsa de sakkunnigas utlåtande, att när ett så stort antal läkare — ansvars känslan hos den läkarkår, som vi ha i Sverige, torde stå över all diskussion — yttra sig under sådana former mot den här föreslagna lagen, så bör givetvis var och en låta sitt ställningstagande till denna fråga dikteras icke av känsluskäl, utan man bör framför allt studera de sakskaäl som stå till buds. Ett upphävande av tvångsvaccineringen i vårt land skulle bryta ned den skyddsmur, som byggts upp mot smittkopporna. Det är, herr förste vice talman, inga överord. Jag skulle dessutom för herr statsrådet vilja påpeka, att vi vid denna riksdag ha tagit ställning till förslag till en hel del beredskapsåtgärder med anledning av de oroliga tider som äro rådande och den krigsberedskap som finns ute i Europa, vilka förslag riksdagen har bifallit. Då är det ganska underligt, herr förste vice talman, att vi, när det gäller en sådan allvarlig fara för vår folkhälsa, som det här är fråga om, nu skulle få en lag eller förordning, som går bestämt stick i stäv mot de beredskapsåtgärder, som vi ha tvingats genomföra på andra områden. För min ringa del kan jag inte finna annat än att det är brist på logik i detta. Dessutom kan jag inte finna annat, än att samhället måste utfärda föreskrifter för det allmännas väl, och medborgarna måste underkasta sig obehag, ja, till och med vissa uppoffringar, för att vi skola kunna stå emot denna smittofara. Vid en massvaccination blir det otvivelaktigt rusning, och jag är alldeles säker på, mina damer och herrar, att om det skulle bli en smittkoppsepidemi nu, skulle de, som på något sätt ha undgått att bli vaccinerade, vara de första som ställa sig i vaccinationsköerna, därför att de tro på vaccinationen. Det har visat sig vid alla tillfällen, bl. a. vid de fall som inträffade i Stockholm omkring 1913 och i Malmö 1932. Det visar sig ofta i ett samhälle, att de som skrika högst mot myndigheter och styrelseskick eller vilja trampa rätt och lag under fötterna äro de första, som anropa samhället om skydd, om de själva bli utsatta för fara. Vi böra därför tänka oss för mer än en gång, innan vi riva ned det stora, värdefulla skydd som vaccineringens uppfinnare givit oss i kampen mot denna svåra sjukdom. Jag skall inte gå så långt som att säga, såsom en tidning i dag har sagt, att det är spädbarnens rätt att skyddskoppypmas, men vi böra dock betänka, att samhället skyddas bäst, om barnet vaccineras så tidigt som möjligt. Därigenom får man ett skydd för det uppväxande släktet, och därigenom skapar man en beredskap till skydd mot denna farliga sjukdom.

Herr förste vice talman, jag anhåller att få yrka bifall till den reservation av herrar Wistrand m. fl., som har fogats till utskottets utlåtande.

Häruti instämde herrar *Lithander*, *Sandström* och *Leffler*, fröken *Andersson* samt herrar *Anderson* i Norrköping, *Silfwerbrand* och *Holmgren*.

Herr *Olovson* i Västerås: Herr talman! Efter allt det myckna, som har blivit sagt i den nu behandlade frågan i avsikt att skrämja för det här föreliggande förslaget till förordning om skyddskoppypmpning, kan det måhända vara medgivet att åtminstone med några ord fästa uppmärksamheten vid vad det inte är fråga om. Den föregående talaren förklarade, att man inte borde riva ned det skydd som vaccinets skapare har byggt upp. Tillåt mig då först och främst att påpeka, att man känner inte till någon vaccinets skapare, men det kunna vi lämna därhän. Vad som är viktigare, det är, att det här föreliggande förslaget avser inte att riva ned något skydd, tvärtom. Propagandan mot Kungl. Maj:ts förslag har bjudit på så många, låt mig kalla det, stiliserade sanningar, att den föreställningen har blivit rätt allmän, att det här verkligen skulle vara fråga om ett förslag, som går ut på, att vi här skulle avstå

Ang. skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

från att i fortsättningen begagna oss av vaccination som skydd mot smittkoppor, och den senaste talaren gjorde då verkligen inte några allvarligare försök att framskapa någon annan föreställning än denna vanföreställning. Det har talats om att förslaget skulle vara en eftergift åt vaccinationsmotståndarna, och sedan detta blivit sagt, har man kritiserat regeringsförslaget genom att påtala ovederhäftigheter eller överdrifter i vaccinationsmotståndarnas argumentation. Metoden kanske har varit lyckosam, men hedersam är den inte, och genom att begagna en sådan metod lär man inte kunna gagna den sak, man säger sig vilja gagna.

Här föreliggande förslag innebär icke, att vi skola avstå ifrån att begagna oss av vaccination mot smittkoppor. Förslaget ger inte ett finger åt dem, som förmena, att vaccination är något, som vi kunna undvara. Förslaget räknar i stället med och bygger på att vaccination är vårt främsta för att inte säga enda verkliga skydd mot sjukdomen i fråga. Det är inte fråga om att avskaffa detta skydd, men enligt förslaget skall detta skydd tillgripas tvångsvis endast när det behövs. Det är alltså inte fråga om att på något sätt undervärdera vaccinationen; ingen vettig människa kan göra det, när en mer än hundraårig erfarenhet har visat en hel värld, att vaccinationen är det enda effektiva medlet. Men därför att ett medel är effektivt, behöver jag inte nödvändigtvis begagna det, när det inte behövs. Det är bara fråga om att tvångsvaccinationen av barn inte skall tillgripas annat än när det är av behovet påkallat.

Hur se förhållandena ut för närvarande? Här talas nu om nödvändigheten av att alla barn vaccineras, innan de fyllt två år. Hela denna jättepropaganda bygger på detta: alla barn måste vaccineras, innan de fyllt två år, och så målar man ut vilken fara som hotar oss, om så inte sker. Vore detta riktigt skulle denna fara varit över oss för länge sedan, ty långt ifrån alla barn, som ha uppnått två års ålder, äro vaccinerade.

Enligt nu gällande lag skall barn undergå skyddskoppypmpning senast under det kalenderår, under vilket det fyller sex år. Föräldrarna kunna eller rättare sagt skola, om de tredskas, vid vite åläggas att låta vaccinera sina barn. Tidigare kunde utdömt vite förvandlas till fängelse, och föräldrar eller målsmän kunde sålunda få undergå fängelsestraff, därför att de inte låto vaccinera sina barn. Numera kan emellertid vitet inte förvandlas. Det betyder, att föräldrar, som sakna utmättningsbara tillgångar, utan vidare kunna låta bli att vaccinera sina barn och äro oåtkomliga av lagen. Det blir en tvångsföreskrift på papperet och ingenting annat.

Vaccination under tidigaste åren har ju också upphörligt sjunkit. År 1934 vaccinerades av 175,000 barn under två år endast omkring 9,000, vilket ju på sitt sätt visar, att föräldrarna draga sig i det längsta, innan de föra fram sina barn till vaccination. Barn under skolåldern äro redan nu till större delen ovaccinerade. Perioden 1929—1934 utgjorde den egentliga småbarnsympningen endast en fjärdedel av barnympningarna, och ingen olycka har följt därav. Vid epidemien i Malmö 1932, som herr von Seth nyss talade om, voro mer än två tredjedelar av samtliga barn under tre år i Malmö ovaccinerade, men endast två fingo smittkoppor. Åren 1925—1934, då nedgången i småbarnsympningen var så starkt framträdande, förekommo elva fall av smittkoppor i landet. Två av dessa fall gällde barn under tre år, de två nyssnämnda i Malmö. Barnen äro ju också minst utsatta för smittkoppor, därför att de vistas ju i regel i hemmen, och komma inte i kontakt med de människor, som föra smittan in i landet, eller med kontakter till dessa.

Man trodde på sin tid, att smittkopporna var en speciell barnsjukdom, och det var den på sätt och vis, därför att de äldre fingo inte smittkoppor av den enkla

Ang. skyddskoppymping m. m. (Forts.)

anledningen, att de haft denna sjukdom och därigenom voro immuna, ungefär som vi äro immuna för mässling, därför att vi hade den, när vi voro barn. Smittkoppor är ingen barnsjukdom. Man kan förstå, att föräldrarna draga sig för att vaccinera sina barn, ty hur nödvändigt det än är att vid fall av risk eller vid tillfälle, när det kommer in ett smittkoppsfall i landet, begagna vaccinationen, kan man inte komma ifrån den sanningen, att vaccinationen medför eller kan medföra risker. När fara är å färde får man emellertid taga risken. Infektion kan ju alltid uppkomma, så fort det är fråga om ett sår, och vid ympningen blir det ju ett sår. Den största risken är ju emellertid den sjukdom, varom herr von Seth tidigare talade, den s. k. postvaccinala encefaliten, en sjukdom som under senare tid uppträtt i vårt land. Det är någon sorts inflammation i det centrala nervsystemet, som närmast liknar hjärnhinneinflammation, sömnsjuka eller något sådant. Det inträffade under perioden 1924—1936, som redan blivit nämnt, 54 fall här i landet, därav 10 med dödlig utgång. Men det är inte bara de 10 döda man har att räkna med. Man har att räkna med ett inte ringa antal andliga krymplingar, som inte finnas rapporterade. Under samma tid inträffade elva fall av smittkoppor, därav ett med dödlig utgång. Tio döda i encefalit till följd av vaccination, en död i smittkoppor! Det är för mycket begärt, om man fordrar, att mödrar inte skola reflektera över detta. Man har skyldighet helt enkelt att förstå föräldrar, som inför detta bli betänksamma och detta särskilt, när föräldrarna veta, att ingen smittkoppsfara hotar, och när de vidare veta, att för den händelse fara skulle hota, kunna de vilken dag eller vilken timme som helst till skydd låta vaccinera både sig själva och sina barn, med andra ord: när man vet, att man kan begagna skyddet, om det behövs, då kan man inte se någon rimlig anledning, att man i onödan skall utsätta barnen för riskerna.

Hur ser nu det skydd ut, som vi ha i landet, och som man nu menar skall bli raserat? Då komma vi först in på den frågan, som ingen ännu har givit svar på, nämligen frågan: Hur länge kvarstår immunitet mot smittkoppor efter undergången vaccination? Det är ju förmätet av en lekman att överhuvud taget diskutera det, men man har väl rättighet, och man behöver väl inte bli betraktad som högfärdig, om man tillåter sig referera vad läkarna ha att säga i saken. Då har man att konstatera, att ännu ingen läkare vågat stiga fram och förklara, att så och så länge varar immuniteten effektivt. Vår nu gällande lag räknar med fem år. Det gör den på det sättet, att lagen föreskriver, att den som vaccinerats under de senaste fem åren behöver inte underkasta sig ympning, där sådan eljest är föreskriven. Tecken på immunitet kvarstår givetvis längre. Det kan ju ses vid revaccinationerna. Hur länge den genom vaccination uppkomna immuniteten kvarstår till den grad att den skyddar mot smittkoppor, därom vet man emellertid faktiskt ingenting, ty även sådana personer, som — låt mig uttrycka det så — helt nyligen blivit vaccinerade, ha ändå drabbats av smittkoppor. Jag hoppas jag skall komma ihåg att draga fram ett sådant fall senare. Ingen förnuftig människa vill emellertid lita på vaccinationen som skydd längre tid än fem år. Herr von Seth visade ju upp här, hur man formligen rusade under epidemien i Malmö 1932 för att bli vaccinerad. Ja, det är riktigt. Och dock är Malmöhus län ett av de bäst vaccinerade områdena i hela landet. Låt oss då säga, att immuniteten varar, så att man kan lita på den mot smittkoppor, i fem år, och låt oss vidare antaga, att vi kunna upprätthålla nu gällande lag, så att alla barn bleve vaccinerade. Vilka vore då skyddade mot smittkoppor till den effektivitetsgrad, som nu gällande lag förutsätter? Jo, barnen mellan 6 och 11 år och ynglingarna mellan 20 och 25 år — d. v. s. barnen fem år efter vaccinationen och de värnpliktiga efter den vaccination de undergå vid sin första inryckning — och dessutom de olika

Ang. skyddskoppympling m. m. (Forts.)
yrkesgrupper, som nu också måste hållas vaccinerade. Alla de andra i hela landet äro utan det skydd som lagen föreskriver och räknar med. Vid ett krigsfall skulle ju faktiskt alla hemmavarande utom fem årskullar av barnen vara utan ympskydd. Vid fall av smittkoppor i landet måste vaccination sålunda ändå företagas å ort, där smittkoppsfall konstaterats. Den nyss omnämnda epidemien i Malmö visade, att trots den obligatoriska barnvaccinationen företogs massvaccination. När man sålunda skrämmer för att massvaccination blir nödvändig för den händelse tvångsvaccinationen upphör, så glömmar man, att vi befinna oss redan nu i precis det läget.

Det nu föreliggande förslaget innehåller just det som den föregående talaren berörde, även om han kanske försökte pressa vissa ting i sina kommentarer till redogörelsen. Barn bör enligt förslaget ympas, innan det fyllt två år. Det är ett råd, och det åligger hälsovårdsnämnder och tjänsteläkare att verka för ympning. Intet tvång föreligger. I stället för tvång, som inte kan upprätthållas, blir barnvaccinationen frivillig. Skyldighet att undergå vaccination föreligger enligt förslaget för de värnpliktiga, de fast anställda vid försvaret, och vidare alla medborgare vid förestående fara i den omfattning som kan anses nödvändig. Vidare kunna ju då alla kontakter, d. v. s. personer, som varit i beröring med de smittade, tvingas att underkasta sig vaccination och naturligtvis också isolering. Det uppställs vidare krav på att vara vaccinerad för att få anställning inom vissa områden, nämligen vid sjukvårdsanstalter, hälsovården, lots- och tullväsendet, luftfarten, polisväsendet och för dem, som inskrivas vid sjömanshus. Genom att man har hela försvarspersonalen vaccinerad och sjukvårdspersonal, polis, tullpersonal, lotsar och andra i liknande ställning vaccinerade, menar man sig ha skapat en barriär, som först kan tänkas komma i kontakt med fallen. Skolbarnsympning skall företagas varje år, men där målsman har förbjudit vaccination, får den inte företagas. Det blir alltså en verklig samvetsklausul.

Man skrämmer, som sagt, nu med att man skall bli tvungen att tillgripa massvaccination i händelse av ett smittkoppsfall eller början av en epidemi. Jag har redan påpekat, att det måste man redan nu räkna med. En massvaccination är ingenting att längta efter, men vid fara får den tillgripas i den mån som det anses vara påkallat. Under Malmöepidemien 1932 ympades inte mindre än 87 % av befolkningen i Malmö. 113,000 personer, under de få dagarna 29 januari—5 februari trots den obligatoriska barnvaccinationen och trots att, som jag sagt förut, Malmöhus län är ett av de bäst vaccinerade områdena i landet. Det man sålunda skrämmer för, måste man redan nu räkna med. Det är ju enligt min mening under sådana förhållanden ganska naturligt, att folk menar, och det med full rätt, att det inte kan vara nödvändigt att begagna sig av tvångsmedel, när ingen fara föreligger. Nu har det sagts med avseende på tvånget för de värnpliktiga, som föreligger redan nu, att det är ologiskt att föreskriva tvång till vaccination för de värnpliktiga, när man inte har tvångsvaccination av barn. Ja, nu är det så, att folk har så olika uppfattning, om vad som är logiskt. De värnpliktiga skola vara beredda att gå i fält, och vid ett, som man nu talar om, blixtanfall lär det väl inte vara lämpligt att först börja vaccinera flottans och arméns manskap, utan de skola vara skyddade redan från början. Beträffande barn däremot behöver man ju inte räkna med att de skola komma i omedelbar kontakt hastigt och lustigt med eventuella smittkoppsfall. Man har ansett det vara lika oriktigt att bringa en värnpliktig i samvetsnöd genom att tvinga honom att vaccinera sig som att bringa en mor i samvetsnöd genom att tvinga henne att bära fram sitt barn till vaccination. Man kan väl emellertid knappast göra en sådan jämförelse. Om en mor känner skräck inför att bära fram sitt barn till vaccination, när hon vet,

Ang. skyddskoppympling m. m. (Forts.)

att det inte är riskfritt, kan man säga, att moderns samvete är i nöd, men om en vuxen karl är så feg, att han inte vågar underkasta sig vaccination är han ett kräk, och man kan då inte tala om samvetsnöd. Man kan säga, att en man kan komma i samvetsnöd, om man vill tvinga honom att skjuta andra, men man kan inte säga, att han är i samvetsnöd, om han är rädd för att utsätta sig själv för risken att bli skjuten. Då är han feg. Det går inte att jämföra dessa båda fall. Jag har heller inte hittills hört, att någon reagerar på allvar emot att de värnpliktiga vaccineras. Man säger, att det är så farligt att primovaccinera äldre, men har någon hört talas om en enda militärläkare vid något regemente i detta land, som någon gång vägrat eller ens hesiterat inför att vaccinera en förut ovaccinerad beväring? Det har man aldrig hört talas om förrän nu. Det är klart, att en äldre som vaccineras löper samma risk som barn, men risken är obetydlig i jämförelse med vaccinationens omfattning, men den finns ju alltid. När det anses nödvändigt, måste emellertid den risken tagas.

Här har sagts, bl. a. av den föregående talaren, att vi äro så utsatta för smittofara. Vi måste tänka på vår beredskap. Det är rätt underligt att höra detta, när ett land som England kan undvara tvångsvaccination, och när ett land som Holland kan reda sig utan tvångsvaccination. England har ju som envar vet de mest livliga förbindelser med Indien där smittkopporna ständigt rasa. Holland har även livlig förbindelse med sin del av Indien. Båda dessa länder reda sig emellertid utan tvångsvaccination av barn. I Norge är vaccinationen i realiteten frivillig, och som var och en vet är den norska flaggan synlig i långt flera farliga hamnar än den svenska. De förbättrade kommunikationerna ha gjort, att en smittad person kan resa jorden runt praktiskt taget från det han blivit smittad till dess han blir sjuk. Man räknar med en inkubationstid på mellan 10—14 dagar för smittkopporna, och därigenom är naturligtvis risken för att smittan sprids fort större än tidigare, men så har ju förhållandet varit under många år, och det kan ju inte sägas, att de förbättrade kommunikationerna lett till att vi blivit mera utsatta för smittkoppor än vi varit tidigare. Man skulle t. o. m. kunna säga tvärtom. Smittbäraren reser fortare än förut, men efterforskningen av de smittade går så mycket fortare nu för tiden, och lättheten att sprida kännedom om fallet, infånga kontakterna och vaccinera i den smittade personens omgivning är större än tidigare. Den siste ärade talaren berörde även, att det finns en smittkoppepidemi för närvarande i Spanien. Ja, verkningarna av det beslut, som möjligen fattas här i dag kunna ju inte bli märkbara på många år än, och till dess, det kan herr von Seth vara fullkomligt övertygad om, är smittkoppepidemien i Spanien slut.

Men det kan bli krig. Ja, tyvärr kan det bli krig. Och det kan komma smittkoppor in i landet. Ja, tyvärr kan det göra det också, men då få vi göra precis detsamma, om det nu föreliggande förslaget antages, som vi få göra, om nu gällande lag får vara kvar eller om i dag ett lagförslag i överensstämmelse med reservanternas förslag skulle antagas, emedan den tvångsvaccination vi nu ha på papperet inte ger det skydd, som vi behöva, utan skyddet få vi genom vaccination skaffa oss den dagen fara hotar.

Den föregående talaren har med skärpa åberopat läkaropinionen. Man gör stort väsen av läkarnas opinionsrörelse i vaccinationsfrågan, eller kanske man kan säga, att det är läkarna, som göra stort väsen. Här har talats om att läkarna haft en omröstning, och den siste ärade talaren nämnde några siffror, och han nämnde också hur få läkare som yttrat sig för tvångsvaccinationens avskaffande. Det kan vara befogat efter allt vad som förekommit att till andra kammarens protokoll lämna några upplysningar om denna s. k. omröst-

Ang. skyddskoppympning m. m. (Forts.)
ning. Det är ingen omröstning! Det är ren och skär propaganda! Jag vill inte påstå, att läkarna själva gjort några nämnvärda ansträngningar att få fram den verkliga sanningen om hur det gått till. Kammarens ledamöter ha fått i sina händer en skrift, vilken även herr von Seth talade om, undertecknad av några tusen läkare. Denna skrift upptager en adress till Sveriges riksdag, och den börjar på följande sätt: »Undertecknade svenska läkare vilja i anslutning till den nyligen framkomna, synnerligen enhälliga läkaropinionen för den obligatoriska barnvaccinationens bibehållande framhålla den ansvarsfulla innebörden i ett beslut om dess upphävande.» Så inledes denna adress. Lägg nu märke till orden »i anslutning till den nyligen framkomna, synnerligen enhälliga läkaropinionen». Detta skrevs redan den 18 mars 1939, då opinionsrörelsen sattes i gång. Redan då visste man, att det skulle bli enhällighet, och det kan inte kallas omröstning. En omröstning där endast de som vilja rösta ja skola svara, och de som vilja rösta nej skola tiga, kalla inte vi omröstning, åtminstone inte i andra kammaren. Så gick det emellertid till, och den order eller uppmaning, som utsändes och som var daterad den 18 mars 1938 hade följande lydelse, vilket jag anser befogat att få till andra kammarens protokoll: »Ärade kollega! Under hänvisning till i nr 11 1939 av Svenska Läkartidningen (s. 569) intagen redogörelse för nu framlagd proposition om upphävande av den obligatoriska barnvaccinationen, sedd mot bakgrunden av Sveriges Läkarförbunds tidigare uttalande i frågan (Svenska Läkartidningen nr 52/1937, s. 1.835), får centralstyrelsen för Sveriges Läkarförbund, efter från ett flertal kolleger under hand gjord framställning, hemställa, att Ni måtte med Eder namnunderskrift biträda närslutna vädjan till riksdagen samt godhetsfullt omgående återställa handlingen till Sveriges Läkarförbund, varefter förbundet kommer att skyndsammast möjligt vidare befordra densamma till riksdagen. Stockholm den 18 mars 1939. Å centralstyrelsens för Sveriges Läkarförbund vägnar: Ernst Sahlgren, J. P. Edwardson.» När denna uppmaning sändes ut var man redan på det klara med att det fanns en enhällig opinion emot regeringens förslag.

Högerreservanterna, vars talan herr von Seth fört, ha talat om de praktiskt erfarna läkarna. Jag har en utomordentligt stor respekt för läkarna, men jag har väl ändå rättighet att säga den sanningen, att endast ett ringa antal, kanske någon procent, av alla dessa läkare ha sett ett smittkoppsfall, och då måste jag väl säga mig, att deras erfarenhet av smittkoppor inte kan vara nämnvärt stor. De engelska läkarna ha utan tvivel större erfarenhet av smittkoppor, men de påfordra ändå ingen tvångsvaccination. En läkare, som har erfarenhet av encefaliten gör inte detta, och jag har i denna skrift med de tusen läkarnas namn förgäves letat efter namnet på en mycket berömd läkare på västkusten. När denne läkare stod inför det andra fallet av den postvaccinala encefaliten hos barn, som drabbats av denna fruktansvärda sjukdom till följd av vaccination, lär han enligt vad en av hans goda vänner berättat för mig ha förklarat, att han aldrig mera skulle komma att vaccinera ett barn. I förteckningen saknas även en läkare från en stad norr om Stockholm, som även haft att behandla ett barn, som drabbats av encefalit, som visserligen inte dog, men som drabbades av det som för barnet och föräldrarna på längden blir sjufalt värre.

Som propagandister äro läkarna som folk är mest. Jag kan inte neka mig nöjet att berätta hur, när några läkare skulle bedriva propaganda inför en samling riksdagsmän, en av läkarna förklarade på frågan hur det kunde komma sig, att England klarat sig utan tvångsvaccination, att detta berodde på Englands insulära läge. England skulle vara bättre skyddat än Sverige! Det vet ju ett barn, som gått i folkskolan och kan läsa kartan, att Engelska kanalen

Ang. skyddskoppympning m. m. (Forts.)

är smalare än Ålandshav, och att England har ett mera utsatt läge än Sverige. En annan läkare skulle understryka, att allmänheten var av samma mening som läkarna i deras opinion genom att framhålla, att när vaccinationsutredningens betänkande kom, gick barnvaccinationen ned, men sedan läkarnas opinion blivit känd, kom folk rusande och ville ha sina barn vaccinerade och förklarade, att de varit idioter som inte vaccinerat sina barn förut. När en riksdagsman då sade, att det ju under sådana förhållanden inte var någon risk att upphäva tvånget, när folk hade så stort förtroende för läkarna, slog han om och sade, att han inte själv hört talas om detta, utan att en av hans kolleger uppmärksammat detta. Kollegan förklarade, att det kanske hade inträffat i något enstaka fall. Ja, som propagandister äro läkarna lika som du och jag.

Till detta kapitel hör också ett uttalande, som stått att läsa i Svenska Dagbladet den 25 maj i år. Kammarens ledamöter kunna observera hur man fullkomligt trummat med agitation emot regeringens förslag. Varje tänkbart tillfälle har begagnats. Cheferna för medicinalstyrelserna i de nordiska länderna voro för några dagar sedan samlade här i Stockholm, vilket även herr von Seth berörde. Bland dessa var generaldirektör Lavonius i den finska medicinalstyrelsen. Enligt Svenska Dagbladet hade han vid nämnda tillfälle gjort ett uttalande rörande smittkoppepidemien i Uleåborgs län i norra Finland 1936 och yttrat följande: »Just genom den obligatoriska vaccineringen kunde den hejdas», d. v. s. smittkoppepidemien i Uleåborgs län i april 1936. »De som dogo voro huvudsakligen personer, vilka icke vaccinerats i barnåldern.» Ja, det låter någonting. Frånsett nu emellertid att sanningen är den rakt motsatta, så är uttalandet riktigt. Jag påstår inte, att generaldirektören för finska medicinalstyrelsen farit med osanning, men jag anser mig ha rättighet att påpeka, att under epidemien i Uleåborgs län förekommo 8 dödsfall i smittkoppor. 3 av dessa voro ovaccinerade och 5 vaccinerade. Det är inte jag som gör detta påstående, utan det meddelas i en med siffror och data fullständig rapport, överlämnad till vaccinationsutredningen från Sveriges medicinalstyrelse, som i sin tur erhållit uppgiften från vederbörande medicinska myndigheter i Finland. Av dem som avledo i smittkoppor voro en man i 35-årsåldern, vilken vaccinerats som barn, och en man i 32 års ålder, som likaledes vaccinerats som barn. Det var vidare en flicka på 6 år, som vaccinerats som liten, och där kunde vaccinationen säkerligen inte ligga mer än på sin höjd 4 år tillbaka i tiden. Hon vaccinerades några dagar före insjuknandet. Immuniteten hade i detta fall inte varat så värst länge, och det en gång vaccinerade barnet fick smittkoppor så allvarligt, att barnet avled. Det var vidare en kvinna i 61-årsåldern, som vaccinerats och som avled. Tre voro ovaccinerade, men det var som sagt fem som voro vaccinerade. Nu står uppgift mot uppgift. Jag tror inte, att den uppgift som på officiell väg kommit in i utredningens betänkande är oriktig. Jag endast säger detta för att belysa arten av den propaganda, som bedrives, och som herr von Seth byggde hela sitt anförande på.

Högerreservanterna förorda minoritetsförslaget, som innebär tvångsvaccination av barn senast under det år barnet fyller två år med vitesföreläggande, där vitet kan förvandlas till fängelse, men samtidigt har man en samvetsklausul, enligt vilken föräldrar kunna vinna befrielse för sina barn, om de kunna åberopa eller på något sätt styrka, att barnet skulle taga skada av vaccinationen. Det skulle alltså bli en skärpning av det nuvarande tvånget med hot om fängelse, och en del skulle kunna få befrielse och en del skulle straffas. Vill man ge vaccinationens motståndare god vind i seglen, skall man gå den väg, reservanterna föreslagit, och hota föräldrarna med fängelse, om de inte vilja vac-

Ang. skyddskoppympfung m. m. (Forts.)

cinera sina barn. En sämre väg kan man enligt min mening inte välja. Tror man verkligen, att det skall bli möjligt att i vårt land tvinga föräldrarna att låta vaccinera sina barn, då de äro fullt medvetna om att det icke är nödvändigt? Det kunna vi icke tro, och det kunna vi bedöma lika bra som läkarna, ja bättre. När man vet, att det är omöjligt och orimligt, skall man inte fanatisera om att den vägen är framkomlig. Jag vill vidare påpeka, att riksdagen själv begärt en mildrad lagstiftning, och nu bjuda reservanterna riksdagen att begära en skärpt lagstiftning.

Jag vill till slut endast göra ett par konstateranden. Vaccination är det bästa för att inte säga det enda verkliga skyddet mot smittkoppor, men vaccination innebär vissa om också obetydliga risker. Vid fall av fara måste envar taga den risk som föreligger, men det är icke motiverat att i tider då ingen fara föreligger tvinga föräldrarna att låta vaccinera sina barn. Då är det bättre med frivillig vaccination, varigenom förtroendet för detta skydd kan stärkas. De mest och först utsatta skola enligt vårt förslag vara vaccinerade, och god beredskap för att ingripa vid behov bör ordnas. Vaccin kan finnas på lager, så att det räcker till att vaccinera hela befolkningen, och med vår tids kommunikationer kan vaccinet föras till alla delar av landet på ytterst kort tid.

Det är inte ansvarslost att lätta på tvånget, utan det är förnuftigt. Gör man det inte, måste man överväga att bringa lagen i tillämpning och gå den fruktansvärda väg, som reservanterna föreslagit, och återigen börja att inte endast hota med utan även döma till fängelse. Den vägen är orimlig att gå, och gör man det, kommer det skydd, som vi behöva, att taga skada därav. Vi måste därför gå den väg Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr talmannen uppkommit och övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **von Seth**, erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Under sitt närmast timslånga anförande har herr Olovson inte kommit med ett enda bärande argument. Herr Olovson började mycket patetiskt med att rikta en fullkomligt nedgörande kritik mot den lovsång, som jag höll över vaccinets uppfinnare. Jag anhåller att få läsa upp vad Nordisk familjebok säger om denne man: »Jenner, Edward, engelsk läkare, vaccinationens uppfinnare etc.» Jag skall be att få överlämna band 10 av detta uppslagsverk till herr Olovson för närmare studium av denna sak.

Herr **Olovson** i Västerås, som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Jag vill bara påpeka för herr von Seth, att då det gäller vaccinet är Jenner icke att anse som uppfinnare. Vaccin är detsamma som kokoppor, d. v. s. koppor hos kor. Det var en engelsk bonde, som såvitt man vet observerade denna sak första gången, och det var doktor Jenner, som under 20 år prövade det. Någon uppfinning är det icke fråga om.

Herr **von Seth**, erhöll härpå ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! En uppfinnare är en sådan man, som med begagnande av de hjälpmedel naturen ger honom, lär sig använda en sak på ett sätt som förut ej är känt. Jenner var den, som begagnade sig av detta medel för att skapa vaccinet, och han har skördat så stor ära på detta, att han står i Nordisk familjebok, trots att herr Olovson vill underkänna hans kapacitet.

Ang. skyddskoppypmpning m. m. (Forts.)

Herr Olovson i Västerås, som likaledes ånyo för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Det skulle kunna vara anledning att dröja länge vid detta spörsmål, men jag skall nöja mig med att anföra följande: I England observerade man, att de mjölkerskor, som mjölkade kor, vilka hade koppor på spenarna, fingo kokoppor och därigenom blevo immuna mot smittkoppor. Därefter började man att ympa in kokoppor på människor. Det var sålunda kon, som uppfann det.

Härpå yttrade:

Herr Lundqvist: Herr talman! Även om det kunde vara lockande, skall jag inte falla för frestelsen att ingå på någon medicinsk disputation med herr Olovson i Västerås. Ty även om han själv uppenbarligen tror sig vara i besittning av en utomordentligt stor sakkunskap i detta avseende, måste jag för min del i varje fall förklara mig vara i avsaknad av nödiga förutsättningar att kunna upptaga en sådan medicinsk disputation. Det föreföll mig för övrigt, som om herr Olovson i Västerås så väsentligt brast redan i fråga om den enklaste grad av objektivitet, att han inte kan betraktas som någon särskilt lycklig talesman för den meningsriktning, han företräder — jag menar inte i politiskt avseende utan i denna sakfråga. Jag fäste mig vidare vid, herr talman, hurusom herr Olovson ena ögonblicket höjde vaccinationen till skyarna såsom varande någonting alldeles utomordentligt och på det allra bestämdaste bestred, att majoriteten på något sätt ville begränsa vaccinationen, och i nästa ögonblick inte hade ord nog starka för att svartmåla följderna av vaccinationen för dem, som vågade använda den.

När jag, herr talman, har begärt ordet, är det därför, att jag har dristat mig att framlägga en motion, i vilken jag yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition och i stället hemställt, att riksdagen skall godkänna det förslag, som framlagts av minoriteten inom den kommitté, vars majoritet herr Olovson i Västerås tillhört.

Huvudspörsmålet i denna fråga är givetvis, såsom socialministern också framhållit i propositionen, huruvida den obligatoriska barnvaccinationen skall bibehållas eller inte. Denna fråga måste väl, såvitt jag förstår, ses mot bakgrunden av vilken betydelse barnvaccinationen har. Jag tror, att alla — också efter herr Olovsons anförande — äro överens om den mycket stora betydelse, vaccinationen har, och att vi just i vaccinationen ha den mest effektiva hjälp och det bästa skyddsmedel, som överhuvud taget står att få, mot en av världens värsta farsoter, nämligen smittkoppor. Herr statsrådet understryker för övrigt själv i propositionen vaccinationens stora betydelse för bekämpandet av en utbruten smittkoppepidemi och förordar ju även tvångsvaccinationens bibehållande för försvarsmaktens vidkommande. När emellertid herr statsrådet inte desto mindre har funnit sig icke böra förorda tvångsvaccination i övrigt, så har skälet därtill enligt vad herr statsrådet själv säger främst varit, att statsrådet funnit, att den medicinska sakkunskapen långt ifrån vore enig i fråga om behovet av tvångsvaccination för barn och vidare att det förefallit herr statsrådet som om man inom denna sakkunskap i alljämt växande utsträckning vore benägen besvara frågan om den obligatoriska barnvaccinationens erforderlighet nekande.

Jag förmodar, herr talman, att jag efter den opinionsyttring från läkarhåll, som på sistone sett dagens ljus, och som i debatten redan har spelat en framträdande roll, inte är ensam om att ha den uppfattningen, att själva grundvalen för herr statsrådets ställningstagande i denna fråga måste vara icke blott allvarligt rubbad utan även ganska ordentligt sönderskjuten. Nu

Ang. skyddskoppympning m. m. (Forts.)

försökte visserligen herr Olovson i Västerås att i djupa brösttoner förringa värdet av denna opinionsyttring. Han ifrågasatte också värdet av den enhällighet, som därvid hade kommit till uttryck. Jag skall endast i anledning av det uttalande, herr Olovson gjorde på denna punkt, tillåta mig göra den reflexionen, att vore alla opinionsyttringar i vårt land lika vederhäftiga och lika lojala som de, som i denna fråga kommit till synes från läkarkåren, tror jag vi skulle kunna skatta oss ganska lyckliga överlag.

Då det för lekmannen gäller att taga ställning till en medicinsk fråga som denna, är det såvitt jag förstår en utomordentlig förmån att kunna stödja sig på en sällsynt enhällig uppfattning inom den berörda sakkunskapen. Det är emellertid enligt mitt förmenande inte bara en förmån, utan det är också en plikt att taga all möjlig hänsyn till den sakkunskap, som på detta område har kommit till synes, och att därest inga andra tungt vägande sakliga skäl tala däremot, följa de råd och uppmaningar, som från sådant vederhäftigt håll framförts. Herr Olovson i Västerås gjorde sitt yttersta för att misstänkliggöra värdet av denna opinionsyttring. Jag vill inte närmare ingå på denna sak. Jag har för hög uppfattning om läkarkåren och dem, som stå bakom denna opinionsbildning, för att överhuvud taget anse mig behöva ingå i någon diskussion i det avseendet med herr Olovson.

Jag vet ju mycket väl, herr talman, att meningarna i fråga om tvångsvaccinering ha varit delade och att det alltjämt finnes en mycket stark opposition emot densamma inom stora befolkningsgrupper och särskilt inom vissa landsdelar. Det sakliga underlaget för denna motvilja synes mig emellertid vara ganska svagt. Uttalanden som ha kommit från sakkunnigt håll ha, såvitt jag kunnat finna, inte bara vederlagt talet om de stora riskerna av vaccinationen överhuvud taget, dessa sakkunnigeuttalanden ha dessutom visat nödvändigheten av att tvångsvaccineringen bibehålles just ur folkhälsans synpunkt med hänsyn till de allvarliga smittorisker, som vi eljest både som folk och enskilda personer utsätta oss för. Det förefaller mig även, som om dessa risker särskilt i nuvarande utrikespolitiska läge icke få bagatelliseras. Det är ju konstaterat, att smittkoppsfall under de senaste 25 åren ha förekommit i Sverige inte mindre än 11 gånger. Skulle ett europeiskt krig utbryta, bleve givetvis riskerna för smitta utomordentligt stora, och att under sådana förhållanden vidtaga en nedrustningsåtgärd av den allvarliga art, som det här är fråga om, just i dessa tider, synes mig i varje fall vara allt annat än tillrådligt.

Det lär ju visserligen vara obestriddigt, att vaccination i vissa undantagsfall kan medföra allvarliga komplikationer. Jag tror emellertid, att denna risk numera är väsentligt reducerad, och det kan väl även ifrågasättas, om man inte kan betrakta den såsom obefintlig, såvida ympningen sker vid en så tidig ålder som omkring 2 år.

Utskottsmajoriteten synes nu emellertid ha den uppfattningen, att även om tvångsvaccinationen skulle upphöra på det sätt, som Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten ha föreslagit, så skulle barnvaccineringen ändå bli allmän. Jag ställer mot detta lösa antagande den helt motsatta mening, som kommit till uttryck inom den medicinska sakkunskapen liksom också hos den långa raden av myndigheter, som ha yttrat sig i frågan. Mig synes i varje fall klokheten bjuda att i detta fall räkna försiktigt. Det synes mig nämligen ganska uppenbart, herr talman, att om riksdagen i dag skulle, som utskottsmajoriteten föreslår, med ett klart underkännande av den medicinska sakkunskapen hävda den uppfattningen, att betydelsen ur smittosynpunkt av barnvaccinationen inte är större, än att vi utan risk kunna slopa den tvångsvaccinering, som vi sedan många år tillbaka haft i landet, en naturlig följd av ett sådant riksdagens beslut måste bli en väsentlig minskning av antalet vaccinationer.

Ang. skyddskoppympfung m. m. (Forts.)

Nu har ju visserligen Kungl. Maj:t och även utskottets majoritet förordat vaccinationsplikt för de värnpliktiga, och detta är givetvis i och för sig gott och väl. Alla veta vi emellertid, att en förstagångsvaccination så sent som i värnpliktsåldern är vida besvärligare än i barnåldern. Därom föreligga ju också mycket tydliga vittnesbörd i de olika yttranden, som äro avgivna. Vår för skall man då uppskjuta denna pojkarnas vaccinering från barnåren till en tidpunkt, då den i varje fall ofta medför besvärande sjukdomstillstånd? Förstagångsvaccination i samband med värnpliktstjänstgöringen har för övrigt sina nackdelar även ur rent militär synpunkt, då den enligt utredningar, som vi alla ha haft tillgång till, i hög grad bidrager till att öka antalet sjukdagar för de värnpliktiga. Med den starkt begränsade övningstid, som vi för närvarande ha, tycker jag det är ganska angeläget, att denna tid kan utnyttjas så effektivt som möjligt. Att vidtagna åtgärder, som komma att öka sjukledighetsprocenten, måste därför även ur den synpunkten anses vara mindre lämpligt.

Enligt det föreliggande förslaget skall nu emellertid all ungdom före 20 års ålder undgå tvångsvaccinering, vidare alla kvinnor, oavsett ålder, och dessutom alla män, som icke äro vapenföra. Jag tillåter mig verkligen fråga, om detta kan vara riktigt. Vi göra ju för närvarande allt vad vi kunna för att förbättra hygienien och för att främja ett gott hälsotillstånd hos vårt folk. Vi göra i dessa dagar också allt vad vi kunna för att skydda civilbefolkningen överlag mot ett luftkrigs förödelse. Samtidigt vill man emellertid här ställa hela civilbefolkningen försvarslös mot en så förhärjande farsot som smittkoppor. Jag tycker icke, att det är konsekvent eller riktigt handlat.

Inom den kommitté, som har förberett denna fråga, ha ju tre ledamöter stannat för tvångsvaccinationens slopande, medan två ledamöter ha förordat dess bibehållande. Av majoritetens tre ledamöter äro två lekmän, medan den tredje är en av de mycket fåtaliga läkare, som i motsats till kårens alldeles överväldigande flertal är för tvångsvaccinationens upphävande. Minoritetens två män tillhöra bägge den medicinska sakkunskapen. Herr Kilbom gav i en annan debatt nyss sin honnör åt den svenska läkarkåren för dess förnämliga egenskaper, dess sociala vidsynhet etc. Jag instämmer med glädje i detta betyg, och jag skulle vilja åberopa det just i detta sammanhang, när jag nu tillåter mig hävda den uppfattningen, att de två läkare, som bilda minoriteten i denna fråga, väga tyngre än den majoritet, som är sammansatt på det sätt, som jag angivit. Herr Olovson i Västerås får förlåta, om jag vågar hävda denna uppfattning och vågar säga det även efter det långa tal, som han nyss höll.

Enär den reservation, som avgivits av herr Wistrand m. fl., innebär en hemställan till Kungl. Maj:t att till nästa riksdag framlägga ett förslag i hudsaklig överensstämmelse med kommittéminoritetens förslag och alltså även med den motion, som jag tillåtit mig väcka, är det naturligt, herr talman, att jag yrkar bifall till denna reservation.

Herr Hage: Herr talman! Den reservation till vaccinationsutredningens betänkande, till vilken nu både herr von Seth och herr Lundqvist yrkat bifall, innehåller en 27 §, som är ganska uppseendeväckande. Herr Olovson i Västerås har redan snuddat vid den saken. Det står i denna 27 §: »Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till deras gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.»

Före år 1934 hade vi en sådan bestämmelse, som alltså innebar, att om icke vederbörande föräldrar eller andra ansvariga sågo till att barnen blevo vaccinerade, dömdes de vid tredska till böter, och om vederbörande icke hade några pengar att betala med, åkte han in. Det fanns alltså en bestämmelse om fängsel-

Ang. skyddskoppympling m. m. (Forts.)

sestraff för personer, som på grund av sina åsikter icke ville gå med på vaccination. Detta förhållande åstadkom en sådan opinion här i landet, att riksdagen år 1934 enhälligt — märk väl enhälligt, ty det fanns ingen opposition vare sig i första eller andra kammaren — tog bort denna bestämmelse. Nu vilja herrarna emellertid föra in den igen. Jag tycker för min del, att redan den omständigheten, att vi år 1934 enhälligt gingo in för bestämmelsens avskaffande, borde utgöra ett bevis för att minoritetsreservationen sådan den blivit utformad är omöjlig. Redan från den utgångspunkten måste jag, såsom jag gjort i utskottet, ställa mig på majoritetens sida.

Jag vill också i detta sammanhang säga — herr Olovson var också något litet inne på den saken — att det ju är mycket vanligt, när man vill fälla ett reformförslag, att framställa reformen i en särskild dager genom att säga, att innebörden av vad som föreslås är mycket värre än som egentligen framgår av lagtexten. Man vill på det sättet skrämra folk från att vara med om reformen. På detta sätt har man i detta fall förfarit i allra högsta grad. Vad är det egentligen, som föreslås? Jo, det förhåller sig ju på det sättet, att redan nu ha vi en samvetsklausul, som innebär, att barn under vissa förhållanden kunna undantagas från tvångsvaccinering. Denna klausul är förenad med den bestämmelsen, att för att ett sådant undantagande skall få ske, skola vederbörande föräldrar kunna påvisa, att de känna till fall, då vaccineringsen har lett till skada för barn, som ha vaccinerats. Denna bestämmelse ändras nu icke på annat sätt än att man tar bort detta, att vederbörande skola kunna påvisa, att de känna till sådana fall. Enligt det nu föreliggande förslaget är det tillräckligt, att föräldrar, som icke vilja, att deras barn skola vaccineras, skola anmäla detta, vilken anmälan skall ske skriftligt. Detta är strängt taget hela innebörden i den reform, som här föreslås. Det är alltså i själva verket icke så stor skillnad mellan de bestämmelser, som nu finnas, och vad som nu föreslås.

De nu föreslagna bestämmelserna ha i övrigt i stor utsträckning utformats för att tillgodose den läkaropinion, som håller på tvångsvaccinering. Man har exempelvis satt in en bestämmelse om att man skall försöka verka för att det blir frivillig vaccinering, och man har föreslagit tvångsvaccinering för värnpliktiga o. s. v. Så snart det uppträder en stor epidemi, skall tvångsvaccinering äga rum. Vaccinering skall verkställas å barn som uppnått skolåldern, dock såsom nämnts med det undantaget, att vederbörande föräldrar ha rätt att i vissa fall få undantag från vaccineringsen. I övrigt är ju hela lagen skriven på sådant sätt, att myndigheterna skola försöka få vaccinering genomförd.

Frågan är nu vad det medgivande, som det här gäller, kan få för effekt i fråga om antalet ovaccinerade. Det är naturligtvis mycket svårt att säga. Man bör emellertid observera, att den antivaccinationsrörelse, som en gång existerade och som givetvis fortfarande existerar, icke numera är så effektiv och icke arbetar på ett så intensivt sätt, som den gjorde förut. Detta är ju en omständighet, som tyder på att det kanske icke är alldeles säkert, att den reform, som det här är fråga om, kommer att leda till att det blir så förskräckligt många, som bli ovaccinerade. Det är som sagt mycket svårt att bedöma, hur det kan komma att gå, men det kan mycket väl inträffa, att även med den utformning av lagen, som nu föreslås och som delvis innebär en frivillig vaccinering, procenten vaccinerade icke kommer att gå ned på sådant sätt, som en hel del personer ha föreställt sig.

Vad jag här har anfört är några av de omständigheter, som göra, att jag för min del tycker, att man kan vara med om förslaget. Därutöver skulle jag vilja säga, att det ju finns ett gammalt gott ordspråk, som säger, att man icke skall tillgripa större våld än nöden kräver. Om det här verkligen gällde en stor

Ang. skyddskoppymning m. m. (Forts.)

folksjukdom, som vore mycket spridd och ofta skördade människoliv på samma sätt som låt mig säga tuberkulosen, skulle saken ställa sig helt annorlunda. Men i detta fall förhåller det sig ju så, som också nämndes av herr Olovson, att vi under åren 1924—1936 icke i vårt land haft mer än ett tiotal fall av smittkoppor, varav endast ett med dödlig utgång. Det är ju en oerhört låg siffra. När det gäller en sjukdom med så liten omfattning, blir tvångsvaccinering med hot om straffarbete, efter mitt sätt att se, ett tillgripande av större våld än nöden kräver.

Någon av de föregående talarna sade, att när det gäller en så viktig sak som denna, böra medborgarna underkasta sig ett tvång. Jag kan instämma häruti, nämligen om det gäller en sjukdom, som är mycket spridd, och där följaktligen risken för medborgarna i allmänhet att ådraga sig denna sjukdom är mycket stor. Vi ha ju i vårt land och särskilt uppe i mina bygder en sjukdom, som heter tuberkulos, som träffar oerhört många människor. I min hembygd har man börjat vaccinera mot tuberkulos med s. k. Calmette-vaccin, och man tror, att denna vaccinering skall medföra en viss immunitet. Detta bestyrkes därav, att bland barnen håller tuberkulosen synbarligen på att gå tillbaka, och man tillskriver i någon mån denna tillbakagång den vaccinering med Calmette-vaccin, som sker på barnen i Norrbotten, när de äro nyfödda. Jag vill för min del öppet och ärligt säga, att skulle det visa sig, att denna Calmette-vaccin håller måttet med avseende å möjligheterna att tränga tillbaka den folksjukdom, som heter tuberkulos, och om regeringen i anledning därav skulle lägga fram ett förslag om tvångsvaccinering med Calmette-vaccin, så kommer jag att arbeta för att få igenom det. I detta fall gäller det nämligen en mycket spridd folksjukdom, som medför risker för medborgarna i allmänhet och icke minst för barnen att gå en för tidig död till mötes.

Överhuvud taget vill jag alltså säga, att på detta område får man väl något litet avpassa de medel, som skola användas för att bekämpa en sjukdom, med hänsyn till sjukdomens omfattning. Har en sjukdom liten omfattning, är man naturligtvis mindre benägen att gå med på tvångsåtgärder. Icke minst med hänsyn till att smittkopporna gått tillbaka på sätt som skett och alltså till att riskerna nu äro mycket mindre än de voro under gångna tider, då tvångsvaccinering troligen var motiverad, kan jag icke finna annat än att detta förslag — som på sätt och vis tillmötesgår dem, som vilja ha frivillig vaccinering, men samtidigt också i stor utsträckning tillmötesgår den motsatta uppfattningen — är sådant, att det kan tagas och tagas *med ansvar* av riksdagens ledamöter. Från denna utgångspunkt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindén: Herr talman! Det är ett par skäl, som framförts av utskottet, som göra, att jag kommer att avlämna min röst till förman för utskottsförslaget. Dels känner jag en viss instinktiv reaktion mot att samhället skall kunna påtvinga en frisk människa en sjukdom, och dels har jag den bestämda uppfattningen, att det förslag, som utskottet här framlagt, skulle, om det blir riksdagens beslut, endast konfirmera såsom lagligt vad som nu försiggår såsom olagligt.

Jag skulle emellertid, herr talman, icke dristat uppträda i denna debatt, om jag icke varit i tillfälle att, åtminstone när det gäller det ena skälet, framträda såsom representant för några läkare, som icke dela den uppfattning, som de 2,900 mycket omtalade läkarna hysa. En läkare har nämligen skrivit ett brev till mig, en läkare, som vill ha sitt namn okänt för kammaren, och som har meddelat, att han icke deltagit i den omröstning, som här omtalats. Han kunde icke svara ja, säger han, men han ville icke heller svara nej, utan han

Ang. skyddskoppymning m. m. (Forts.)

föredrog att skriva ett brev, vari han lämnade uppgift om sin inställning till denna fråga och hänvisade till ett par andra kolleger. Han medger givetvis, såsom även jag själv förstår, att vaccinationen under vissa förhållanden kan vara till ovärderlig nytta, men han skriver vidare:

»Om man har att räkna med enbart fördelar i det förfarande, som en ympning innebär, måste en lag, som påbjuder varje medborgare en viss underkastelse, vara att anse som berättigad, enär den ger skydd mot en svår farsot för den enskilde och för folket i sin helhet. Ingreppet medför emellertid ej endast fördelar utan även nackdelar. Om man bortser från kostnadsfrågan, utgöras nackdelarna av sjukdomskomplikationer i anslutning till ympningen. Dessa komplikationer äro vanligen övergående, alltså kortvariga. En del komplikationer leda dock till bestående ohälsa, övergå alltså i kronisk form och invalidisera den utsatte helt eller delvis. I en del fall blir det dödlig utgång. Ympningen innebär ett överförande av en sjukdom på en frisk människa. En sjuk eller bräcklig individ kan undandragas tvånget att undergå ympning, om ymparen finner det befogat. Om ympningen 'slår an', d. v. s. ger en positiv reaktion, vilket ju eftertraktas, är det obestriddligen liktydigt med att den sjukdom, som vid ympningen överförts, även träffat och utbrutit hos den vaccinerade. Då detta icke i regel är farligt eller obehagligt för den ympade, spelar förfarandet på grund härav ej någon negativ roll. Vårre är det med komplikationerna, vilka främst äro variga lymfkörtelinflammationer och allra värst encephaliten (inflammation i hjärna och ryggmärg). Denna senare sjukdom leder ibland till döden eller övergår i kronisk form. På auktoritativt håll i Sverige räknar man med att komplikationsrisken är *minst i barnåren*. Professor Hiller i München framhåller, att det beträffande encephalit *ej existerar någon åldersdisposition*. Prognosen vid denna komplikation är mycket dålig. I England dogo på sin tid 58 procent av de insjuknade. Fullständig läkning är omöjlig. Oftare övergår sjukdomen i kronisk form.»

Härefter skriver han följande, som jag anser vara mycket anmärkningsvärt:

»Lagen bjuder alltså, att var och en skall underkasta sig ett ingrepp, som för honom kan betyda död eller invaliditet; därtill kommer plågan och lidandet. För mig är denna lag förkastlig, enär den på ett brutalt sätt ingriper i den personliga friheten. Den kan också synas onödig, då risken för uppträdandet av smittkoppor i vårt land är minimal. Det borde räcka med att vaccinering påbjudes vid risk för epidemi och vid utbrutna sjukdomsfall.»

Denne läkare menar alltså, att Kungl. Maj:ts proposition skulle lösa frågan på ett tillfredsställande sätt, och jag har icke velat undanhålla kammaren denna läkares uppfattning.

Det är emellertid ännu ett skäl, som för mig varit avgörande, och som jag uttrycker på det sättet, att utskottet praktiskt taget konfirmerar såsom lagligt ett tillstånd, som för närvarande är olagligt men icke desto mindre gäller. Man säger ju, att de människor, som vaccineras först såsom vuxna, skulle utsättas för en större risk än om de varit vaccinerade i de första levnadsåren. På grund av bl. a. uppdraget såsom ombudsman i en lärarorganisation, därvid jag satts i tillfälle att komma i beröring med lärare och skolstyrelser på olika håll här i landet, har jag gjort den erfarenheten, att en stor del av folkskolans barn äro ovaccinerade. Jag känner till skoldistrikt, där ungefär 50 procent av de elever, som lämna skolan, icke äro vaccinerade. Detta betyder således ingenting annat än att den tvångsvaccination, som vi redan ha, endast är en halvmesy, därför att en skolstyrelse visserligen skall vidtaga åt-

Ang. skyddskoppympning m. m. (Forts.)

gårder för att barnen skola bli vaccinerade, men skolstyrelsen kan icke hindra ovaccinerade barn att komma till skolan. En anmälan till vederbörande hälsovårdsnämnd leder ofta inte till något och så får man detta tillstånd, som finns i så många landsortssocknar här i landet. Under sådana förhållanden kan icke gärna utskottets förslag innebära en försämring av det system, vi redan ha. Det innebär praktiskt taget endast, att ett olagligt förhållande göres lagligt.

Det är dessa två skäl, herr talman, som kommit mig att stanna för utskottets förslag, till vilket jag yrkar bifall.

I detta anförande instämde herr *Fast*.

Herr **Eriksson** i Sandby: Herr talman! Det är med den allra största tillfredsställelse man vid genomläsandet av 2:a lagutskottets förevarande utlåtande kan konstatera, att utskottet följt departementschefens förslag och förordat en revision av vaccinationsförordningen så till vida, att man nu föreslår avskaffande av den obligatoriska barnvaccineringen. Den hittills gällande förordningen har icke haft sådant stöd i det allmänna rättsmedvetandet, att dess bestämmelser kommit att efterlevas. Många eljest laglydiga medborgare ha genom denna lag på grund av olika omständigheter, principiella skäl o. dyl., blivit lagbrytare. Anledningarna därtill kunna givetvis vara flera. Tydligt är väl dock, att föräldrarnas, för övrigt enligt mitt sätt att se väl grundade, tvivel på ympningens effektivitet samt medvetandet om de avsevärda riskerna barnet genom ympningen utsättes för, varit de främsta anledningarna till lagens impopularitet. Den riktigaste och mest logiska konsekvensen av de vunna erfarenheterna i olika avseenden är sålunda enligt mitt sätt att se just den konsekvens, som utskottet och departementschefen kommit till, nämligen avskaffandet av tvångsympningen.

Vad som emellertid enligt mitt förmenande varken kan betraktas såsom logiskt eller konsekvent det är, att medan tvångsympningen på barn föreslås avskaffad, föreslås alltså bibehållandet av ympningstväng för vissa kategorier av medborgare, såsom värnpliktiga, sådana som tagit fast anställning vid krigsmakten i fredstid etc. Genom denna bestämmelse bibehålles alltså praktiskt taget allt fortfarande tvångsympningen. Ty det är endast män före värnpliktsåldern, män vilka av en eller annan anledning ej undergå militärtjänst, samt kvinnor, som skulle åtnjuta lagens stöd för vägran att undergå vaccination. Jag kan icke tillägna mig den uppfattningen, att ett dylikt tillvägagångssätt kan vara riktigt, ty med hänsyn till den väsentligt ökade och allmänt kända risk för olika slag av komplikationer, som ofta medföljer vaccination vid högre ålder, vore det mera logiskt att, om man nu anser det nödvändigt bibehålla tvånget i nämnda avseende, i stället behålla vaccinationstvängen beträffande barnen. Även om meningarna äro synnerligen delade i vad det gäller vaccinationens skyddsvärde mot smittkoppor samt riskerna av densamma, så råder knappast praktiskt taget någon meningsskiljaktighet beträffande lämpligheten av dess utförande å barn vid en späd ålder, därest densamma överhuvud taget skall ske. Det finnes för övrigt ett flertal yttranden, som belysa just detta. Exempelvis finns det yttranden från Svenska läkaresällskapet och från olika auktoriteter på området. Det finns också yttranden från olika militära myndigheter, vilka framföra såsom sin uppfattning, att vaccinationen är väsentligt mycket olämpligare att utföra i värnpliktsåldern.

Nu har jag emellertid för min del den bestämda uppfattningen, att vaccinationens värde är synnerligen diskutabelt. Ty hur man än från särskilt läkarhåll söker att propagera för ympningstvängets bibehållande, kvarstår dock

Ang. skyddskoppympling m. m. (Forts.)
det faktum, att inga helt övertygande argument kunnat anföras för dess bibehållande eller överhuvud taget för vaccinationens genomförande. Det råder bland auktoriteter och läkare delade meningar om, huruvida vaccinationen överhuvud taget innebär ett effektivt skydd mot smittkoppor. Den amerikanske läkaren Howard Hay berättar i tidskriften »En ny värld» om en smittkopps-epidemi på 900 fall, där 95 % av de sjuka voro vaccinerade. Dr. Hay har själv behandlat 33 koppfall, varav 29 voro vaccinerade. Det tvistas synnerligen mycket om immunitetstidens längd, vilken enligt flera medicinska sakkunnigas utlåtanden dels uppskattas till 9 månader dels till tidsperioder varierande mellan 1 och upp till 40 år. Det är givetvis farligt, såsom herr Olovson i Västerås säger, för en lekman att ge sig in på detta problem, men tydligt är, att ingen verkligt säker hållpunkt förefinnes. Erfarenheterna ge emellertid vid handen — det var vid en epidemi i England — att icke mindre än 15 personer insjuknat i smittkoppor vid en tidpunkt, som legat från 2 veckor till 4 månader efter vaccinationen. Framstående auktoriteter göra också gällande, att omvaccinering borde ske minst två gånger årligen, för att skyddet skall kunna betraktas såsom någorlunda effektivt. I vissa länder t. ex. i Spanien före inbördeskriget — detta har icke något samband med de förhållanden, som möjligen kunna råda där just nu — företager man ju omvaccineringar vart sjunde år intill 40 år. Allt tyder på att sakkunskapen utan tvekan kan betecknas såsom synnerligen oenig. Det är ju ej heller obekant, att många läkare, vilka officiellt förordade tvångsvaccinationen, själva underlåta att vaccinera sina egna barn. För mitt vidkommande förstår jag detta mycket väl, då jag finner det ganska naturligt med hänsyn till vetskapen om att skyddet är problematiskt, medan risken genom företagen vaccinering är högst väsentlig. Ty vad som icke kan motbevisas utan fastmer officiellt erkänts är ju, att medan i vårt land smittkopporna under en tidsperiod av 12 år uppträtt i tio fall och krävt ett enda dödsoffer, har vaccinationen under samma tid, så långt man känner till, medfört 54 fall av enbart postvaccinal encephalit, varav ej mindre än 10 fall med dödlig utgång. Hur många dödsoffer, huru många andliga krymplingar, såsom herr Olovson i Västerås rubricerar dem, vaccinationen har krävt genom andra följsjukdomar såsom tuberkulos, varbildningar, barnförlamning o. dyl. undandrar sig ett bedömande, men antalet är säkerligen avsevärt. I vårt land saknas ju tillförlitlig statistik i detta hänseende, men det kan erinras om, hurusom en svensk tidning efter ett upprop med begäran om meddelande beträffande ympskador på en mycket kort tid erhöll meddelanden om cirka 350 sådana. En utländsk publicist, Vegener, har i en bok samlat och redogjort för 34,000 fall av ympskador (offentliggjorda av läkare). De flesta av dessa fall äro av mycket svår karaktär, några tusen av dem ha medfört dödsfall.

Det är ju sålunda tydligt, att vaccinationen medfört avsevärt flera både sjukdoms- och dödsfall än vad smittkopporna gjort, samt att vaccinationen från begynnelsen och intill nu åtföljts av sjukdomar och död i långt högre grad än den officiella medicinska skolans målsmän velat erkänna. En utländsk vetenskapsman, som för studier av vaccinationen genomrest samtliga världsdelar, säger i en sammanfattning av sina intryck bland annat: »I nästan alla länder gjorde jag till min uppgift att studera följderna av vaccinationen, och överallt gjorde jag erfarenheten om svåra lidanden och grymheter, som ymp-tvånget hade till följd, som ock om sjukdom, död och mängen gång massolyckor. Den stat», säger han vidare, »som tvingar till en så ödesdiger vantro, handlar brottsligt, och det folk, som fördrager detta tvång, består av slavar.»

Det kan ju också i detta sammanhang påpekas, att ett flertal främmande länder infört vaccinationsfrihet och avskaffat tidigare gällande tvång. Så-

Ang. skyddskoppympning m. m. (Forts.)

lunda sakna England, Belgien, Schweiz, Australien, Nya Zeeland och Nederländska Indien vaccinationstvång. I England och Schweiz upphävdes tvånget på yrkande just av den medicinska sakkunskapen. Det som sålunda i vårt land utges för att vara sakkunskapens tungt vägande ord är raka motsatsen till vad denna sakkunskap förkunnar och kräver i England och Schweiz. I England är siffran för de koppjsjuka efter tvångets avskaffande i starkt sjunkande. England har för övrigt under de senaste 21 åren haft 3 gånger så många dödsfall genom vaccinationen som genom smittkoppor. I Holland har exempelvis sedan tvånget avskaffades förekommit ett enda fall av smittkoppor — dock intet dödsfall. Dessa siffror säga oss en hel del. Det finns åtskilliga andra siffror, som kunde anföras i detta sammanhang, men det anförda må för tillfället vara nog.

Jag vill endast till sist, herr talman, uttala, att jag anser det vara stridande mot rättskänslan att medelst våld och handgriplighet tvinga unga myndiga män, vilka skola undergå militärutbildning i fredstid, att ställa sig till förfogande för medicinska ingrepp, vilka för dem kunna betyda en genom sjukdom förstörd framtid eller kanske livets förlust. Man behöver icke, herr Olovson i Västerås, vara ett »kräk», om man icke har så synnerligen stor entusiasm inför utsikten att i sin kropp inympa fruktansvärda sjukdomsbakterier och därjämte har en principiell inställning gentemot vaccinationen. Det borde vara dem, som så önska, medgivet att själva bestämma, om vaccination på dem skall företagas eller ej.

Genom ett bifall till punkten 1) i den motion, som av undertecknad i denna kammare avgivits, skulle riksdagen kunna visa sin vilja att även beträffande denna kategori av människor skipa rättvisa.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag tror, att man i denna fråga har synnerligen svårt att på något sätt påverka varandra. Man har sin åsikt, och man kan endast se frågan från sin egen synpunkt men icke ur den andres synpunkt. För min del har jag icke deltagit i behandlingen av detta ärende inom utskottet. Jag har emellertid en känsla av att jag måste deklarerera min egen ställning.

Jag måste för min del säga, att trots allt vad herr Olovson i Västerås här har anfört verkar det sätt, på vilket man har lagt upp denna fråga, ologiskt på mig. Man har tagit bort det obligatoriska under den tid, då det är minst farligt att göra ett ingrepp, men gjort ingreppet obligatoriskt under den tid i de unga människors liv, då det verkligen kan vara fråga om risker, ifall vederbörande icke blivit vaccinerad förut. Den siste ärade talaren tyckte, att resultatet av en sådan åsikt borde vara, att man skulle stryka det obligatoriska i båda fallen och sålunda göra vaccinationen frivillig även för de värnpliktiga. Såväl kommittén som Kungl. Maj:t äro emellertid absolut på det klara med att man icke vågar göra detta. Man inser nämligen värdet av det utomordentliga skydd, som vaccinationen skapar gentemot den farliga sjukdom, som det här gäller.

Den siste ärade talaren uttalade sina tvivel om vaccinationen verkligen innebär ett skydd. Det må stå för hans egen räkning. Alla, som ha sysselsatt sig med frågan och icke minst kommittén, ha en annan uppfattning. Kommittén stryker på nästan varje rad i betänkandet under, att vaccination är det enda, det bästa och det verkliga skyddet mot sjukdomen. Detsamma säger Kungl. Maj:t i sin proposition.

När man emellertid har sagt detta och även har sagt, att man anser, att vaccinationen är minst riskabel, om den sker före två års ålder, gör man vaccination före två års ålder frivillig men gör den obligatorisk för de värnplik-

Ang. skyddskoppymning m. m. (Forts.)

tiga. Det senare motiveras med att man måste särskilt skydda krigsmakten. Nu tror jag icke, att man behöver räkna med att vår krigsmakt skall ge sig ut utanför landets gränser, utan den kommer, såvitt jag förstår, att hålla sig inom vårt lands gränser. Det är alltså inom våra egna gränser, som vår armé skulle komma att utsättas för smittorisk. Jag måste då fråga, om det bara är de unga krigarna, som komma att utsättas för smittorisk? Hur är det med alla kvinnor? Vi göra ju allt möjligt för att göra kvinnorna beredda att hjälpa till i det s. k. totala kriget. Både kvinnor och barn och unga män under 21 år komma absolut att utsättas för samma smittorisk, ifall vi under ett krig få in smitta här i landet. Jag kan därför icke finna, att man har rätt att säga, att man bereder skydd särskilt vid krigstillfälle genom att taga ut en viss grupp och vaccinera den. Jag är visserligen glad åt alla, som bli vaccinerade, därför att det hjälper väl alltid något för att bilda en skyddsmur, men det skulle vara så oändligt mycket enklare, om man började ordna med denna skyddsmur redan i barndomen, eftersom riskerna då faktiskt äro mindre än vad de sedan bliva.

Det har i dag ideligen talats om hjärnhinneinflammation, om denna encefalit. Det har sagts mig från mycket auktoritativt håll, att risken för encefalit är fullt lika stor hos de värnpliktiga, om de vaccineras, i synnerhet om det är en primavaccination, ty om de första gången vaccineras vid denna ålder, bli de mycket lätt sjuka. Jag skall icke trötta med några siffror, men det har visat sig, att redan nu, när vi delvis åtminstone ha barnvaccination, blir det ett sämre resultat för de värnpliktiga, som vaccineras utan att förut ha varit det. En militärläkare har just uttalat sina bekymmer över denna sak, ifall man nu kommer att upphäva vaccinationstvånget för barnen och släppa lös kravet.

Nu vill icke utskottet släppa lös. Herr Olovson i Västerås har ju mycket värtaligt framhållit betydelsen av barnvaccination. Utskottet menar emellertid, att man skall klara upp det genom propaganda. Jag får ju säga, att om man kunde skicka ut herr Olovson i Västerås att tala för barnvaccination, så skulle jag också tro, att det vore möjligt att gå fram den vägen, men det kunna vi ju icke göra. Vi måste finnas oss uti, att icke alla, som skola driva denna propaganda, äro så värtaliga.

Om det nu skall bli så, att föräldrarna utan vidare kunna låta bli att vaccinera sina barn, så vill jag fråga, om man icke därmed ställer föräldrarna inför en samvetsnöd, som är mycket värre än den att bli tvingad. De skola nämligen nu själva avgöra, om de skola låta vaccinera sina barn eller ej. De ställas inför frågan, om de skola ge sina barn detta skydd, om de skola våga sig på det eller icke. Jag tror, att på det sättet blir det lika stor om icke större samvetsnöd än om staten med sin erfarenhet av betydelsen av denna sak säger ifrån, att ni skola göra det.

Det är alldeles självklart, att alla som här tala för bibehållandet av den obligatoriska vaccinationen ha klart för sig, att det måste göras undantag. Det måste finnas en samvetsklausul, och en sådan ha vi ju — att sätta målsmännen i fängelse ha vi slutat med. Det finns också en annan väg, och det är att läkarna ha möjlighet att befria från vaccination, när de anse den vara förenad med någon risk. Men när vaccinationen numera verkligen skötes av läkarna, har situationen blivit en helt annan än i min barndom, då klockarfar skulle utföra den. Att en klockare kunde bedöma, om barnet borde vaccineras eller inte, är väl inte så säkert. När man för barnet till en läkare, är det klart, att om denne anser, att här kan vaccination vara riskabel, så säger han: Låt bli! Även om det på det sättet skulle bli ganska många undantag — och det kommer det givetvis att bli även med obligatorisk vaccination — blir

Ang. skyddskoppympning m. m. (Forts.)

det i alla fall en oerhörd skillnad i dessas antal mot vad fallet skulle bli, om man upphäver tvånget helt och hållet. Alla erfarenheter från andra länder ge vid handen, att när man tar bort tvånget, sjunker antalet barnvaccinerade i mycket hög grad.

Här får man olika uppgifter av olika sakkunniga om hur länge en vaccination utgör ett verkligt skydd. Enligt herr Olovson skulle den inte skydda mer än fem år. Men läkarna säga i alla fall, att det faktum, att man blivit vaccinerad i barndomen, gör en i viss grad motståndskraftig i tjugo år, ja kanske ännu längre. För alla dem som revaccineras bli obehagen dock betydligt mindre, och får man trots allt sjukdomen, är risken för att dö i den betydligt mindre. Läkarna framhålla vidare, att när mödrarna varit vaccinerade, ge de på grund av sin egen immunitet ett visst skydd åt de nyfödda barnen.

Det är ganska förvånande, tycker jag, att man här, där man har ett tvång, som man under många herrans år haft och som så småningom inarbetat sig i det allmänna medvetandet, skall ta bort detta samtidigt som man inför tvångs-åtgärder i fråga om andra sjukdomar. Vi ha i år behandlat en proposition, som också antogs, i vilken vi lagt ett mycket hårt tvång på tuberkulösa. Där är det fråga om ett tvång, som man verkligen kan känna sig tvivlande inför, ehuru jag för min del böjt mig för auktoriteterna därvidlag och gått in för detta tvång. Där kan det emellertid gälla en människas framtid. Att vederbörande vill dölja att de ha tuberkulos är inte så märkvärdigt därför att detta inverkar på hela deras framtid, deras arbete, o. s. v. Men om ett litet barn blir vaccinerat eller inte har väl inte den allra ringaste effekt i den vägen; det är, såvitt jag kan förstå, bara ett skydd. Herr Olovson har visserligen varit fullkomligt konsekvent, när det gäller tvång, ty han motsatte sig också tuberkulospropositionen, så jag skall inte säga någonting om hans inställning.

Det må sägas vad som helst om denna läkaropinion, den har berömts, och man har gjort motsatsen; herr Olovson i Västerås har velat förminska dess värde så mycket som möjligt. Men jag undrar ändå, om man inte måste ta hänsyn till vad de allra flesta av Sveriges läkare anse. Hur denna opinionsyttring åvägabragts har inte det ringaste att göra med det faktum, att Sveriges läkare, så när som på enstaka undantag, äro på det klara med att det innebär ett mycket värdefullare skydd, om vi verkligen gå in för vaccination under barndomen. Det stora felet var, att vi en gång sköto upp vaccinationen, så att man kunde få dröja därmed ända till sjuårsåldern. Under den tiden hinna vederbörande bli oroade på alla möjliga sätt. Om vi ginge tillbaka till en obligatorisk vaccinering före fyllda två år, tror jag den skulle vara mycket lättare att genomföra än nu, när man låter frågan vara öppen så länge.

Jag kan för min del inte se annat än att vi här riskera att göra någonting, som vi kanske få ångra. Vi riskera någonting, vars följder vi inte kunna se omedelbart. Det är nu i alla fall så genomvaccinerat i vårt land, att vi ha en viss motståndskraft. Börja vi nu undan för undan öka antalet av dem som icke skola vaccineras — kom ihåg, att en mycket stor procent kvinnor inte kommer att vaccineras, och en mycket stor procent barn kommer inte att vaccineras — får smittan mycket större möjligheter att hastigt sprida sig.

Jag tror sålunda, att här föreslår man någonting oklokt. Jag kan inte se annat än att Kungl. Maj:t själv är ganska betänksam. Jag får det där citatet: »Tror du jag sjunger med glädje?» i tankarna, när jag läser Kungl. Maj:ts uttalanden här. Kungl. Maj:t tycker, att det får lov att vara så och så, men riktigt nöjd är man inte. Och jag är inte alls nöjd, och därför, herr talman, ber jag få yrka avslag både på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Ang. skyddskoppympfung m. m. (Forts.)

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Det har, såsom också nyss sades, förekommit uttalanden som givit vid handen, att man varit förvånad över att Kungl. Maj:t framlagt en proposition av det innehåll som den föreliggande. Jag vill då redan från början säga, att när vi skola bedöma den fråga vi här diskutera, böra vi söka få fast mark under fötterna, på samma sätt som vi böra ha det vid diskussion i alla andra frågor.

Här har man verkställt en utredning, och efter noggrann omprövning har kommittémajoriteten kommit till det resultatet, att man borde, icke borttaga vaccineringsen, utan lägga om formerna för denna verksamhet. Man har rekommenderat, att i den situation, vilken vi befinna oss uti, böra vi tillämpa en ordning — man kunde uttrycka det så — *med* folket och inte *emot* folket. Det är just detta som kommer till synes i kommittéförslaget och som också kommer till synes i Kungl. Maj:ts proposition. Varför föreslår man detta? Jo, därför att den hittillsvarande ordningen, vilken nu är mer än hundra år gammal här i landet, icke är effektiv, utan en del av folket reagerar på det sättet, att de underlåta att verkställa den vaccineringsen, som man i lagen har föreskrivit, att de skola vara skyldiga att ombesörja.

Här har nu talats så mycket om den stora, vi kunna kalla den opinionsrörelse, som presteras från läkarhåll. Särskilt herr Lundqvist riktade sig till mig och ville göra gällande, att det underlag, som skulle ha funnits för propositionen, kommit att falla sönder genom denna opinionsyttring. Men man får väl ändå inte förglömma, att så sent som 1916 infördes på läkarnas eget förslag en ändrad bestämmelse, som framflyttade vaccineringsen från tvåårsåldern till den ålder, vilken är stadgad i nuvarande lag. Det var på grund av läkarnas egna uttalanden denna förändring vidtogs. Man åberopade då, att det i spädbarnsåldern förekom så pass mycket sjukdomar, att det ansågs lämpligare verkställa vaccineringsen efter tvåårsåldern. Det var 1916. I dag säger sakkunskapen: Nu är det lämpligt att gå tillbaka till det tidigare systemet. Det finns, mina damer och herrar, anledning att vara en smula kritisk även gent emot opinion från detta håll, från läkarna, vilka vi högt skatta för övrigt. Men även de äro människor och ingenting annat.

Vad har skett sedan utredningskommittén framlagt sitt förslag? Vederbörande instanser ha varit i tillfälle att avgiva yttranden. Icke mindre än tretton länsstyrelser, däri inberäknat överståthållarämbetet i Stockholm, ha givit sin anslutning till majoritetens förslag. I den mån man varit tveksam har man till sitt yttrande dock fogat den anmärkningen, att det inte går att uppehålla den nuvarande ordningen medelst tvång. Ett antal av sju läkare, däribland fem förste provinsialläkare, ha å tjänstens vägnar avgivit samma uttalande. Jag måste då fråga mig: skall Kungl. Maj:t icke fästa något avseende vid vad de, som äro i tillfälle att personligen ute i bygderna följa utvecklingen på detta område, ha att säga, när Kungl. Maj:t har att ta ställning till det föreliggande förslaget? Och märk väl, att lärarkollegiet vid karolinska institutet, sex läkare, uttalat sig för majoritetens förslag. Sakkunskapens ståndpunktstagande, som skulle rubba Kungl. Maj:ts cirklar, är alltså inte alls så enhälligt, som man här velat göra gällande. När den kungl. propositionen skrevs, hade vi ingenting annat att gå efter än vad som sagts i remissyttrandena. Jag måste säga att vad som därefter skett enligt min mening icke har givit anledning till att intaga en ändrad ståndpunkt, därför att den faktiska utvecklingen under den tid, vi haft vaccinationstvånget, har visat att man icke har kunnat få till stånd vaccineringsen i den omfattning, man önskat.

Vad är det nu utskottsmajoriteten vill uppnå? Jo, majoriteten vill — om jag får använda detta uttryck som gammal järnvägsman — koppla in folket

Ang. skyddskoppympning m. m. (Forts.)

för medverkan till vaccinering i den mån som de själva äro övertygade om att vaccinering behöver ske. Herr Lundqvist vill, att man skall införa en lagbestämmelse, som stadgar vaccinationstvång med påföljds verkan i form av böter, vilka för den händelse man inte förmår betala dem på vanligt sätt skola kunna förvandlas enligt gällande strafflag. Tror någon här i kammaren, att riksdagen är beredd att återinföra påföljdsbestämmelsen, som avskaffades endast för kort tid sedan? Jag tror det inte, mina damer och herrar! Ni äro för tidigt ute — om jag får begagna det uttrycket — om ni vilja påyrka, att en proposition skall föreläggas riksdagen, i vilken ett stadgande skulle införas, som skulle få de konsekvenser, som minoriteten här har yrkat på såsom påbröd till det hela. Herr Lundqvist har förklarat sig villig härtill, men jag tror knappast, att hans valmän ge sin anslutning till detta hans uttalande.

Sådan är ställningen. Och varför? Jo, på grund av den utveckling, som ägt rum under den tid stadgandet om obligatorisk vaccination av barn varit i kraft. Hurudan har denna utveckling varit? Jag skall belysa det med några siffror, som äro hämtade ur de sakkunnigas betänkande. Under perioden 1911—1934 är det 60 procent av de födda barnen, som ha blivit vaccinerade, under det att 40 procent däremot icke vaccinerats. Vad betyder det? Det betyder, att det är 1,600,000, som ha blivit vaccinerade, men samtidigt år 1934 var det en miljon som icke voro vaccinerade. Har det skett något så katastrofalt i detta land på grund av detta förhållande, så att vi här skulle vara beredda att stadga ett påföljdsstraff, som innebär, att de föräldrar, som haft sådana betänkligheter emot vaccinationen, att de inte låtit vaccinera sina barn, och som i enlighet med en viss paragraf i sakkunnigminoritetens förslag äro ansvariga för fullgörande av ympningsplikten, skulle kunna få fängelse för dylik uraktlåtenhet? Utvecklingen i detta land har inte gått i sådan riktning, att vi befinna oss i det läget, att sådana extraordinära åtgärder skulle behöva vidtagas. Vi kunna dessutom ta i betraktande den omständigheten, att antalet vaccinerade under femårsperioden 1923—1928, då nu gällande bestämmelser tillämpades, inte uppgick till mer än 49 procent av rikets hela befolkning. I Stockholms stad utgjorde de vaccinerade under samma period 32 procent av samtliga födda barn, och samma siffra gällde för Göteborg. I Kopparbergs län t. ex. utgjorde antalet vaccinerade 27 procent, i Gävleborgs län 36 procent, och i Jämtlands län var man under samma period nere i 19 procent. Västerbotten och Norrbotten hade respektive 36 och 33 procent.

Mina herrar, det vill synas som måste man söka sig fram på andra vägar för att skapa en bättre tingens ordning, och därför ha kommitterade och Kungl. Maj:t i sådant syfte gjort ett allvarligt försök. Hur vill man då uppnå detta? Jo, man säger, att man inte skall använda tvång, utan man skall uppmana folk att frivilligt vaccinera sina barn. Ni, som äro motståndare till denna förnuftiga ordning, ha ingenting annat att komma med än ett fasthållande vid de nu gällande bestämmelserna. Det enda, som därutöver skulle kunna göras, vore att man, som herr Lundqvist ville, skulle våga sig på att avskaffa samvetsklausulen. Den skulle väck; man skulle i stället använda fängelse, i händelse de skulle tredska. Vi befinna oss inte i det läget, mina herrar, utan låt oss i stället göra ett försök att gå fram på andra vägar. Vi ha ju experimenterat oss fram under tider som gått; vi ha t. ex. haft maximumåldern för vaccinering fixerad till två år under tiden 1816—1916, alltså under ett århundrade; därefter höjde vi denna gräns till sex år. Nu äro vi beredda att gå ner till tvåårsgränsen igen. Vi som äro anhängare av sakkunnigmajoritetens uppfattning vilja inte, att det skall heta, såsom det står i minoritetsförslaget, att man skall vara *pliktig* utan att man *bör* undergå vaccinering. Det är detta som skiljer oss åt, men jag måste säga, att då minoritetsförslagets

Ang. skyddskoppympfung m. m. (Forts.)

anhängare äro ense med oss i huvudfrågan, att medverka till vaccination, då behöva de väl icke göra gällande, att man här är i färd med att riva sönder en ordning, som skulle ha verkat som något slags skydd. Det är emellertid icke något effektivt skydd. Det är ju alltså ett stort antal, som underlåta att vaccinera sig. När det gäller att få dem med i denna verksamhet, delar jag fullt och helt deras mening, som säga, att det inte skall ske genom tvång, utan att man måste söka att få folk med sig på frivillig väg. Man får då också respektera de skäl, som anföras av dem, som äro så betänksamma mot vaccinationen, att de inte våga lämna sina barn till vaccination. Ömsesidig hänsyn måste väl tagas på detta såväl som på så många andra områden.

Det torde ligga i sakens natur, att man företager en massvaccination, då verklig fara föreligger. Det kan icke ligga något oriktigt i detta, som en talare framhöll för en stund sedan. I det föreliggande lagförslaget ha vi även bibehållit den nu gällande ordningen, att var och en, när han inträder i försvarets eller i sjukvårdens tjänst, skall undergå vaccination. Skälet härtill är, att en stor mängd människor härvidlag komma tillsammans; det finns även andra orsaker, som tala för en sådan åtgärd. Detta är inte alls någon nyhet, och hela detta lagförslag är för övrigt inte heller någon nyhet annat än just på den punkten, att man vill hålla sig till de verkliga förhållandena på ett annat sätt än vad reservanterna vilja, ty de tyckas fortfarande hänge sig åt den föreställningen, att vaccinationstvånget är effektivt. Då tvånget inte är effektivt, säga vi: varför skulle man inte erkänna detta öppet och i stället påkalla medverkan från alla håll för att komma fram till en praktisk och förnuftig ordning? Den skiljaktighet i uppfattningen, som läkarkåren så starkt har velat poängtera, utgör sålunda inte någon egentlig stridsfråga. Jag tycker, att läkarkåren skulle tacksamt annotera det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget, och jag hoppas, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag är villig att medverka till att nå just det syfte, som läkarna plädera för.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, uppsköts den vidare behandlingen av ifrågavarande utlåtande till plenum fredagen den 2 nästkommande juni kl. 2 e. m.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande, nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till militärt avlöningsreglemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till avlöningsreglemente för ordinarie tjänstemän vid riksdagens verk m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän förfogandelag m. m.;

nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till maximi-prislag, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande i vissa fall över egendom för krigsmaktens beredskap (beredskapsförfogandelag);

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sjukhusvård vid krig eller krigsfara;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m.;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud i vissa fall mot utrikes fraktfart med svenskt fartyg m. m.;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa vid krig tillämpliga bestämmelser om utländsk försäkringsanstalt, som här i riket driver försäkringsrörelse, och lag med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig; och

nr 44, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504), dels ock i ämnet väckt motion; .

andra lagutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för egnahemsverksamheten m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 84, i anledning av väckta motioner om inrättande av en lånefond för att främja tillskapandet av gemensamhetsbeten för mindre jordbruk; och

nr 85, i anledning av väckt motion om inrättande av en lånefond för beredande åt trädgårdsmän av förbättring av värmeledningsanordningar.

§ 9.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag *dels* till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 280, angående val av fullmäktige i riksbanken och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och

nr 281, angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för fullmäktige i samma kontor;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 282, för bankdirektören herr Ivar Rooth att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 283, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Per Conrad Jansson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 284, för bankrådet herr Harald Teodor Magnusson att vara förste suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 285, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Johan Fritjof Ekman att vara andre suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 286, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Elof Andersson i Fältenborg att vara tredje suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 287, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Anders Råstock att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 288, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Ernst Gustaf Eugén Eriksson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 289, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Carl Olof Harald Andersson i Dunker att vara förste suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 290, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Torsten Emanuel Ström att vara andre suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret; och

nr 291, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gunnar Persson i Falla att vara tredje suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 327, angående utredning om handelssjöfartens skydd under krigsförhållanden; och

nr 328, angående effektiviserande av den tekniska forskningen.

Slutligen anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för ordinarie tjänstemän vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förbättrad bostadsförsörjning för lantarbetare m. m. jämte väckta motioner; och

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket och statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Andersson</i> i Södergård	under 3 dagar fr. o. m. den 1 juni,
› <i>Persson</i> i Falla	› 2 › › › 1 ›
› <i>Jacobson</i>	› 4 › › › 3 › och
› <i>Lövgren</i>	› 3 › › › 3 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.43 e. m.

In fidem
Sune Norrman.